

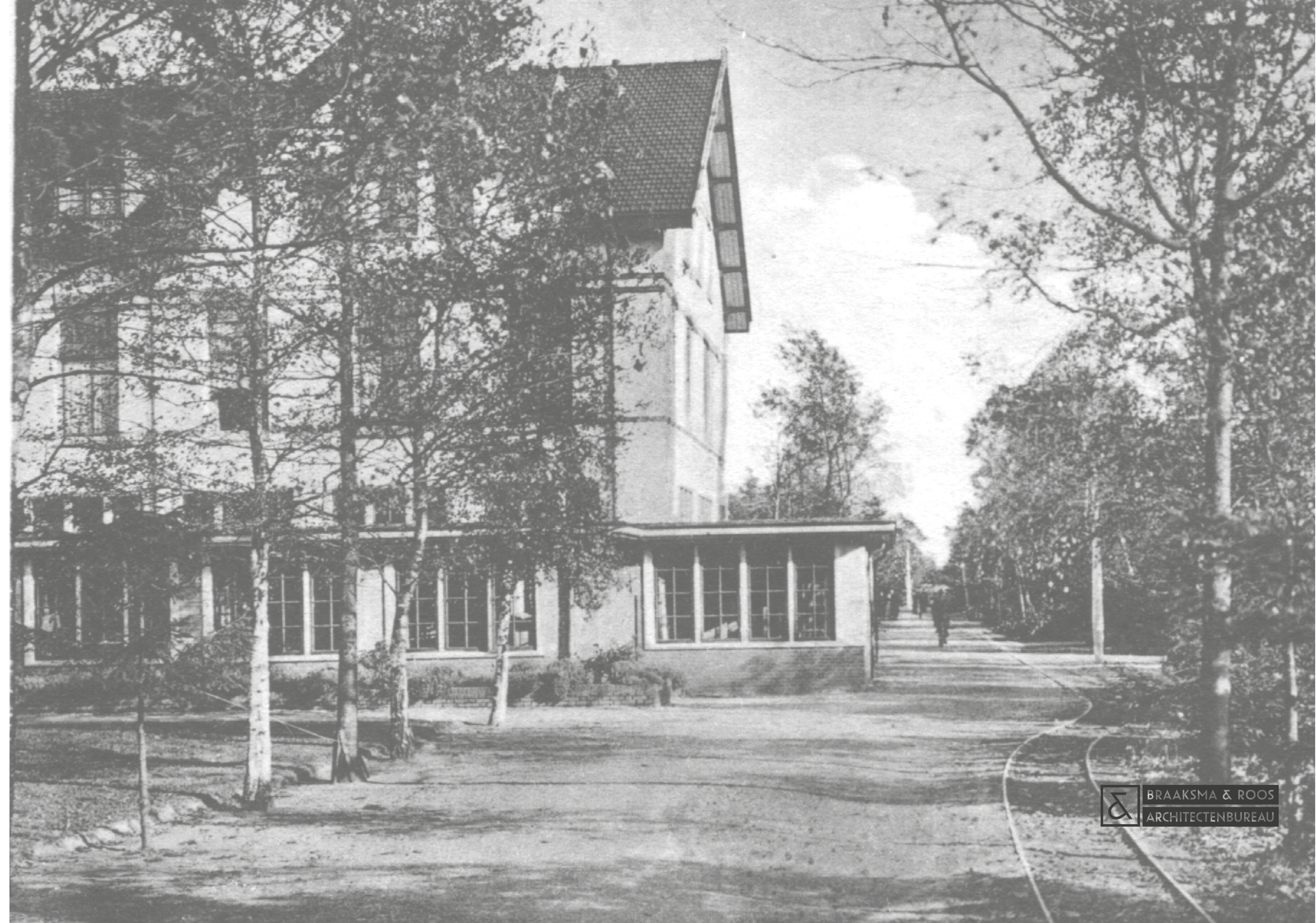
WILLEM ARNTSZ HOEVE DEN DOLDER

CULTUURHISTORISCHE VERKENNING

projectnummer 1776
fase: Beeldkwaliteitsplan
3 mei 2021

INHOUD

Inleiding	4
Historische ontwikkeling	6
Historische bebouwing	16
1. Directiegebouw	20
2. Geheerzaal	28
3. Bedrijfsgebouw	34
4. Linnengebouw - Bakkerij	44
5. Ketelhuis	48
6. Carré	54
7. De Wingerd - TBC paviljoen	58
8. Theehuis	60
9. Paviljoen Wier - Oud Wier	64
10. 't Heuveltje - Het Vijfde Seizoen	68
11. Mortuarium - Lijkenhuis	72
12. Paviljoen Spinoza	74
13. Sylvia Borin	80
14. Rijwielbergplaats	81
15. Jeltje - Zusterziekenhuis	82
16. Paviljoen Camper	88
17. Antonia & Wilhelmina	91
18. Paviljoen Boerhaave	92
19. Bloementuin en kassen	93
Waardebepaling	94
Colofon	97

INLEIDING

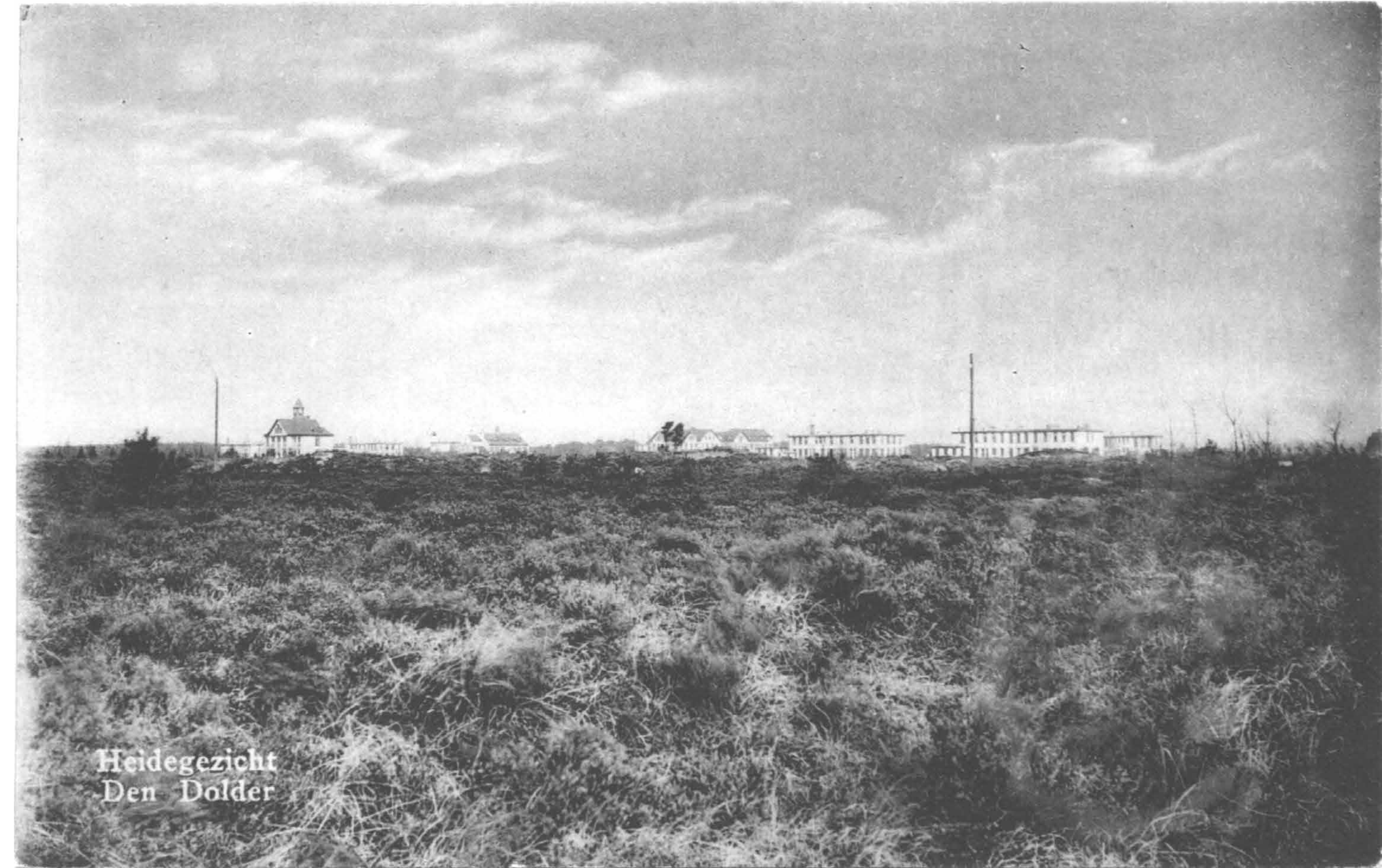
Aanleiding

Dit document is het resultaat van de cultuurhistorische verkenning naar de Willem Arntsz Hoeve in Den Dolder. De aanleiding voor dit onderzoek is de verkoop door Altrecht van een deel van het complex aan BPD. Conform de ontwikkelvisie zal het terrein getransformeerd worden tot een levendige woonwijk in een unieke cultuurhistorische en landschappelijke omgeving.

Aan Braaksma & Roos Architectenbureau is gevraagd om een cultuurhistorische analyse aan te reiken waarmee, aan de hand van de beschrijving van de cultuurhistorie en de ruimtelijke kwaliteiten van het complex en de individuele gebouwen handvaten worden gegeven voor de toekomstige herontwikkeling van het gebied.

Leeswijzer

Deze rapportage is in drie hoofdstukken ingedeeld. In het eerste hoofdstuk wordt de bredere historische en stedenbouwkundige context omschreven van de Willem Arntsz Hoeve. In het tweede hoofdstuk wordt ingezoomd op de individuele gebouwen, de oorspronkelijke ontwerpen en bouwkundige wijzigingen die zij hebben ondergaan. In het laatste hoofdstuk worden de belangrijkste kwaliteiten van het complex en de individuele gebouwen omschreven. Hieruit volgen de aanbevelingen voor omgang met de cultuurhistorische waarden in de toekomst.

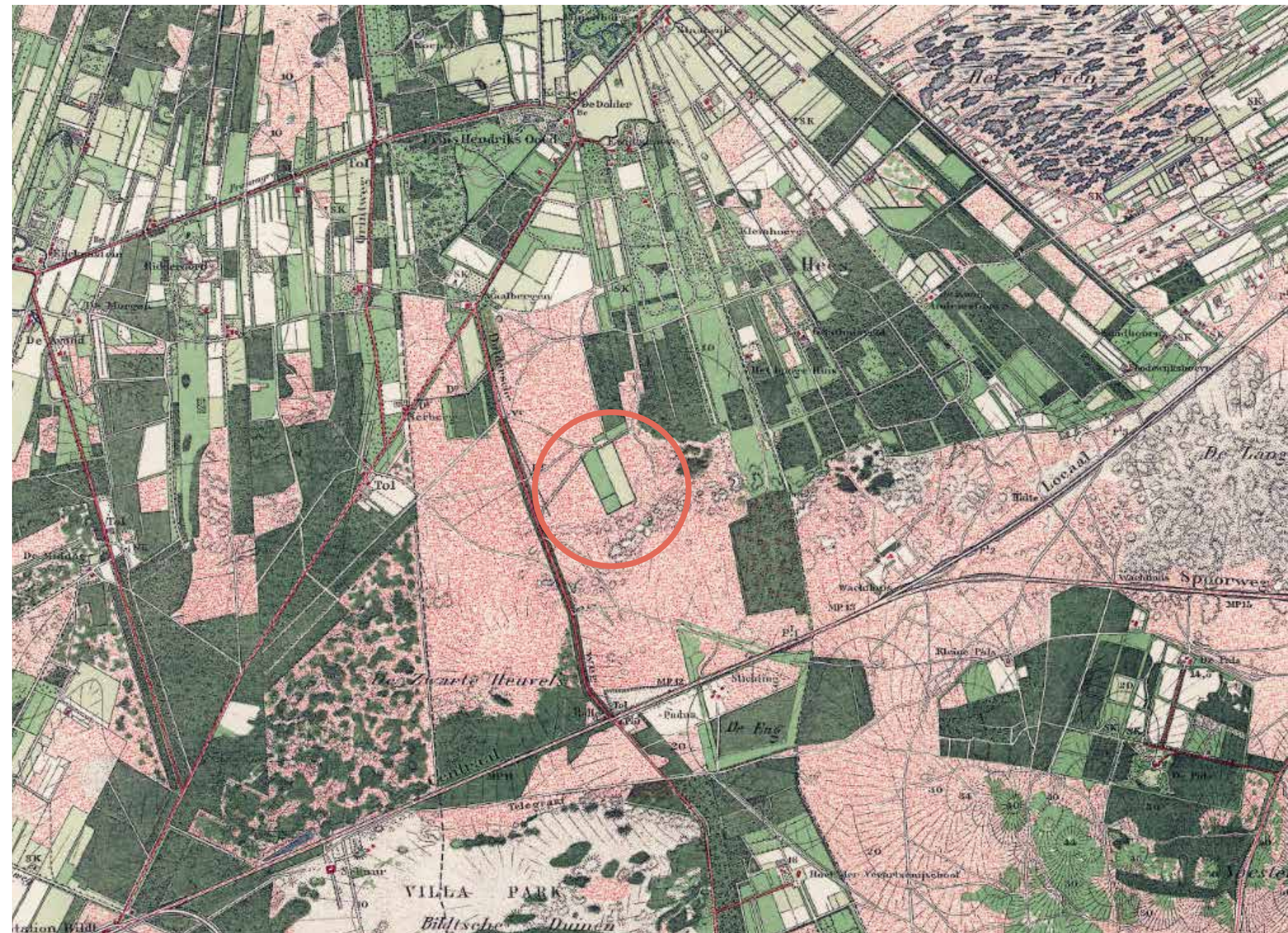

HISTORISCHE ONTWIKKELING

DE STICHTING VAN DE HOEVE

De stichting van de hoeve

Het kaartbeeld van 1906 laat de eerste activiteiten van de Willem Arntsz Stichting zien: de bouw van een boerderij, met een aantal bijbehorende percelen (gronden ommuurde moestuin). De Willem Arntsz Stichting, een Utrechtse psychiatrische instelling, was er in 1906 in geslaagd 207 hectare aaneengesloten terrein aan te kopen ten oosten van de Dolderseweg. De prijs bedroeg 60.000 gulden. Zandgrond was sowieso toen relatief goedkoop en de stankoverlast van de nabij gelegen zeepfabriek drukte waarschijnlijk de prijs nog. Een eerdere poging om grond aan te kopen voor een buitenstichting in De Bilt was mislukt, vanwege bezwaren van omwonenden. De wens een buitenstichting op te zetten, kwam voort uit de toenmalige psychiatrische inzichten. Genezing van patiënten zou voorspoediger verlopen in de rust van het buitenleven, terwijl daar ook gelegenheid was voor arbeidstherapie in de vorm van land- en tuinbouwactiviteiten. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat men niet begon met de bouw van patiëntverblijven e.d. maar met een boerderij (ontwerp G. van Heerde). De situering, ten noordwesten van het latere directiegebouw, houdt verband met bodemkundige gegevens (meest geschikte grond). Hier kon - ongetwijfeld, na egaliseren, wei- en bouwland aangelegd worden. De boerderij werd voltooid in 1907 en kreeg een voor die tijd moderne inrichting met stal met tegelvloer en ondergrondse mestafvoer. Voor een boerderij heeft het complex een ongebruikelijke verschijningsvorm: het woongedeelte is ongewoon groot en hoog. Uiteraard moest het gebouw dan ook veel meer bewoners huisvesten dan alleen een boerengezin. Het complex staat aan de Boerderijlaan.

DE BOUW VAN DE BUITENSTICHTING

De bouw van de buitenstichting

Na de boerderij volgde de bouw van de overige onderdelen van de buitenstichting: woningen, dienstgebouwen en paviljoens voor de patiënten. De ontwerper van de eerste generatie van deze gebouwen was de Amsterdamse architect F.W.M. Poggenbeek, die ervaring had met de bouw van 'gestichten' in Castricum (Duin en Bosch) en Apeldoorn (het Apeldoornsche Bos). Vanaf 1909 werden naar zijn ontwerp een woning voor de geneesheer-directeur en andere woningen neergezet, in de jaren 1911-1912 gevolgd door een aantal paviljoens, het directiegebouw, de gehoorzaal en het bedrijfsgebouw.

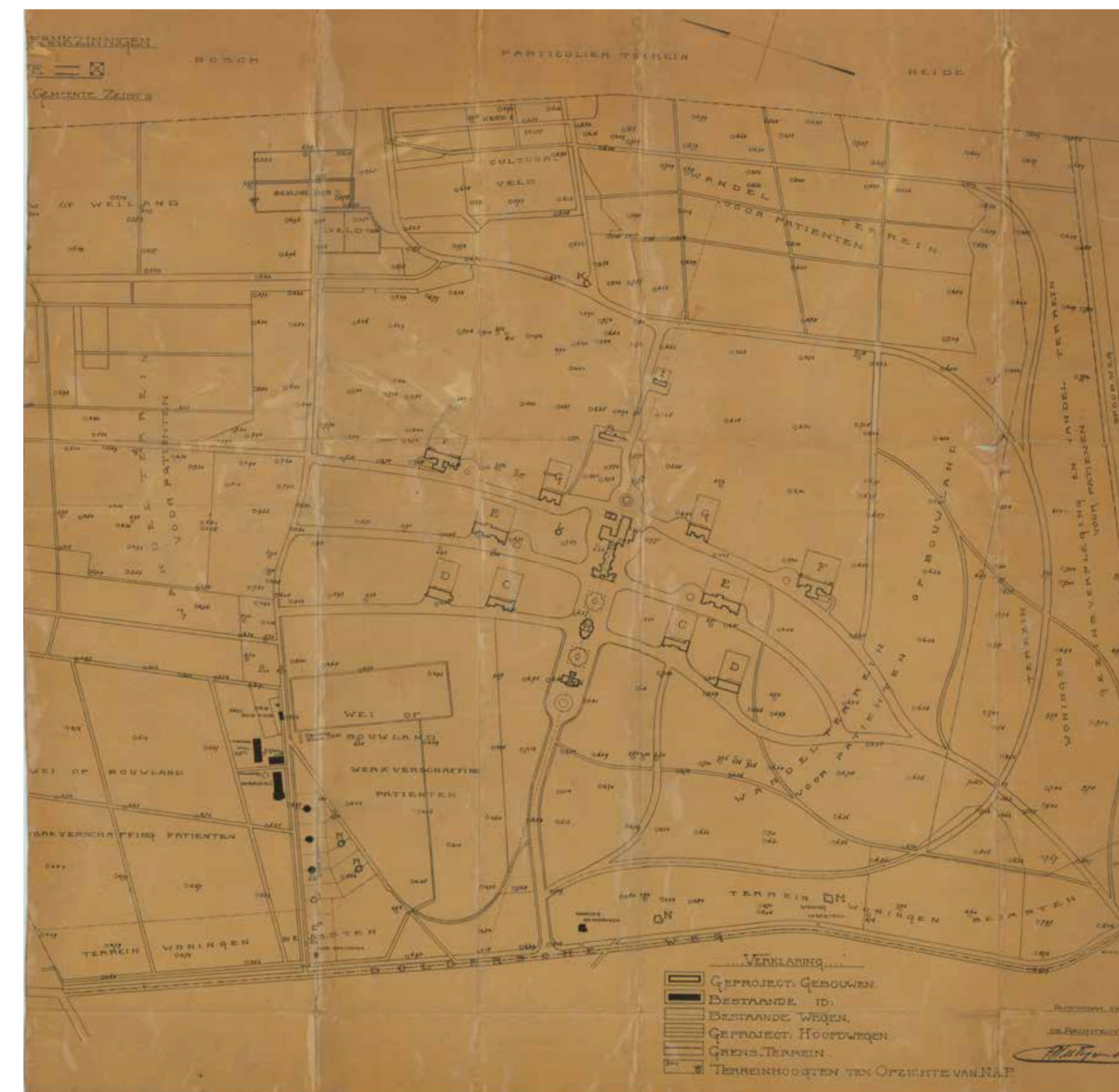
Ontwerp van het terrein

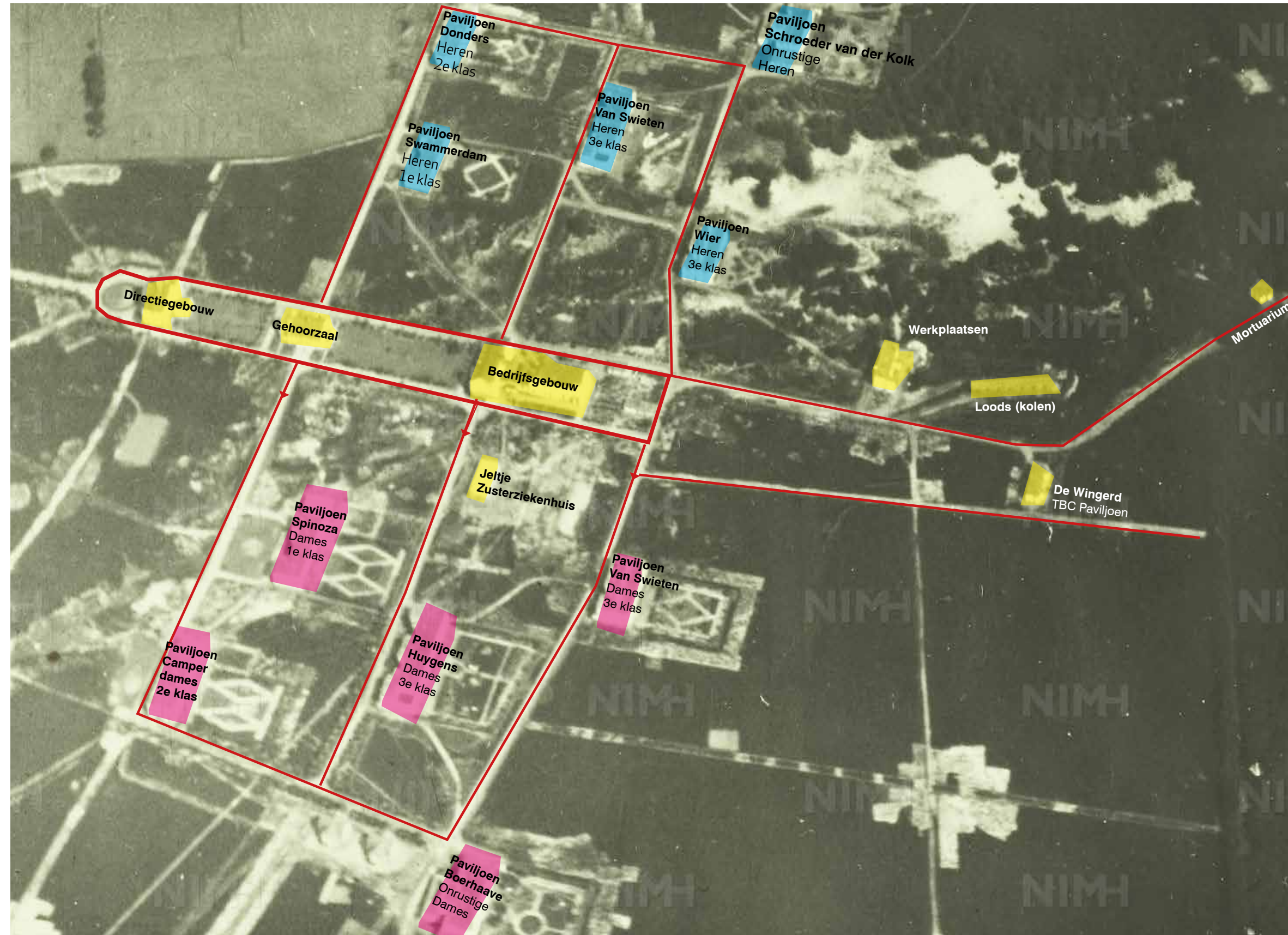
Bij de inrichting van het terrein hoefde slechts rekening te worden gehouden met de aangrenzende infrastructuur: de spoorweg in het zuiden en de Dolderseweg in het westen. De oostgrens werd gevormd door de gemeentegrens Zeist/Soest. Het terrein zelf werd doorkruist door een aantal onverharde paden. Tegen het spoor lag een perceel dat benut was voor zandafgraving. Foto's uit de begintijd van de Willem Arntsz Hoeve maken duidelijk dat er, buiten de aanwezige bospercelen, vrijwel geen opgaande begroeiing was. Het is niet zeker of het terreinontwerp ook van de hand van Poggenbeek is. Literatuur noch historisch kaartmateriaal geven hierover uitsluitsel. Er is een situatietekening bewaard van het terrein uit 1909 van de hand van Poggenbeek. Daaruit blijkt dat de opzet van het ontwerp tweeledig was.

Primair is een centraal gelegen, symmetrisch deel: het feitelijke buitengesticht of wel het zorgcomplex van functionele gebouwen en paviljoens. Ruimtelijk minder pregnant is de

tweede 'laag', die aan de rand van het terrein is gesitueerd: de boerderij en de dienstwoningen. De dienstwoningen zijn op de tekening gesitueerd aan de Dolderseweg, de Boerderijlaan, die een nieuwe haakse aftakking van de Dolderseweg is en de Berkenlaan (idem, schuin). De boerderij is het enige gebouw aan de noordkant van de Boerderijlaan. Het centrale deel wordt op de tekening ontsloten vanaf de Dolderseweg door middel van een symmetrie-as, de Directielaan. In de symmetrie-as zijn het directiegebouw en de andere bedrijfsgebouwen gesitueerd, aan weerszijden de paviljoens. De keus voor losse, vrij bescheiden paviljoens in plaats van een of enkele hoofdgebouwen kwam voort uit de opvatting dat psychiatrische verpleging en behandeling relatief kleinschalig moesten zijn. Vóór het directiegebouw is een rond pleintje aangegeven. De paviljoens liggen aan drie gebogen, maar vrijwel evenwijdige assen die de Directielaan onder een haakse hoek kruisen. Deze dwarsassen zijn noord - zuid gericht, de Directielaan op deze hoogte oost - west.

De Directielaan heeft op de situatietekening een flauw gebogen tracé; vermoedelijk was het de bedoeling dat steeds maar een beperkt aantal gebouwen zichtbaar zou zijn vanaf de Dolderseweg en de laan. Wellicht wilde men met dit ontwerp middel de indruk van massaliteit vermijden. Ook de beplanting speelde daarbij dan een rol, op de tekening van 1909 is echter nog geen beplanting aangegeven. De situering van de paviljoens aan de dwarsassen is niet exact spiegelbeeldig; er is steeds een lichte verschuiving in de symmetrie waarneembaar. Hierdoor blijft de overzichtelijkheid van de plattegrond gehandhaafd, maar ontstaat ook afwisseling in het beeld. Het geheel is te typeren

als hiërarchisch van opbouw, maar pittoresk of schilderachtig van invulling. Nu nog steeds is er een duidelijke zichtrelatie tussen de paviljoens en het klokketorentje op het directiegebouw. Vanuit de bewaard gebleven paviljoens van Poggenbeeks hand is steeds het torentje te zien. Het is heel goed denkbaar dat Poggenbeek het zicht op het torentje weloverwogen als compositorisch, samenbindend middel heeft ingezet.

Aan de noordkant van de Directielaan zijn de paviljoens voor mannelijke patiënten ingetekend, aan de zuidkant die voor vrouwelijke patiënten. Naast symmetrie en de strikte scheiding tussen mannen en vrouwen is voor de eerste bouwfase de hiërarchische opzet kenmerkend. Deze blijkt uit de plaatsing ten opzichte van de centrale as: de 1e klas paviljoens (Spinoza, Swammerdam) het dichtstbij, de 2e klas paviljoens (Camper, Donders) wat verder weg en de 3e klas paviljoens het verste weg (Huygens, Van Swieten, Van Leeuwenhoek, Wier). Tenslotte volgde de inrichting nog een psychiatrisch gegeven: de paviljoens met de meest 'onrustige' lijdens' werden het meest afgelegen gesitueerd (Boerhaave, Schroeder van der Kolk). De scheiding mannen - vrouwen was in die tijd een vaststaand gegeven, evenals het onderscheid tussen rustige en onrustige patiënten.

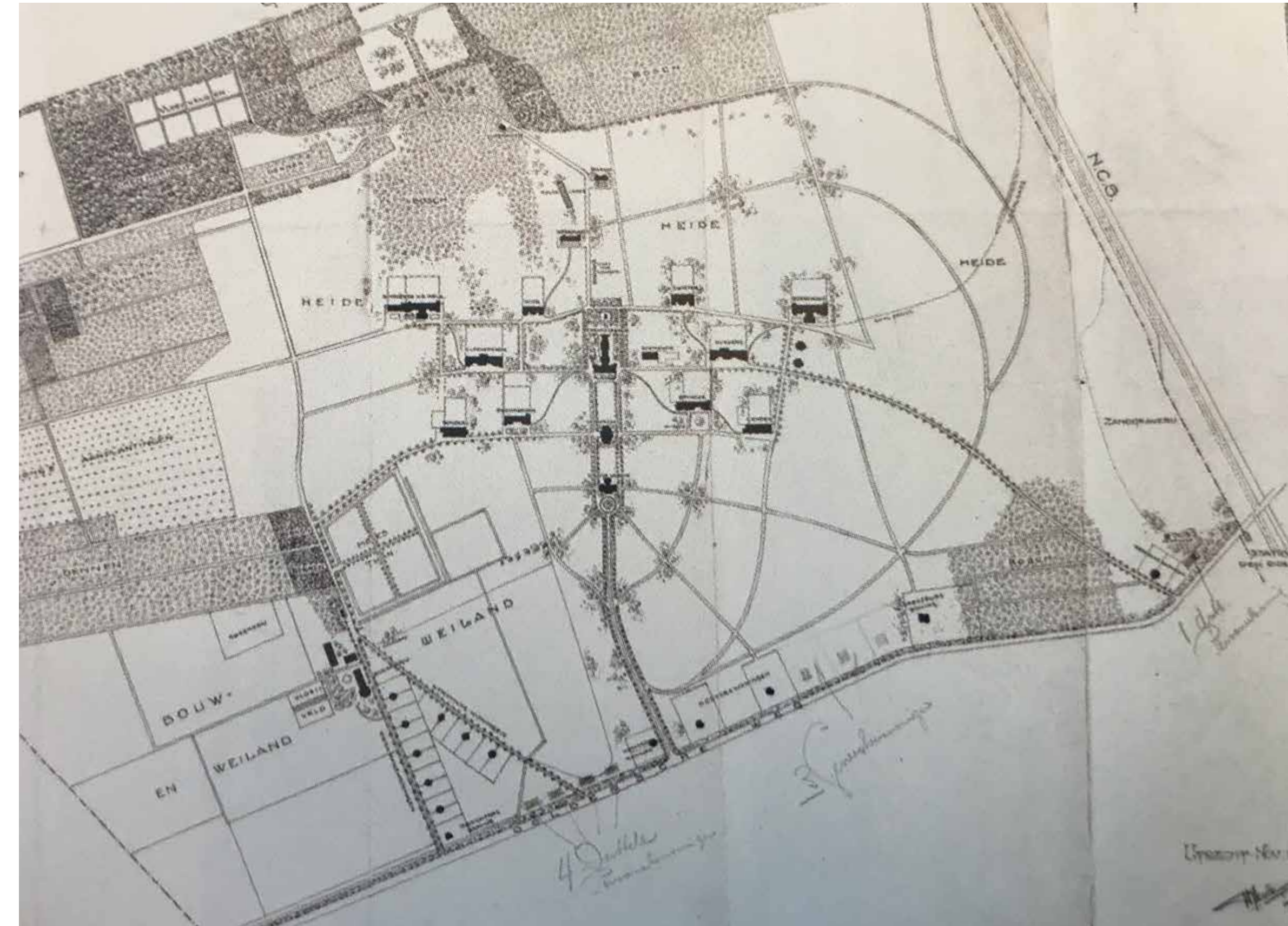
In de opzet van 1909 worden de drie dwarsassen aan de noordzijde doorgetrokken tot de Boerderijlaan, aan de zuidzijde komen ze in een punt samen om vervolgens als één pad richting spoor te lopen. Verder is een aantal slingerende paden op het terrein geprojecteerd. De noordkant is op de kaart wei- en bouwland en moestuin ('werkverschaffing patiënten'), de zuidkant 'wandelterrein voor patiënten of bouwland'.

De situatie rond 1915/1927

De bouwactiviteiten gingen na 1915 door onder leiding van architect H.J. Kolk, die tot 1928 verantwoordelijk was voor de ontwerpen. Uit een kaart van Kolk uit 1915 blijkt dat het plan volgens de tekening van 1909 in grote lijnen is gerealiseerd. De grootste wijzigingen zijn: de drie dwarsassen komen aan de zuidkant niet samen; wel is de middelste doorgetrokken naar de Dolderseweg vlak bij het station, vanaf de flauwe bocht in de Directielaan zijn ter weerszijden gebogen paden naar de westelijke dwarsas aangelegd. Dit gegeven versterkt de symmetrie, aan de zuidoostkant van de Directielaan is een min of meer rechthoekige padenstructuur met een cirkelvormig pad als centrum (in rudimentaire vorm aanwezig in 1915, uitgewerkt in 1927). In de huidige situatie is dit patroon herkenbaar.

Beide kaarten geven aan dat op de kruispunten van de paden beplanting staat; deze speelt een belangrijke rol bij het zicht op het complex van buiten af, evenals beplanting langs de Directielaan, langs de laan richting station en een deel van de dwarsassen (steeds ondergroei + opgaande beplanting). In de huidige situatie is hier van vooral de laanbeplanting een markant gegeven (veel eiken, soms dubbele rijen). Het kaartbeeld van 1915/1927 is op te vatten als de climax van de Poggenbeek-aanleg, gebaseerd op de drie ontwerpprincipes symmetrie (maar niet volledig), scheiding en hiërarchie. Bouwactiviteiten in deze periode doen zich vooral aan de rand voor in de vorm van toevoeging van personeelswoningen aan de Dolderseweg. Deze zijn niet van invloed op de centrale aanleg en de daarbij gehanteerde principes.

Op de kaart van 1915 is ook een groot deel van het gebied ten oosten van de Directielaan aangegeven. Het terrein is daar dan voor een flink

PERIODE MERTENS

deel bebost, voornamelijk met 'dennen'. De kaart geeft echter ook 'eikenhakhout' aan (waarschijnlijk oud bos want op een al in 1850 bebost perceel) en bouw- en weiland. De 'vloeiwelden' liggen in zo'n hakhoutperceel. Een tweede, veel kleiner complex vloeivelden, ligt bij de boerderij. Hiervan is niets bewaard gebleven (nu golfterrein). Tenslotte is in de bouwfase 1909 – 1912 een begraafplaats aangelegd met een mortuarium ten noordoosten van de Directielaan. De begraafplaats is echter nooit gebruikt en in de huidige aanleg niet herkenbaar. Meer dan de kaart uit 1915 maakt die uit 1927 duidelijk dat de Willem Arntsz Hoeve opgevat kan worden als een 'landschapscatalogus', met wei- en bouwland, moestuinen, bos en heide. Vooral de oppervlakte heide ten zuidwesten van de Directielaan is een opvallend aspect (nog steeds aanwezig).

Architectuur

Opvallend is de situering van de paviljoens, die allemaal met de lange zijde parallel aan de noord-zuid lopende dwarsassen liggen. De lange (woon)gevels zijn daarom op het oosten en het westen georiënteerd. Bij alle paviljoens ligt de westgevel aan de dwarsas; hier bevindt zich dan ook altijd de ingangspartij. Gemeenschappelijke verblijfsruimten, serres en afdaken om onder te zitten liggen aan de oostgevel, grenzend aan de tuin.

De door Poggenbeek ontworpen paviljoens zijn altijd licht van kleur, meestal zelfs helemaal of gedeeltelijk wit. Waarschijnlijk was dit een poging om de bebouwing een vrolijk en licht uiterlijk te geven. Het toepassen van de chaletstijl (voor bijvoorbeeld het directiegebouw) heeft een vergelijkbaar resultaat.

De periode Mertens

In 1915 waren twee paviljoens, Antonia en Wilhelmina, naar ontwerp van H.J. Kolk, gebouwd aan de zuidkant van de dwarsassen. De paviljoens waren bedoeld voor patiënten die weer aan het gezinsleven moesten wennen en werden dan ook als vrijstaande burgerwoonhuizen vormgegeven. De plaatsing hield een afwijking in van de symmetrie uit de eerste grote bouwfase, maar was niet onherstelbaar. Aan de noordkant kon immers een paar corresponderende panden gebouwd worden. Dat is echter nooit gebeurd; de principes uit de eerste fase werden eind jaren '20 losgelaten of tenminste veel soepeler gehanteerd. In de periode vanaf 1928 werd het complex van de buitenstichting aanzienlijk uitgebreid, zowel met paviljoens als met personeelswoningen. De belangrijkste ontwerper in deze bouwfase was architect H.F. Mertens uit Bilthoven.

De personeelswoningen werden opnieuw aan de Dolderseweg gesitueerd, waardoor een (vrij ruime) lintbebouwing ontstond. De rand van het terrein kreeg zodoende meer expressie, maar veranderde qua karakter niet.

Veel ingrijpender waren de bouwactiviteiten in het centrale deel van de aanleg. Ten zuiden van de Directielaan werden in 1928 twee vrouwenpaviljoens gebouwd (Eykman, Winkler), ten noorden twee mannenpaviljoens (Van 't Hoff, Lorentz). De scheiding mannen – vrouwen bleef met de bouw van deze vier paviljoens gehandhaafd. Echter, de symmetrie werd doorbroken: Lorentz en Van 't Hoff verzezen ten noorden van de middenas op geheel andere plaatsen dan Eykman en Winkler aan de zuidkant. De reden hiervoor is niet duidelijk.

Tussen 1928 en 1931 werden, eveneens door Mertens, aansluitend zes zusterhuizen en een huis voor leidinggevend personeel gebouwd aan

weerszijden van de centrale as, vlakbij het directiegebouw. Dit complex, Vijverhof genaamd, ontwierp hij in een U-vorm rond twee vijvers. Hiermee kwamen voor het eerst gebouwen voor vrouwen aan de noordkant van de as. De situering was gedeeltelijk spiegelbeeldig. Aan de noordkant werd de binnenruimte, in beide gevallen geleed door een vijver, afgesloten door een in de as staand pand, aan de zuidkant niet. Wel paste Mertens daar door rooilijnverlegging een 'versmalling' toe, mogelijk in verband met het zicht op het achtergelegen heideterrein. In de huidige situatie is dit zicht door een pergola en bomen min of meer dichtgezet. De formaliteit van het complex zusterhuizen is groter dan die in de eerdere aanleg door de kleinere rooilijnverschuivingen aan weerszijden van de centrale as.

Het zichteffect van de flauwe bocht in de Directielaan ging voor een groot deel verloren; de zusterhuizen en het directiegebouw werden een eerste, prominente 'laag' in het blikveld. De vooruitgeschoven positie van het directiegebouw verminderde omdat de westelijke zusterhuizen er vrij dicht achter werden geplaatst. De bouw van het theehuis (ontwerp Mertens) waar patiënten hun familie konden ontvangen betekende een verdere doorbreking van de symmetrie en van de strikte scheiding tussen mannen en vrouwen; het werd gebouwd aan de noordkant van de Directielaan. De centrale as werd zelf verdicht met een ketelhuis en een nieuw werkplaatsgebouw met ruimtes voor timmer- en schilderwerk, een mattenmakerij enz., het zogenaamde Carré (1937).

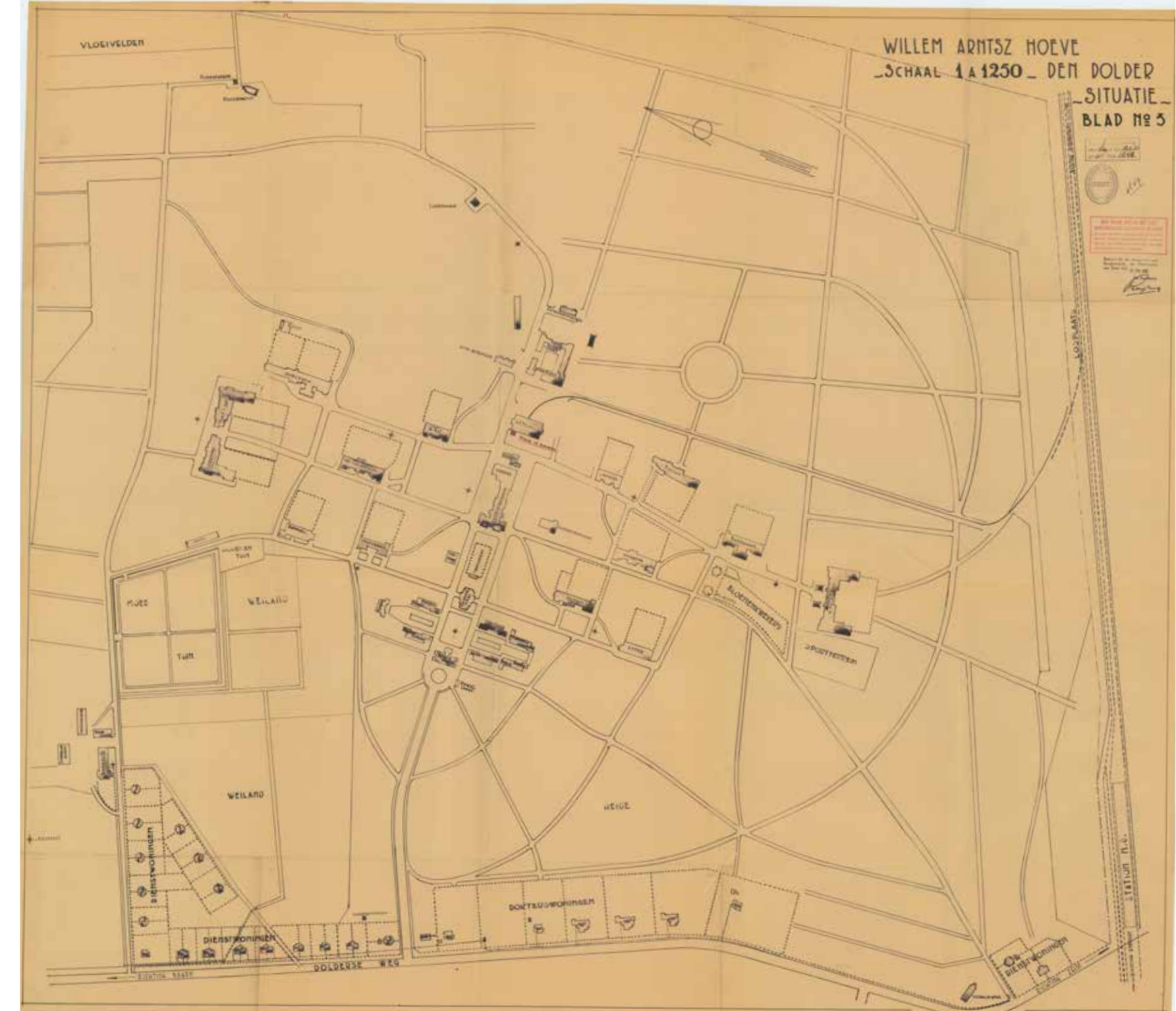
Eveneens een nieuw gegeven bij Mertens is de toepassing van hoven: de zusterhuizen zijn

geprojecteerd rond een hof. Dit werd voortgezet met het Carré, een complex dat aan drie zijden een intieme binnentuin omsluit.

Mertens' bebouwing oogt heel anders dan die van Poggenbeek. Lichte gebouwen met platte daken maakten plaats voor gevels van roodbruine baksteen en forse schuine, ver overhangende dakvlakken. Vaak bestaat een paviljoen uit een aantal tegen en in elkaar geschoven volumes en kappen.

In een aantal opzichten was er ook sprake van continuïteit. De nieuwbouw uit eind jaren '20 in het centrale terrein van het terrein is steeds gekoppeld aan de infrastructuur van het eerste ontwerp. Daardoor is met name de relatie met de daarin doorgevoerde symmetrie in stand gebleven. Ook het gebruik maken van landschappelijke kenmerken bleef gehandhaafd. Zo staat het theehuis op een stuifduintje. Ook in de architectuur is er continuïteit. Net als Poggenbeek past Mertens veel en grote ramen toe, bijvoorbeeld in de paviljoens en de werkplaatsen in het Carré.

Bron: Cultuurhistorische Effectrapportage Willem Arntsz Hoeve, 2005

DE WA-HOEVE NA WOII

De Willem Arntsz Hoeve na WOII

In de periode na 1945 vond aanvankelijk nauwelijks uitbreiding plaats. Wel werd in 1955 door Johan van Heerde op de bestaande kolenloods een winkeltje ontworpen, met de werkplaats voor vrouwelijke patiënten erachter, nu 't Heuveltje genaamd. Het langgerekte gebouwtje maakt met zijn onderverdieping op een fraaie manier gebruik van het reliëf in het terrein. Pas in de jaren '60 begon men weer op grotere schaal te bouwen. In 1967 verrees het Deltahuis, nu Centrale Receptie, naar ontwerp van architect Wouda.

In de jaren '70 en '80 volgden verdere uitbreidingen (Dennendal etc.). Deze bouwactiviteiten vonden merendeels plaats ten noorden en ten zuiden van de centrale aanleg. Deze bebouwing bestaat uit uitgestrekte, maar lage gebouwen met - conform de bouwstijl van de jaren '70 - complexe, uitwaaiende plattegronden. Uitzondering daarop is de - eveneens in de jaren '70 gebouwde - centrale keuken. Het gebouw heeft een eenvoudig volume en is enigszins verdiept gelegen. Tijdens de bouw was dit de grootste keuken van Europa. Naderhand zijn enkele van de paviljoens van Poggenbeek en Mertens gesloopt. Bovendien zijn her en der tegen de bestaande gebouwen aanbouwen verschenen en is noodbebouwing neergezet.

Huidige situatie

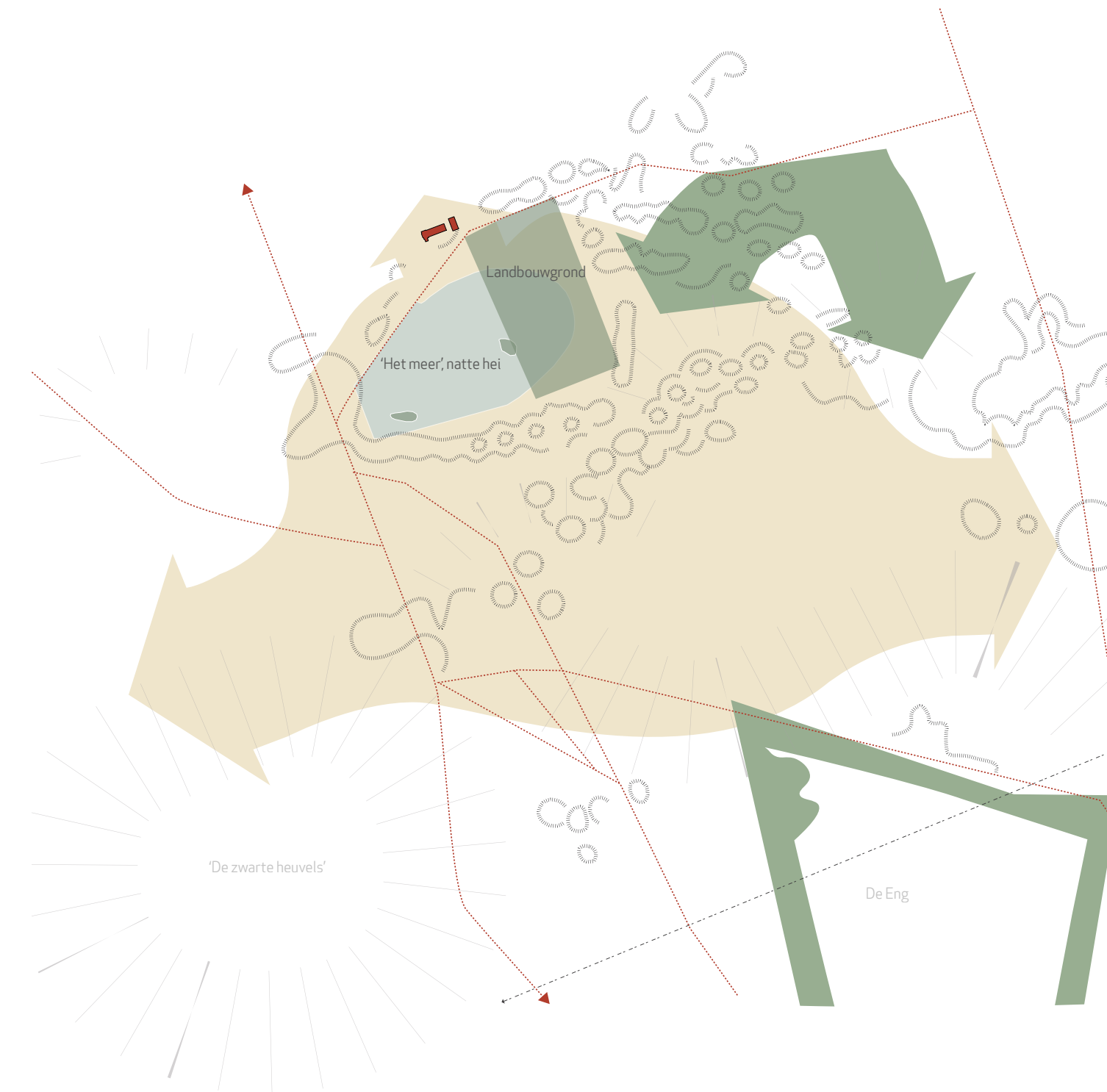
De huidige situatie bestaat uit de voornamelijk historische bebouwing in de middenas die her en der is aangevuld met latere aan- en uitbouwen en tijdelijke bebouwing. Een aantal van de historische paviljoens aan de dwarsassen staat er nog steeds, een aantal andere (Swammerdam, Donders, Van Swieten, Schroeder van der Kolk, Winkler, Lorentz en van 't Hoff) is gesloopt. Daaromheen staan de forse volumes van de paviljoens uit de jaren '70, vrijstaand in het groen en zonder duidelijke oriëntatie op de weg. De laanbeplanting langs de middenas is deels nog aanwezig, maar een ander deel is verdwenen. Vooral langs de dwarsassen, buiten de eigenlijke middenas, is veel spontane opslag verschenen.

Het terrein van de voormalige WA Hoeve is er in de loop der jaren niet overzichtelijker op geworden. Wel is de oorspronkelijke opzet van Poggenbeek met de belangrijkste bebouwing in de middenas vanaf de Directielaan nog goed waarneembaar. Alleen is de relatie tussen middenas en de paviljoens aan de dwarsassen minder geworden door de sloop van een aantal nabij de as gelegen paviljoens, het verdwijnen van een deel van de laanbeplanting en door het vele, spontaan opgekomen struikgewas. Vanaf de latere bebouwing ten noorden en ten zuiden (bijvoorbeeld de Centrale Receptie) zijn de middenas en de logica van de lanenstructuur in het geheel niet meer te ervaren. Ook de aan- en uitbouwen en de tijdelijke bebouwing dragen daar hun steentje aan bij.

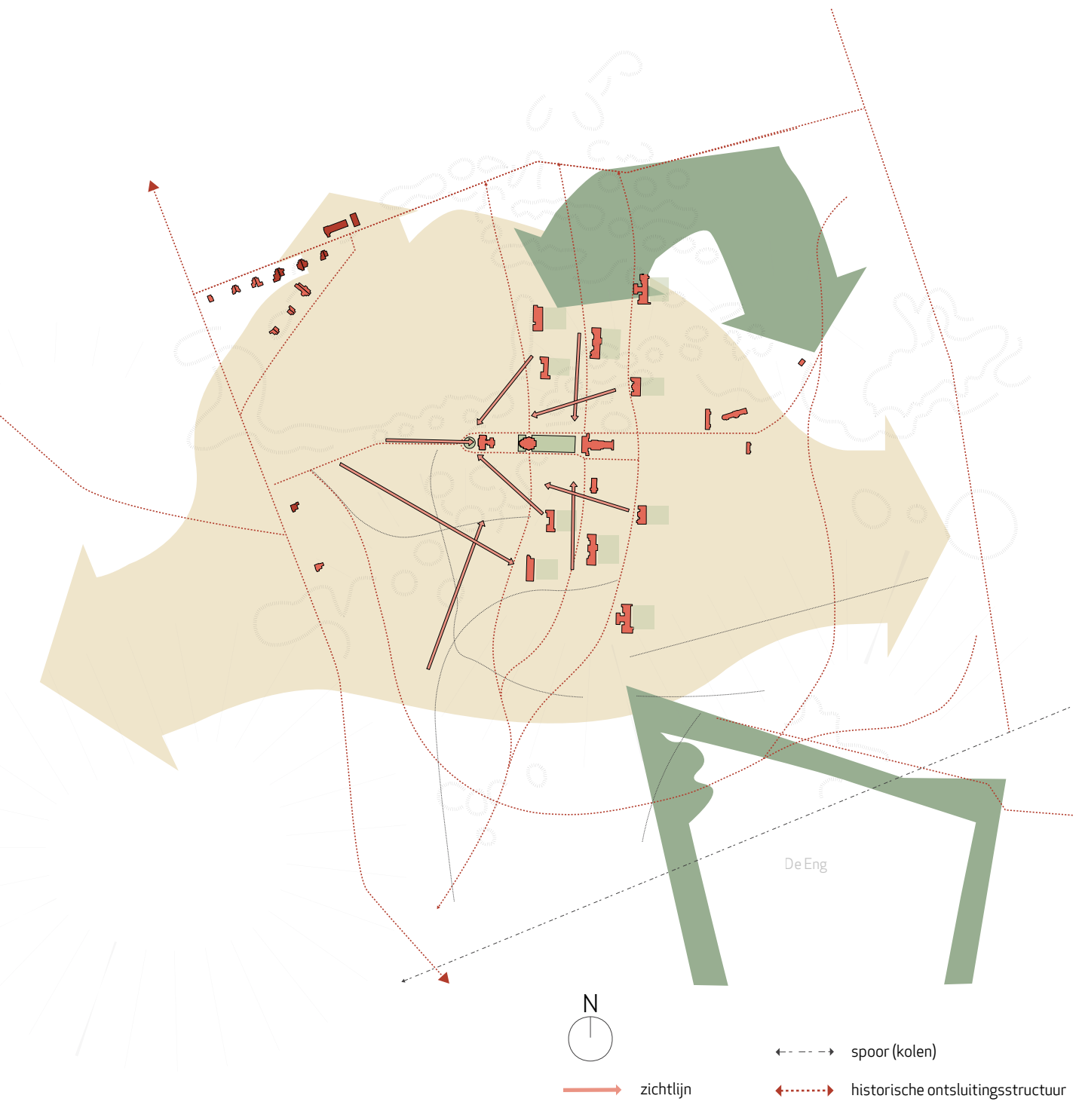
De lanenstructuur zelf is overigens goed intact gebleven, afgezien van de versperde laan tussen het Carré en Sylvia Borin.

Bron: Cultuurhistorische Effectrapportage Willem Arntsz Hoeve, 2005

1906 STICHTING VAN DE WILLEM ARNTSZ HOEVE

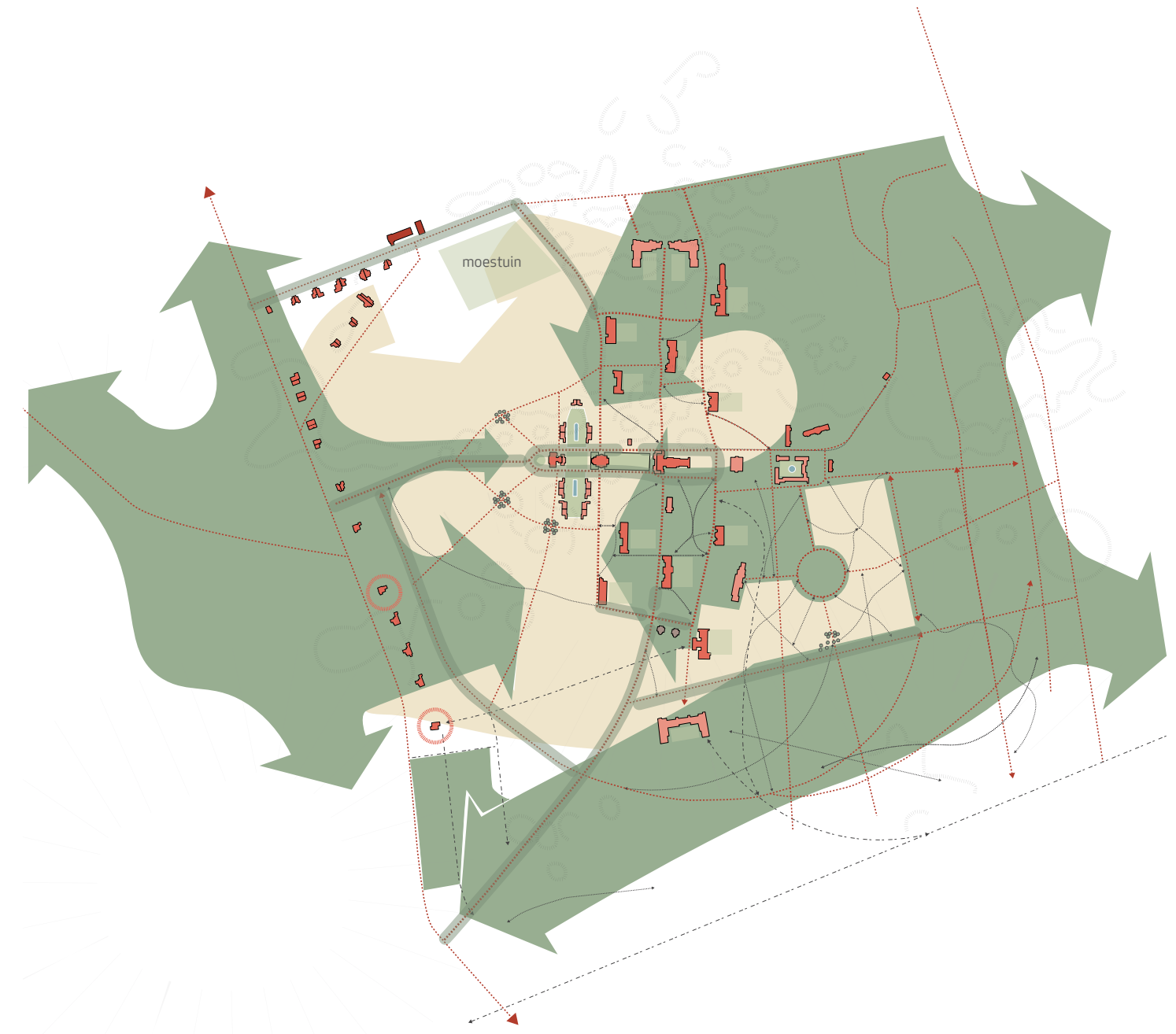
1911 -1912 ONTWERP POGGENBEEK

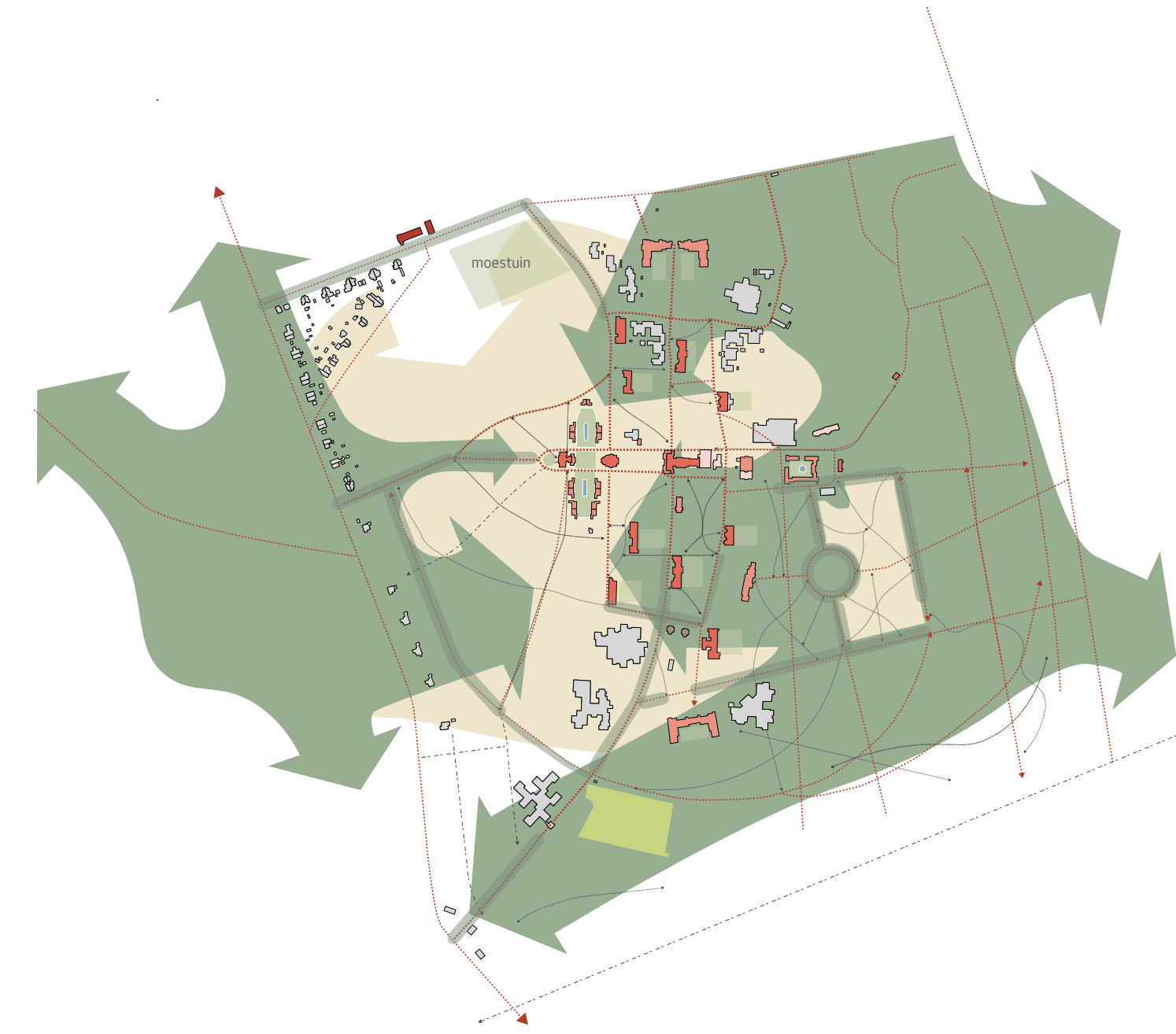
EIND JAREN '20 POGGENBEEK GEREALISEERD

1928-1940 PERIODE MERTENS

NA-OORLOGSE UITBREIDINGEN

HUIDIGE SITUATIE

		spoor (kolen)
		historische ontsluitingsstructuur
		bebouwing Boerderij
		bebouwing Poggenbeek
		bebouwing Kolk
		bebouwing Mertens
		bebouwing Van Heerde
		bebouwing na WOII
		zandrug
		heide
		bos
		tuinen en hoven
		bomenlaan
		wandelpad

		spoor (kolen)
		historische ontsluitingsstructuur
		bebouwing Boerderij
		bebouwing Poggenbeek
		bebouwing Kolk
		bebouwing Mertens
		bebouwing Van Heerde
		bebouwing na WOII
		zandrug
		heide
		bos
		tuinen en hoven
		bomenlaan
		wandelpad

HISTORISCHE BEBOUWING

DE GEBOUWEN OP HET TERREIN VAN DE WA-HOEVE

Monumenten

De Historische Middenas is rijk aan monumentale panden, die bescherming genieten op gemeentelijk- en rijksniveau. Een gedeelte van het terrein van de WA-Hoeve is aangewezen als gemeentelijke monumentale structuur.

Voor de gebouwen zal een nieuwe functie gevonden moeten worden, waarbij in bijna alle gevallen restauratie en/of renovatie noodzakelijk is. De uitgangspunten voor transformatie zijn op hoofdlijnen opgenomen in dit document en in het Beeldkwaliteitsplan. De precieze manier waarop moet echter nog worden gevonden en vraagt voor elk individueel gebouw om een zorgvuldige afweging.

Transformatiekaders

Uitgangspunt bij de transformatie van de Historische Middenas is behoud en versterking van de monumentale structuur, waarbij rekening gehouden dient te worden met de historische ontwikkeling en cultuurhistorische waarden van het complex en de individuele panden. De transformatie van het complex van de WA-Hoeve is een integrale opgave: een ensemble van monumentale gebouwen en monumentaal groen, dat als een eenheid wordt opgepakt.

Binnen deze eenheid zijn een aantal duidelijk

herkenbare lagen in de bouwgeschiedenis aanwezig:

- periode Poggenbeek (1911-1912) met midden- en dwarsassen en paviljoens in ‘verstrooide’ symmetrie
- periode Mertens (1928-1938) met de Vijverhof en het Carré, waarmee besloten ‘kamers’ ontstonden die in een oogopslag te overzien zijn.

Ook architectonisch zijn deze lagen helder: bij Poggenbeek witte kleur, bij Mertens baksteen en forse kappen. Daarnaast zijn er een aantal beeldbepalende panden die door Johan van Heerde zijn ontworpen of aangepast.

Integraal kleurhistorisch onderzoek

Onderdeel van de integrale aanpak is het laten uitvoeren van een integraal kleurhistorisch onderzoek conform de Uitvoeringsrichtlijnen Kleurhistorisch onderzoek (URL 2004) van de ERM. Voor de WA-Hoeve volstaat een Kleurhistorische verkenning. Doel van het onderzoek is om het veranderend historisch kleurbeeld van het complex en van de verschillende tijdslagen in beeld te brengen. Het kleuronderzoek brengt de geschiedenis van het materiaal, kleur- en verfgebruik op de architectuur naar voren, waardoor een beter

begrip ontstaat van de verschillende bouw- en architectuurstijlen en ruimteconcepten en hun kleurgebruik. Het kleuronderzoek helpt ontwikkelaars en architecten te laten zien hoe een ontwerp bedoeld is. De resultaten uit het onderzoek leveren uitgangspunten voor een restauratie- of transformatieplan. Het gaat hierbij om gefundeerd en bewust architectonische of technische keuzes te kunnen maken gedurende het ontwerp en bouwproces.

De gebouwen

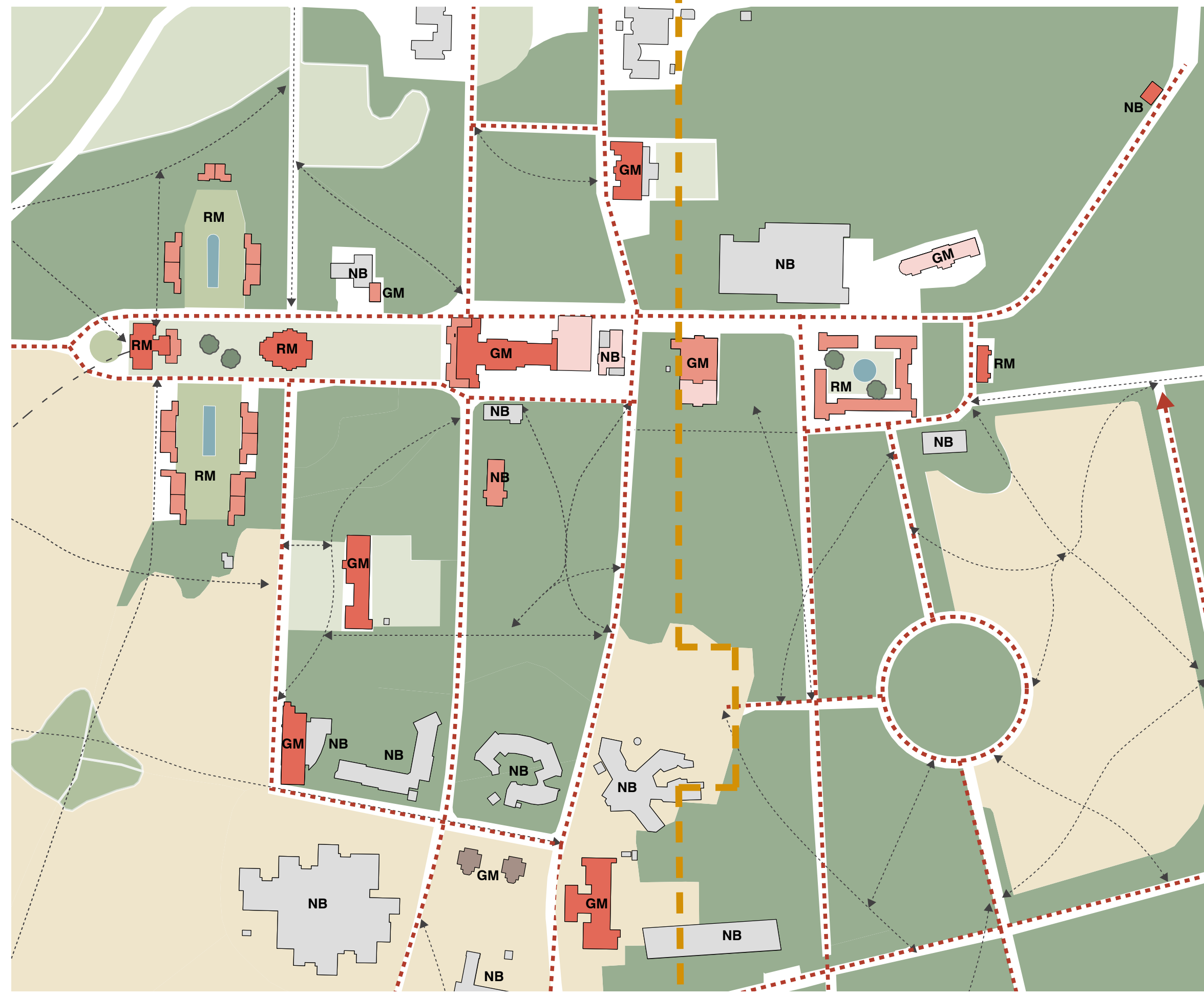
Per gebouw is in het voorliggende document een beschrijving (in tekst en archieftekeningen) gegeven van het pand en de verbouwingsgeschiedenis. Van de beschermde rijksmonumenten is de monumentenbeschrijving bijgevoegd. Afhankelijk van de aanpak en ingrepen aan de individuele monumenten zal aanvullend bouwhistorisch onderzoek nodig zijn.

Om een compleet beeld te geven van de Willem Arntsz Hoeve zijn ook de monumentale gebouwen in de Zorgkern beschreven. Deze maken echter geen deel uit van de ontwikkeling en het Bestemmingsplan.

DATERING EN
MONUMENTALE STATUS

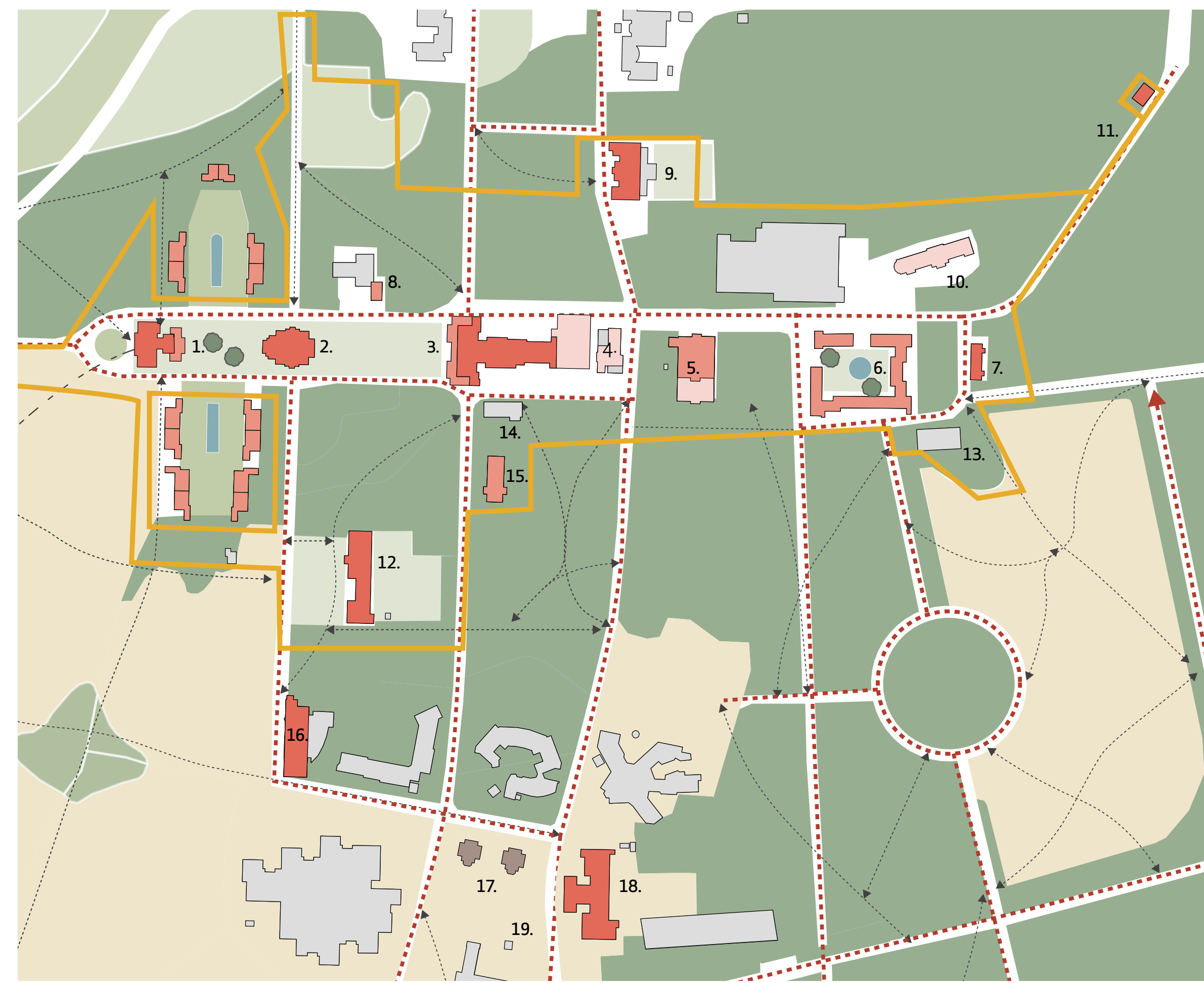
- F.W.M. Poggenbeek
1911-1912
- H.J. Kolk
1915
- H.F. Mertens
1928-1938
- J. van Heerde
jaren '30 - jaren '60
- na WOII
- RM rijksmonument
- GM gemeentelijk monument
- NB niet beschermd

grens gemeentelijk beschermde structuur

OVERZICHT BEBOUWING

1. Directiegebouw
  2. Gehoorzaal
  3. Bedrijfsgebouw
  4. Linnengebouw / Bakkerij
  5. Ketelhuis
  6. Carré
  7. De Wingerd
  8. Theehuis
  9. Oud Wier
  10. 't Heuveltje
  11. Mortuarium
  12. Spinoza
  13. Sylvia Borin
  14. Rijwielbergplaats
  15. Jeltje
  16. Camper
  17. Wilhelmna & Antonia
  18. Boerhaave
  19. Bloementuin en kassen
- plangrens HMA
(Historische Middenas)

1. DIRECTIEGEBOUW

Architect: F.W.M. Poggenbeek
Bouwjaar: 1911-1912
Status: Rijksmonument

Prominent op de oude middenas van het complex ligt het hoofdgebouw. Het heeft een representatieve uitstraling dankzij de symmetrische opzet en het torentje. Het gebouw bestaat uit twee bouwlagen en een schilddak, dat aan de voorzijde wordt doorbroken door een topgevel. Deze bekroont een iets naar voren springend middendeel, de zogenaamde middenrisaliet.

Net als de andere gebouwen die in de beginperiode naar ontwerp van F.W.M. Poggenbeek tot stand kwamen is het gebouw wit gepleisterd met accenten in baksteen zoals de cordonbanden en de ontlastingboogjes boven de ramen en deuren. Het hoofdgebouw is in zekere zin hybride: het is een klassiek, symmetrisch opgezet complex dat de centrale as van het terrein markeert, waardoor het een van de belangrijkste structurerende elementen is. Deze formele opzet past bij de functie: hier bevonden zich de bestuursafdelingen, de directie en de administratie. Het formele karakter van het complex wordt verzacht door de informele chaletstijl die direct uit de ongerepte Zwitserse bergen lijkt te zijn geïmporteerd en die destijds vooral voor villa's populair was.

Bron: Noor Mens, **Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder**

Verbouwingsgeschiedenis

In 1936 is de aanbouw aan de achterzijde met daarin het cursuslokaal uitgebreid t.b.v. een leslokaal, laboratoria en een röntgenkamer. Het ontwerp is van H.F. Mer tens in de hem kenmerkende baksteenarchitectuur.

Vervolgens zijn er in de jaren '60 aanpassingen gedaan, waarbij de entree is 'gemoderniseerd' en de inpandige structuur van het pand vertroebeld is geraakt. De vluchttrappen zijn na 1963 aangebracht.

Rijksmonumentomschrijving Complexonderdeel 1 Monumentnummer 510223

Vrijstaand KANTOORGEBOUW op samengestelde plattegrond van twee bouwlagen onder samengesteld zadel- en schilddak met rode kruispannen gedekt. De goot rust op geprofileerde klossen. De gevels zijn bepleisterd met uitzondering van de plint, de getoogde strekken boven de vensters en de cordonbanden ter hoogte van de strekken in de eerste bouwlaag en de boven- en onderdorpels van de vensters in de tweede bouwlaag. Deze waren oorspronkelijk in schoon metselwerk uitgevoerd, maar zijn tegenwoordig in de kleur van de bepleistering gesausd, waardoor het beoogde effect van de tegenstelling tussen bepleisterde en onbepleisterde geveldelen verloren is gegaan. De venstertypen die gebruikt zijn beperken zich voornamelijk tot twee- en drielichtsvensters met roedenbovenlichten. De voorgevel, aan de westzijde, heeft een symmetrische indeling van zeven vensterassen. Het middenrisaliet, dat een topgevelbeëindiging met steekkap heeft, is drie assen breed en heeft op de middenas de hoofdingang die geflankeerd wordt door een drielichtsvenster, waarboven een ontlastingsboog is gezet. In de tweede bouwlaag zijn drie drielichtsvensters geplaatst, terwijl in de top, die met verticaal vakwerk is versierd, een liggend zeslichtsvenster met een in het midden geplaatst dubbel draairaam en bovenlichten is gezet. Onder het vakwerk is een zaagtandlijst aangebracht.

De achtergevel heeft wat de hoofdstructuur betreft een gevelindeling die gelijk is aan de voorgevel. Het middenrisaliet heeft hier echter een kleinere voorsprong en bezit een groot drielichtsvenster in de verdieping.

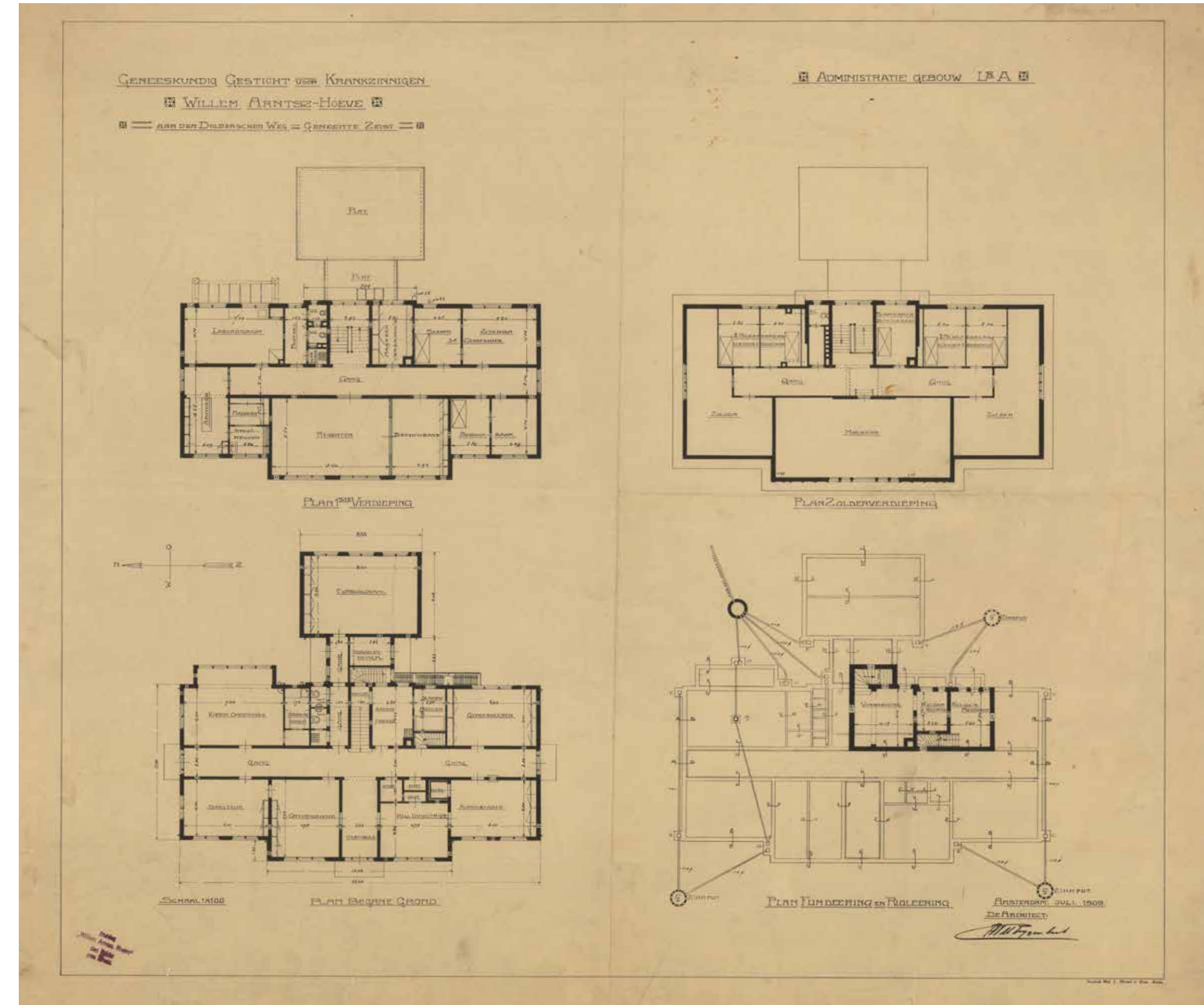
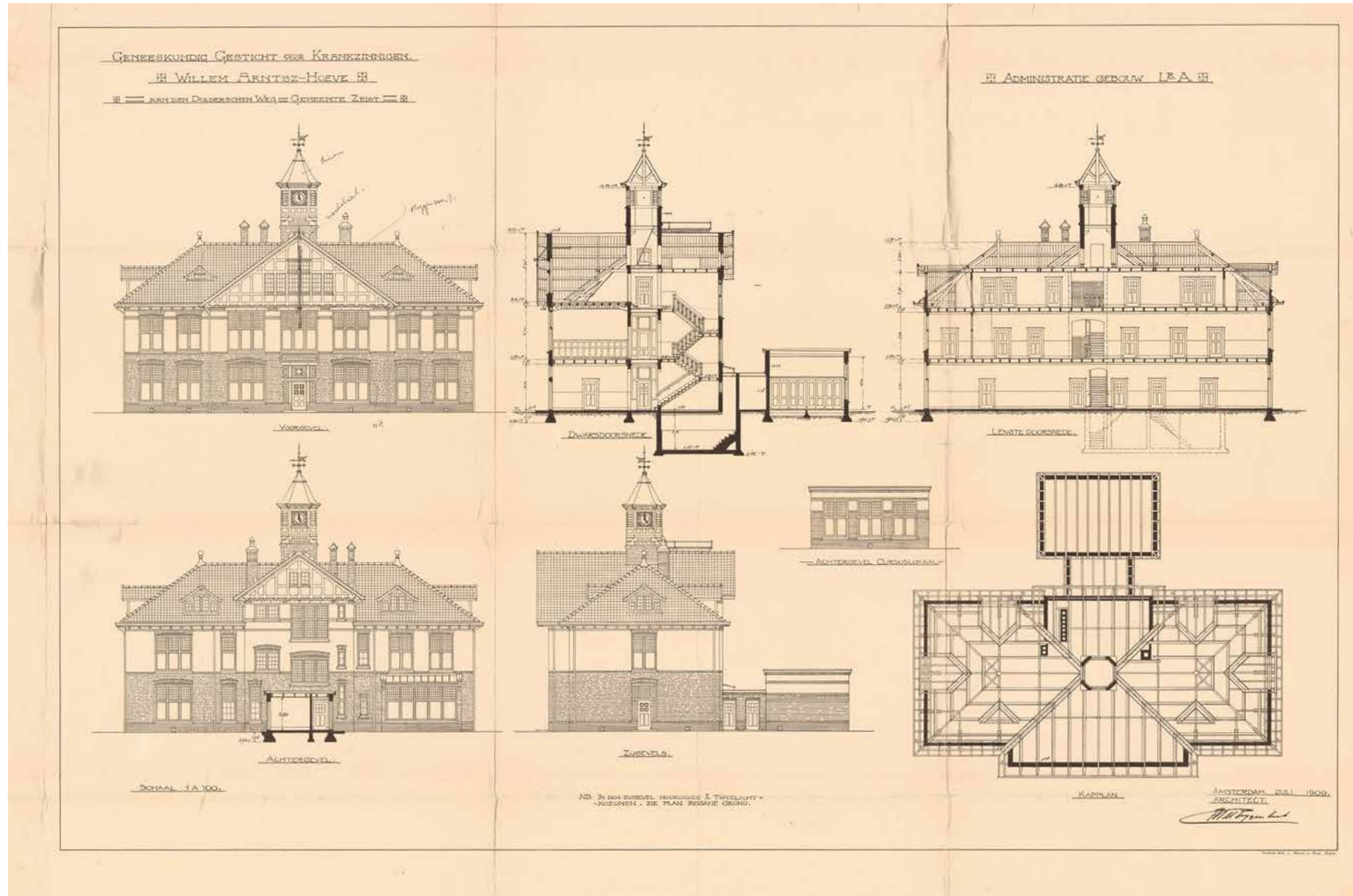
Tegen het middenrisaliet stond oorspronkelijk een aanbouw van één bouwlaag onder een plat. Nu is het directiegebouw verbonden met een moderne uitbreiding die buiten de bescherming valt. Aan de rechterzijde van de achtergevel bevindt zich een serre onder lessenaarsdak waarin een samengesteld vijflichtsvenster is gezet. De zijgevels hebben een verschillende indeling. De gevel aan de noordzijde heeft drie vensterassen, terwijl de zuidgevel één vensteras heeft. Tegen laatstgenoemde gevel bevindt zich een moderne brandtrap.

Op het samengestelde dak zijn vier dakkapellen onder steekkappen geplaatst. Op de kruising van de nokken is een klokkenstoel gezet met gemetselde onderbouw en een houten opbouw met gesneden stijlen, waar tegen wijzerplaten zijn aangebracht. Het torentje heeft als bekroning een uitzwenkend, met leien gedekte spits, waarboven een windvaan met de letters WAH is geplaatst.

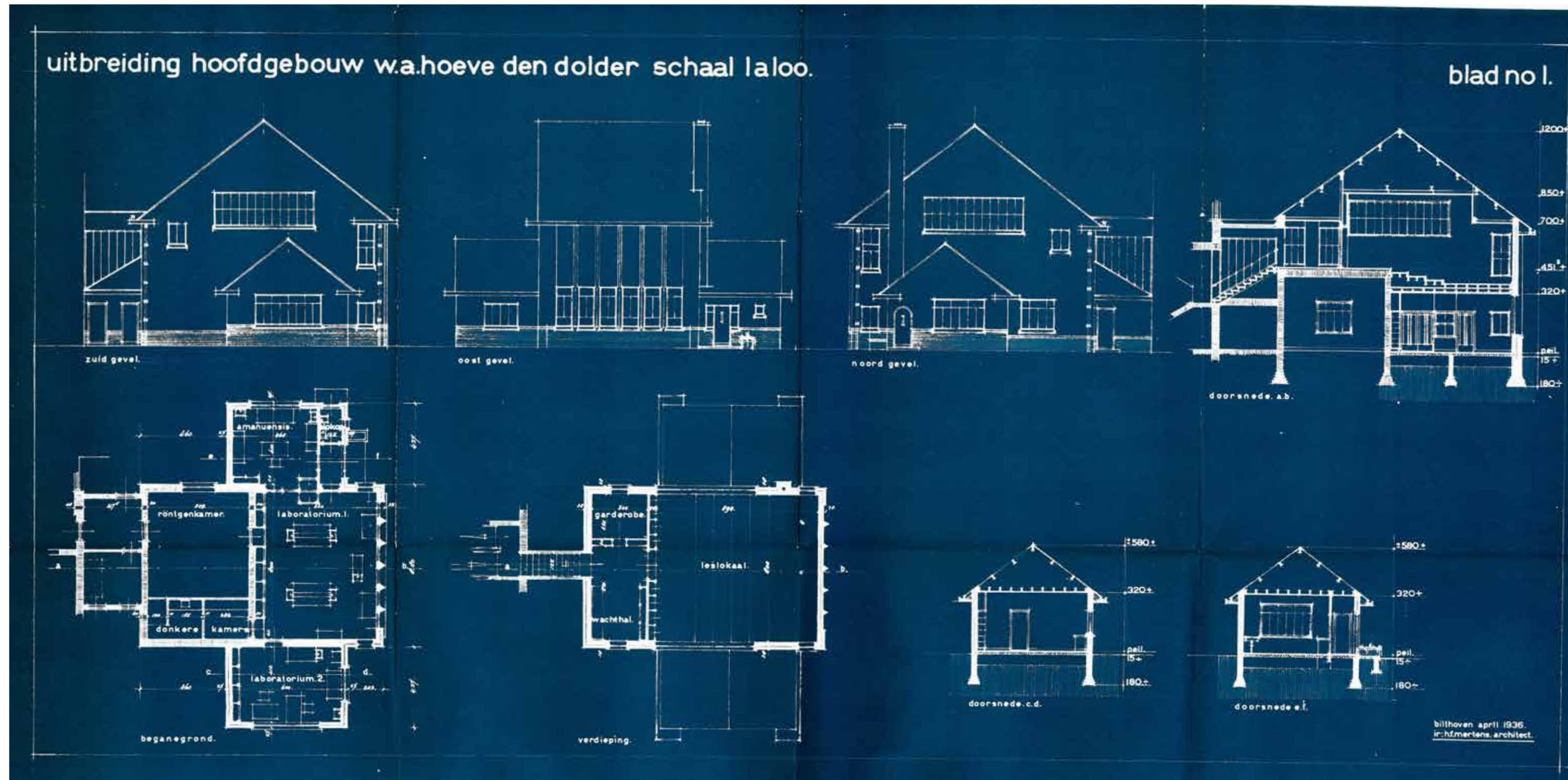
Waardering complexonderdeel 1

Het directiegebouw van de W.A. Hoeve is van grote cultuurhistorische waarde alsmede van ensemble waarde als functioneel onderdeel van de W.A. Hoeve. Tevens is het gebouw van architectuurhistorische waarde vanwege het bouwtype en de oorspronkelijke detaillering van het exterieur.

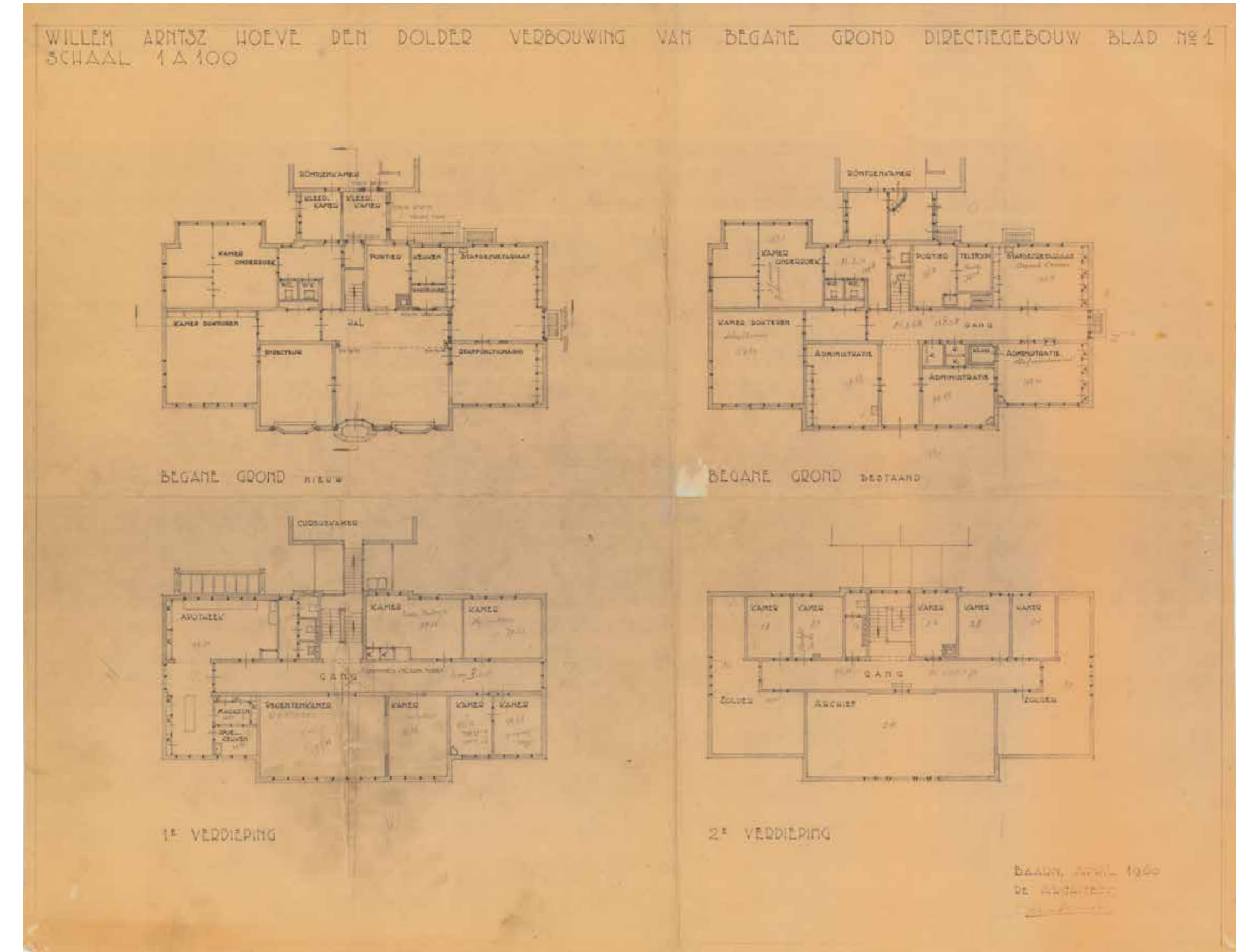

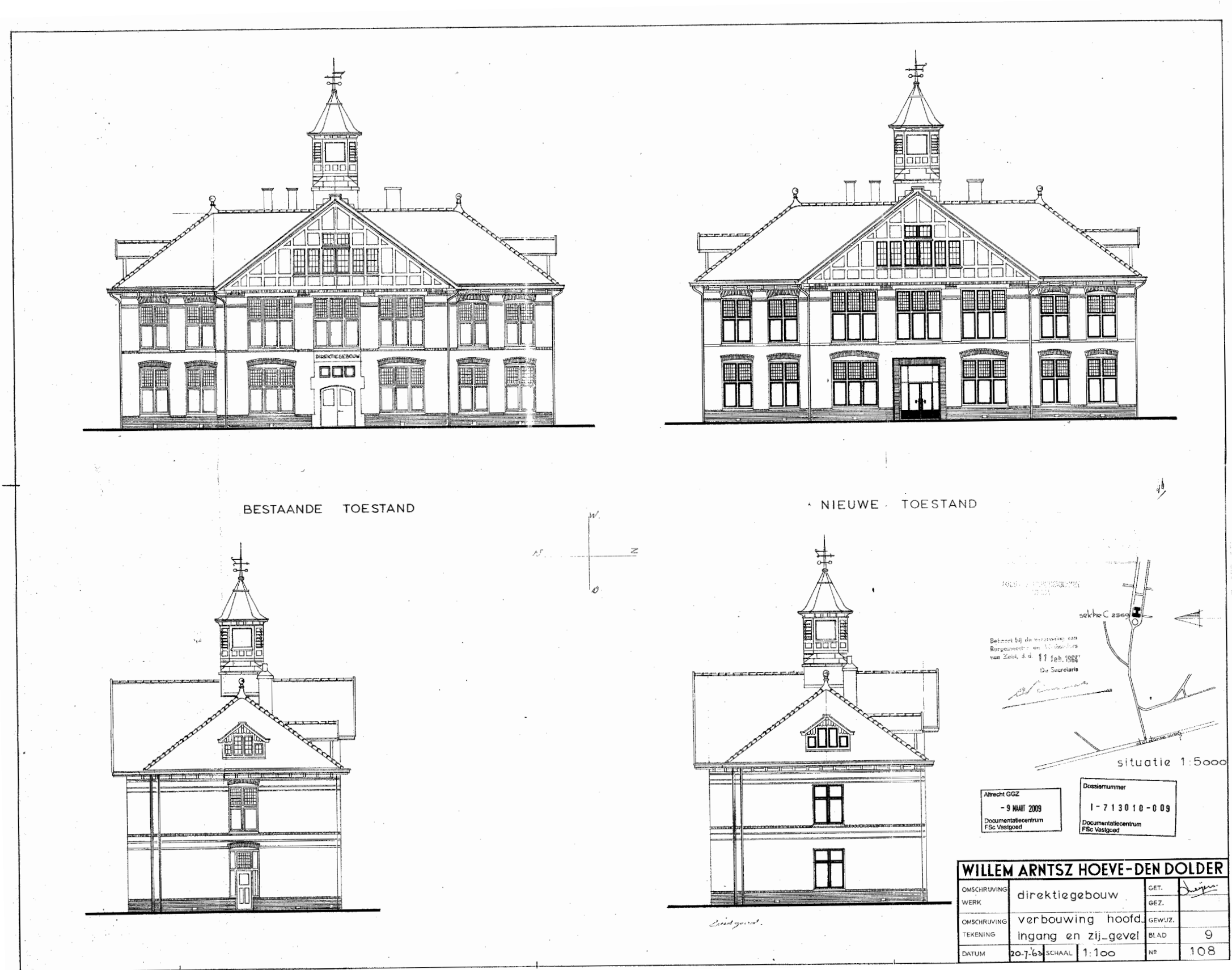
DIRECTIEGEBOUW | UITBREIDING 1936 (LABS, LESLOKALEN, RÖNTGEN)

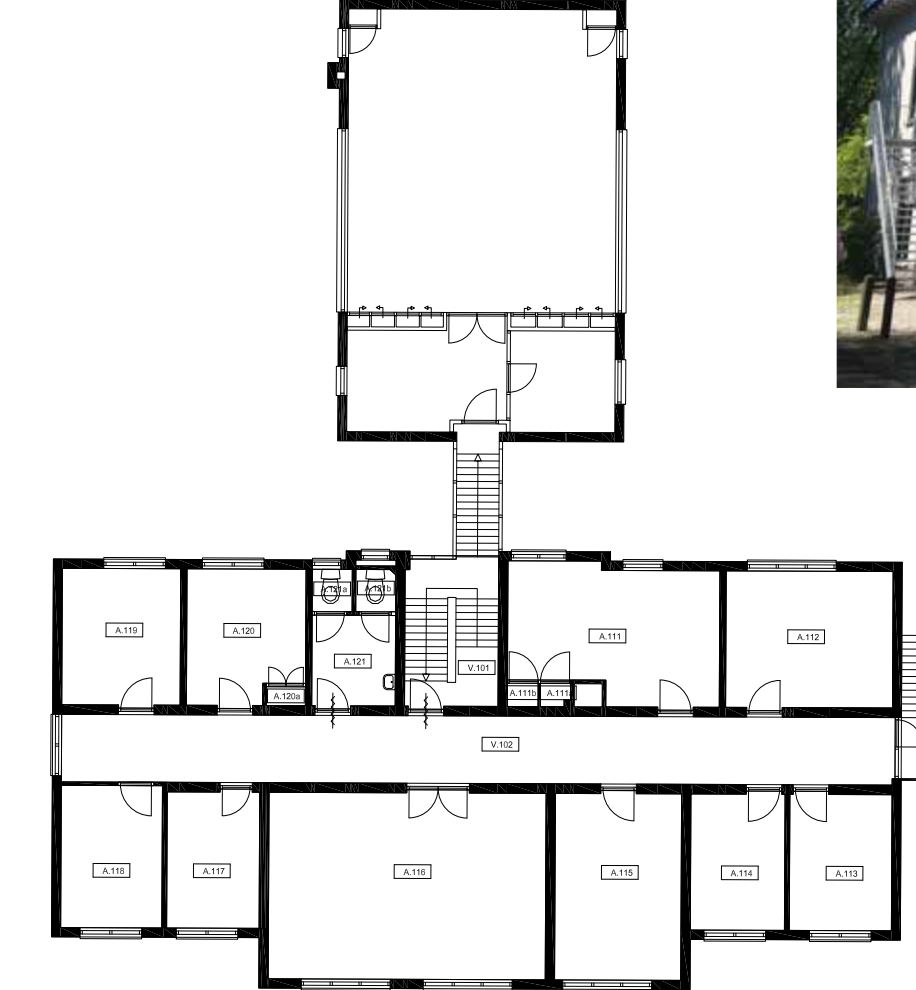
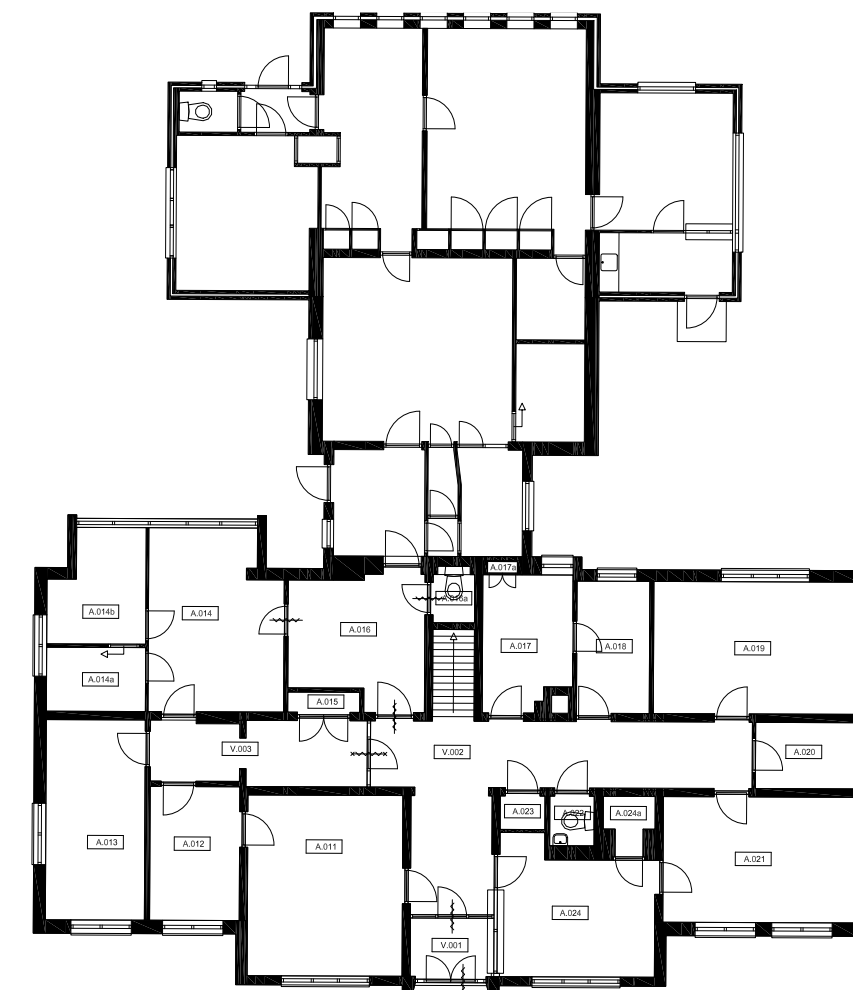
DIRECTIEGEBOUW | VERBOUWING BG 1960

DIRECTIEGEBOUW | AANPASSINGEN GEVEL 1963

DIRECTIEGEBOUW | HUIDIGE SITUATIE

2. GEHOORZAAL

Architect: F.W.M. Poggenbeek
Bouwjaar: 1911-1912
Status: Rijksmonument

De gehoorzaal behoort tot de eerste gebouwen van de Willem Arntsz Hoeve en ligt op de centrale as van het complex, achter het hoofdgebouw. Het gebouw was bestemd voor ontspanning van patiënten en personeel. Er vonden zang- en toneeluitvoeringen plaats en het was tevens bestemd voor het doen van godsdienstoefeningen. Later werd de gehoorzaal voornamelijk gebruikt voor lichamelijke oefening.

Bron: Noor Mens, *Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder*

Verbouwingsgeschiedenis

De gehoorzaal wordt aan twee zijden ontsloten, met aan de zuidzijde de entree voor de vrouwen, aan de noordzijde de entree voor de mannen. In 1952 heeft een verbouwing plaats gevonden waarbij de kelder en het toneel vergroot zijn. Deze verbouwing is in de stijl van Poggenbeek uitgevoerd. In 1957 zijn de entreeportalen met garderobe, toiletten, buffet en bergruimte vergroot en voorzien van luifels. In deze periode zijn ook de dakkapellen verwijderd.

Rijksmonumentomschrijving Complexonderdeel 2 Monumentnummer 510224

Vrijstaande GEHOORZAAL op samengestelde plattegrond van één bouwlaag, onder zadeldak met rode kruispannen gedekt en met de nok evenwijdig aan de weg. Op de nok van het dak is op de middenas een achzijdige klokkenstoel of dakruiter gezet, bekroond door een met leien gedekte spits. Alle gevelzijden zijn wit bepleisterd met uitzondering van drie horizontale banden in schoon metselwerk waarmee de korte zijgevels zijn versierd. Het gebouw bestaat uit een in het midden geplaatst hoofdvolume en is zeven vensterassen

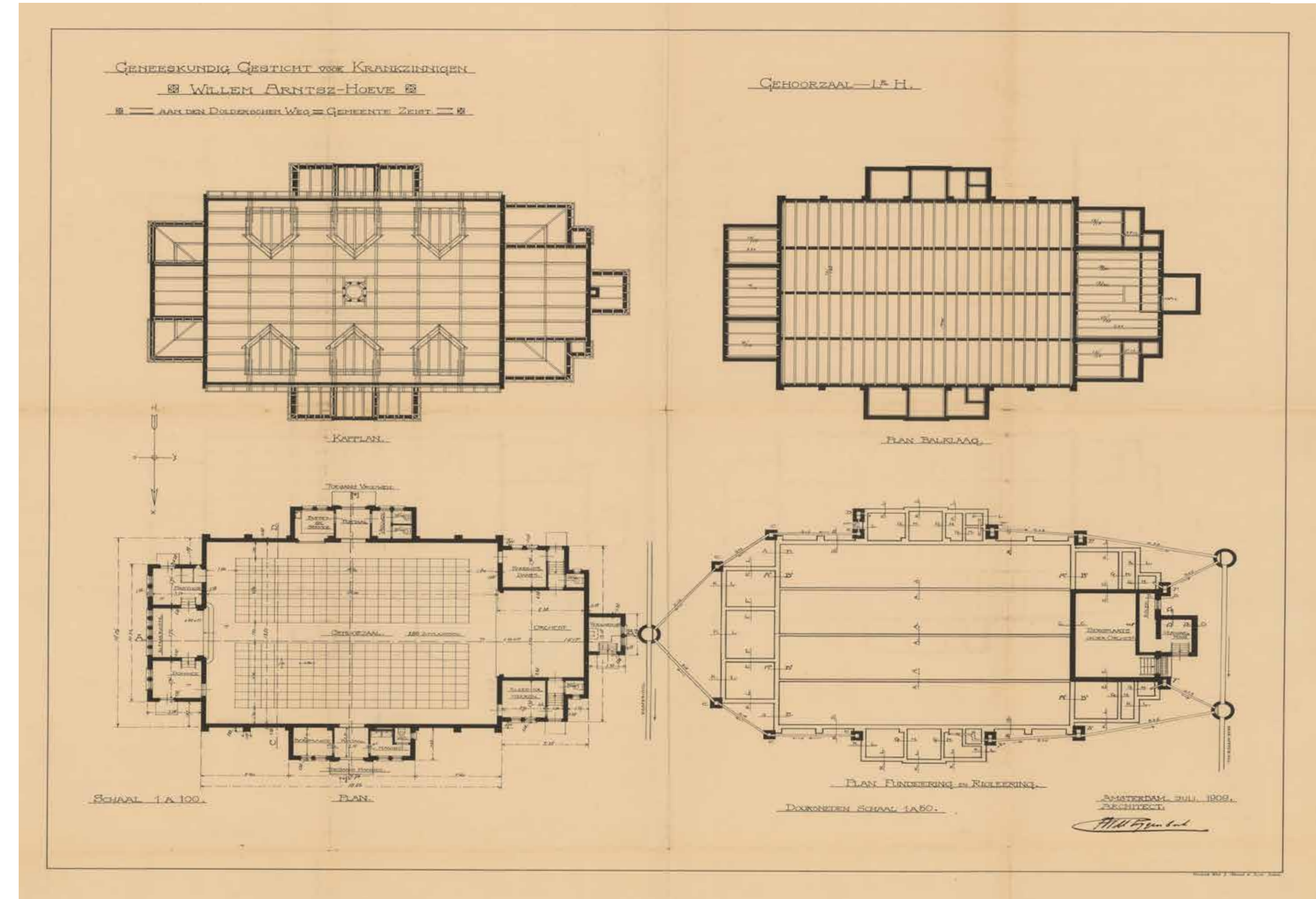
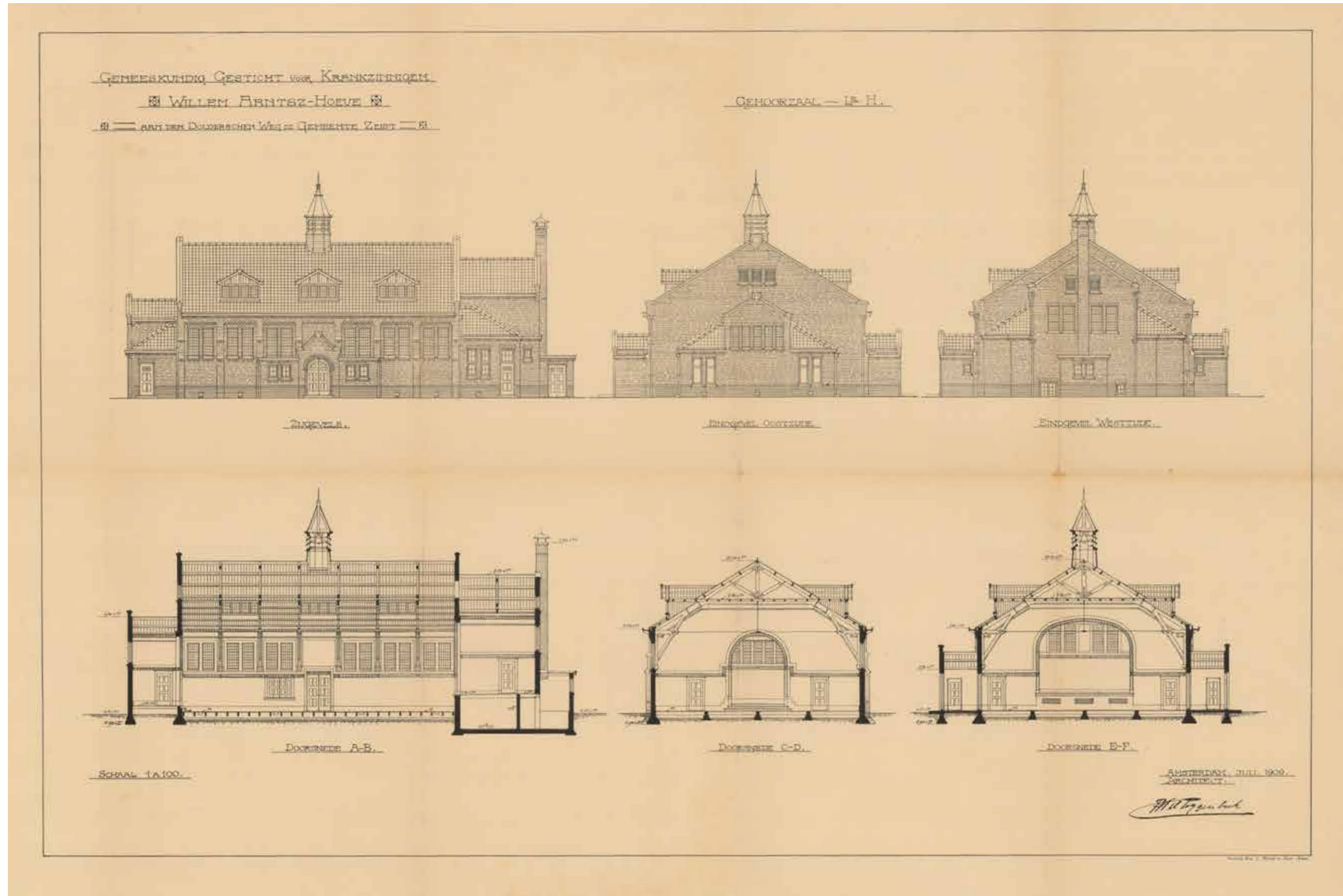
breed die door een steunbeer gescheiden worden. De steunberen zijn op twee plaatsen voorzien van een geprofileerde steen, waarboven de steunbeer zich verjongt. Op elke as is tussen de steunberen een roedenvenster geplaatst. Voor de voor- en achtergevel (noord- en zuidzijde) is in de jaren vijftig van de twintigste eeuw een aanbouw onder een plat gebouwd met een vooruitspringende ingangspartij onder een licht hellend plat dat uitloopt in een rondboogvormige, overhangende luifel. Deze aanbouw valt buiten de rijksbescherming. Tegen de linkerzijgevel staat een aanbouw onder een zadeldak, waarvan de nok- en goothoogte lager is dan van het hoofdvolume. Deze wordt geflankeerd door een kleiner bouwvolume onder een lessenaarsdak. De

zijgevel heeft vier stalen achtruitsvensters die per twee door smalle muurdammen gekoppeld zijn. Boven deze vensters is een natuurstenen plaquette aangebracht, waarop 'Gehoorzaal' vermeldt staat. De rechter zijgevel heeft een onder een zadeldak gedekte kleinere aanbouw, die geflankeerd wordt door een lager zijvolume onder keperdak. Vanuit de hoeken lopen twee steunberen langs de gevel van het hoofdvolume omhoog die met een geprofileerde deksteen worden afgesloten.

Waardering complexonderdeel 2

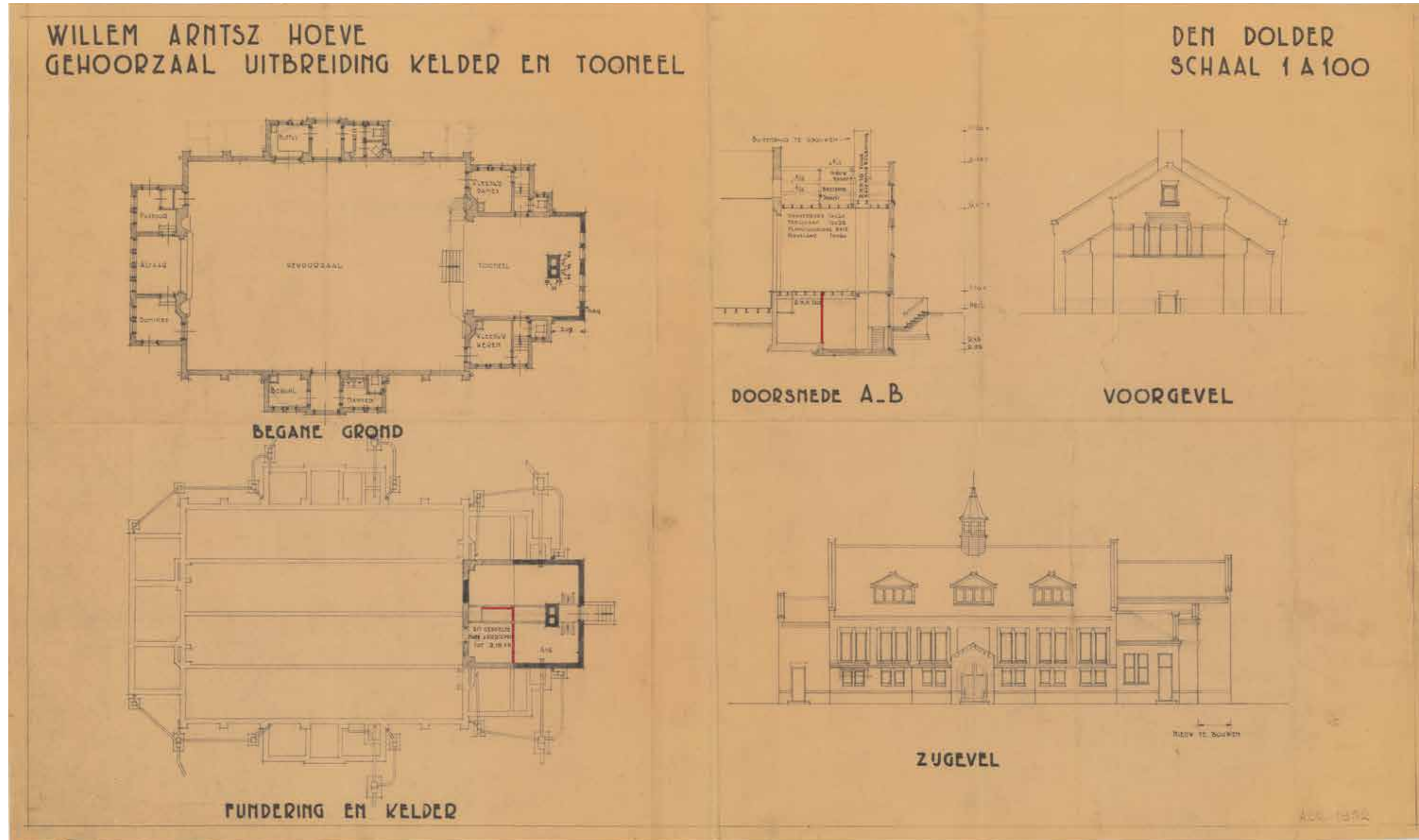
De gehoorzaal is van cultuurhistorische waarde vanwege de oorspronkelijke functie alsmede van ensemble waarde als onderdeel van de eerste bebouwing op het terrein van de W.A. Hoeve.

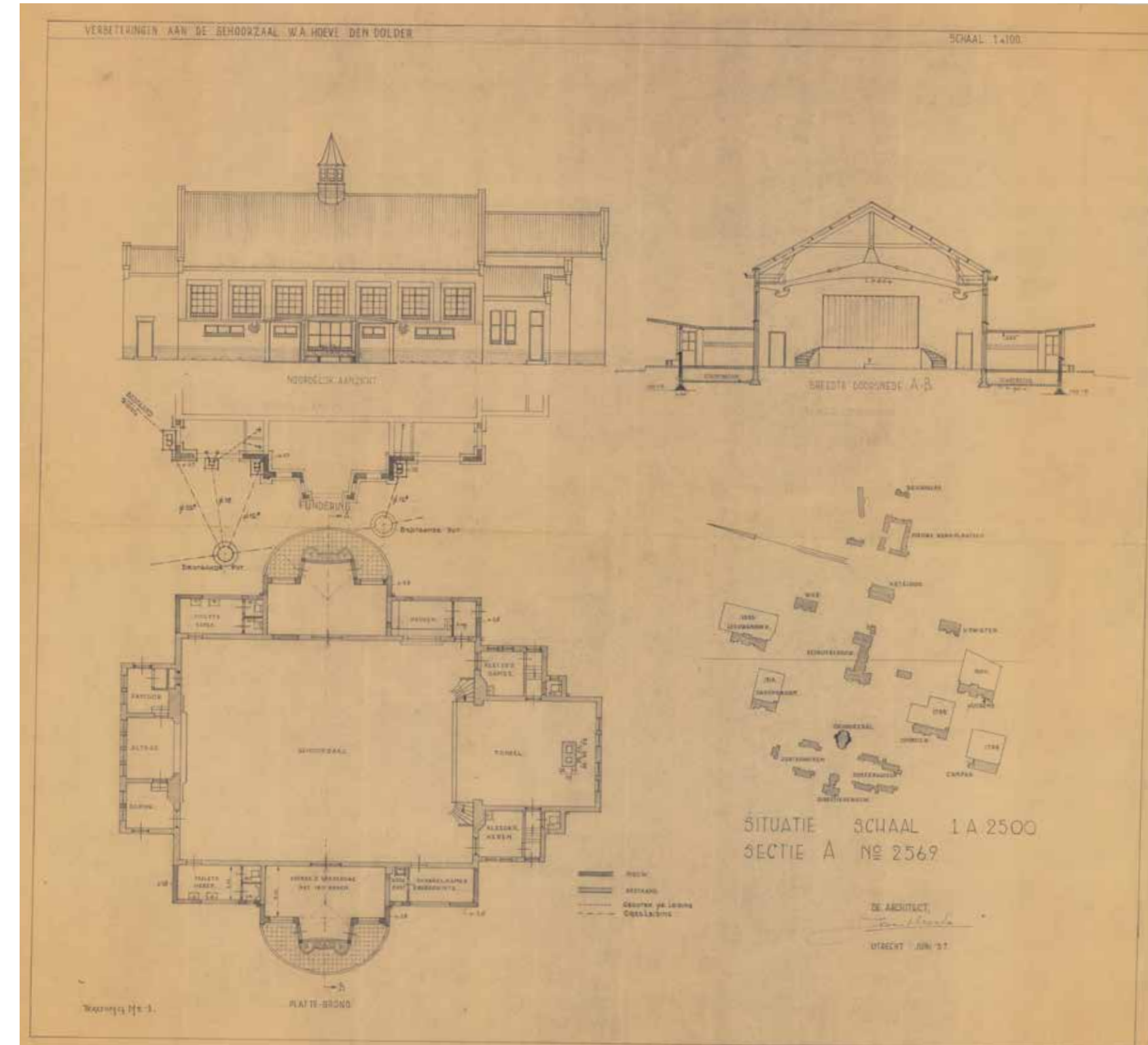

GEHOORZAAL | UITBREIDING KELDER EN TONEEL 1952

GEHOORZAAL | AANPASSING ENTREES 1957

GEHOORZAAL | HUIDIGE SITUATIE

3. BEDRIJFSGEBOUW

Architect: F.W.M. Poggenbeek
Bouwjaar: 1911-1912
Status: Gemeentelijk monument

Het bedrijfsgebouw maakt deel uit van het symmetrische complex dat in het begin van de twintigste eeuw werd gebouwd naar ontwerp van architect Poggenbeek. Het ligt op de middenas van het terrein, achter het hoofdgebouw en de gehoorzaal. Het bedrijfsgebouw heeft een T-vormige plattegrond en huisvestte oorspronkelijk in de dwarsbalk van de T de conversatie- en eetkamers voor het personeel. Op de eerste verdieping bevonden zich de vertrekken voor de vrouwelijke arts, de apothekers, de adjunct-directrice en andere vrouwelijke personeelsleden. Op de zolderverdieping waren de kamers voor de leerlingverpleegsters. In de poot van de T die haaks op de hoofdbouw staat, werden de centrale keuken, de spoelkeuken, de groente- en aardappelkeuken, de broodkamer en de provisiekamer ondergebracht. Daarachter lagen het linnenmagazijn en de naaikamers.

Bron: Noor Mens, *Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder*

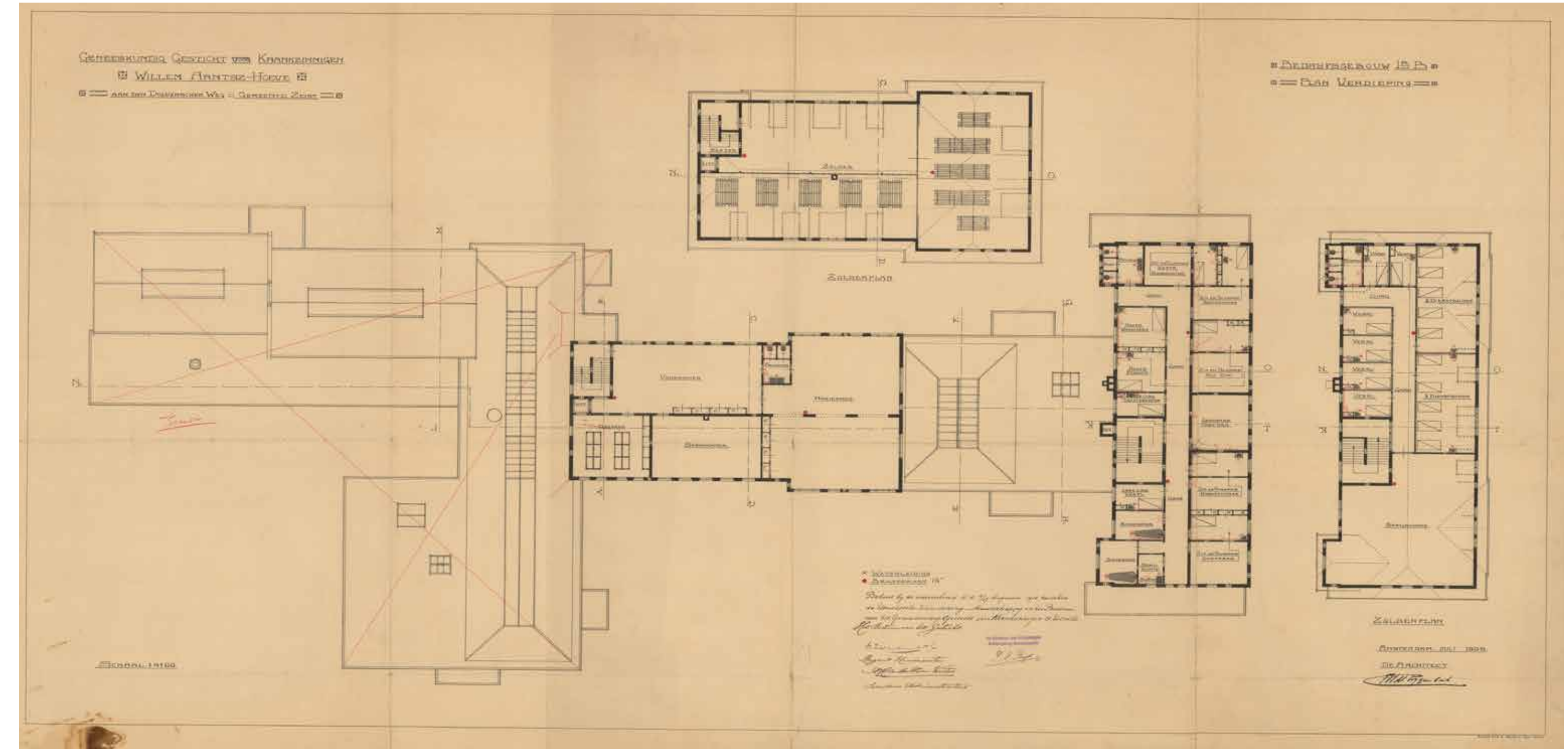
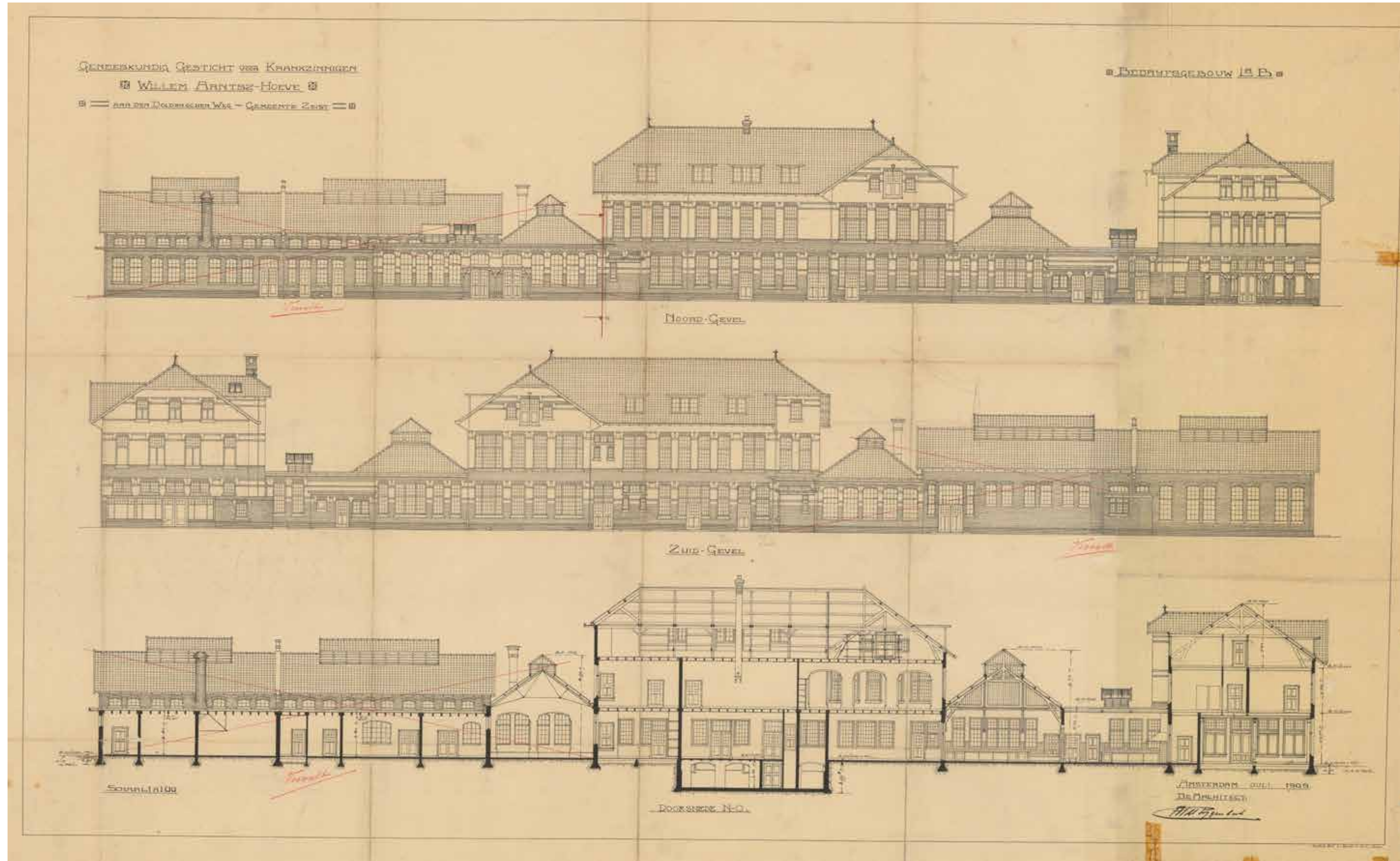
Verbouwingsgeschiedenis

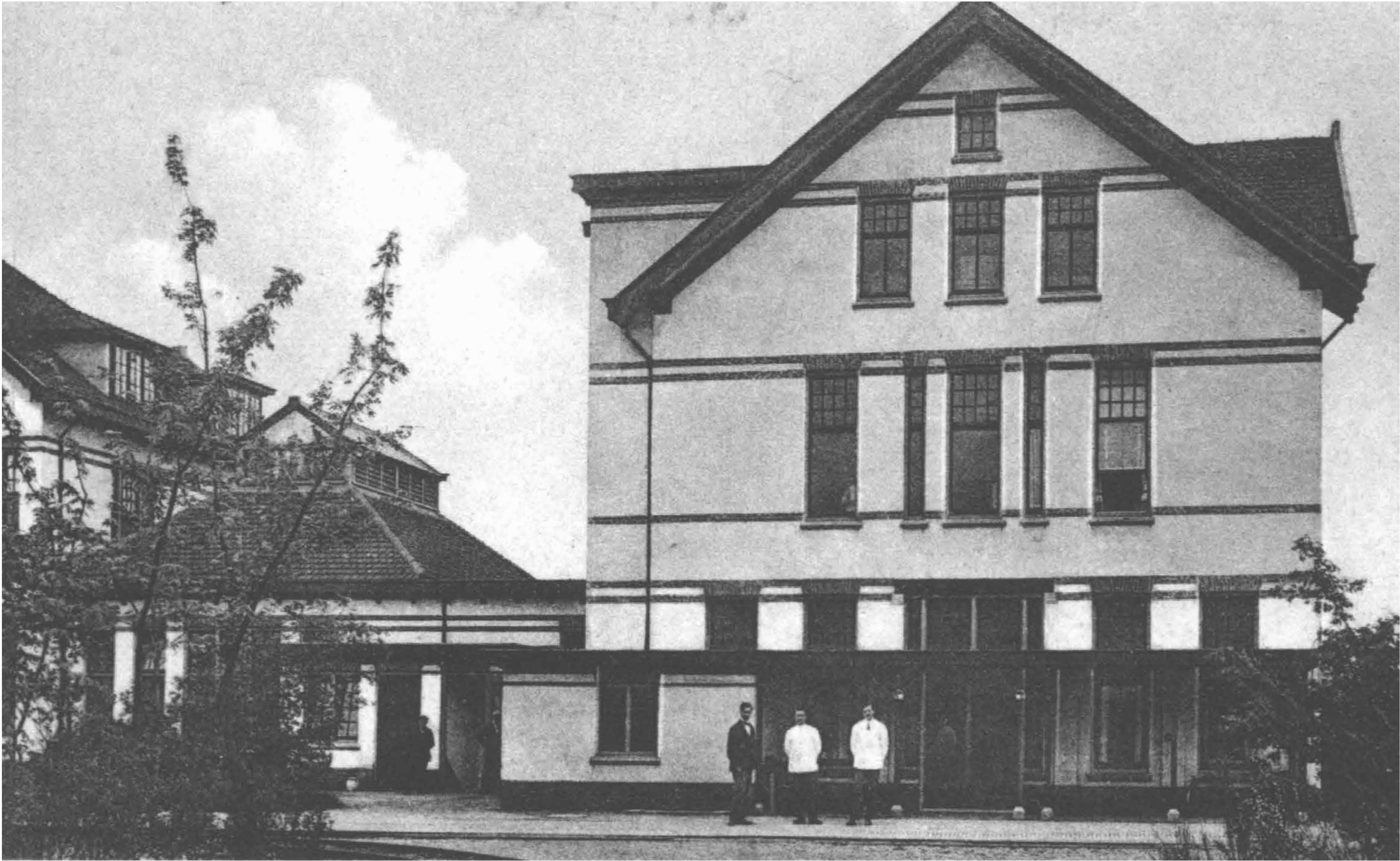
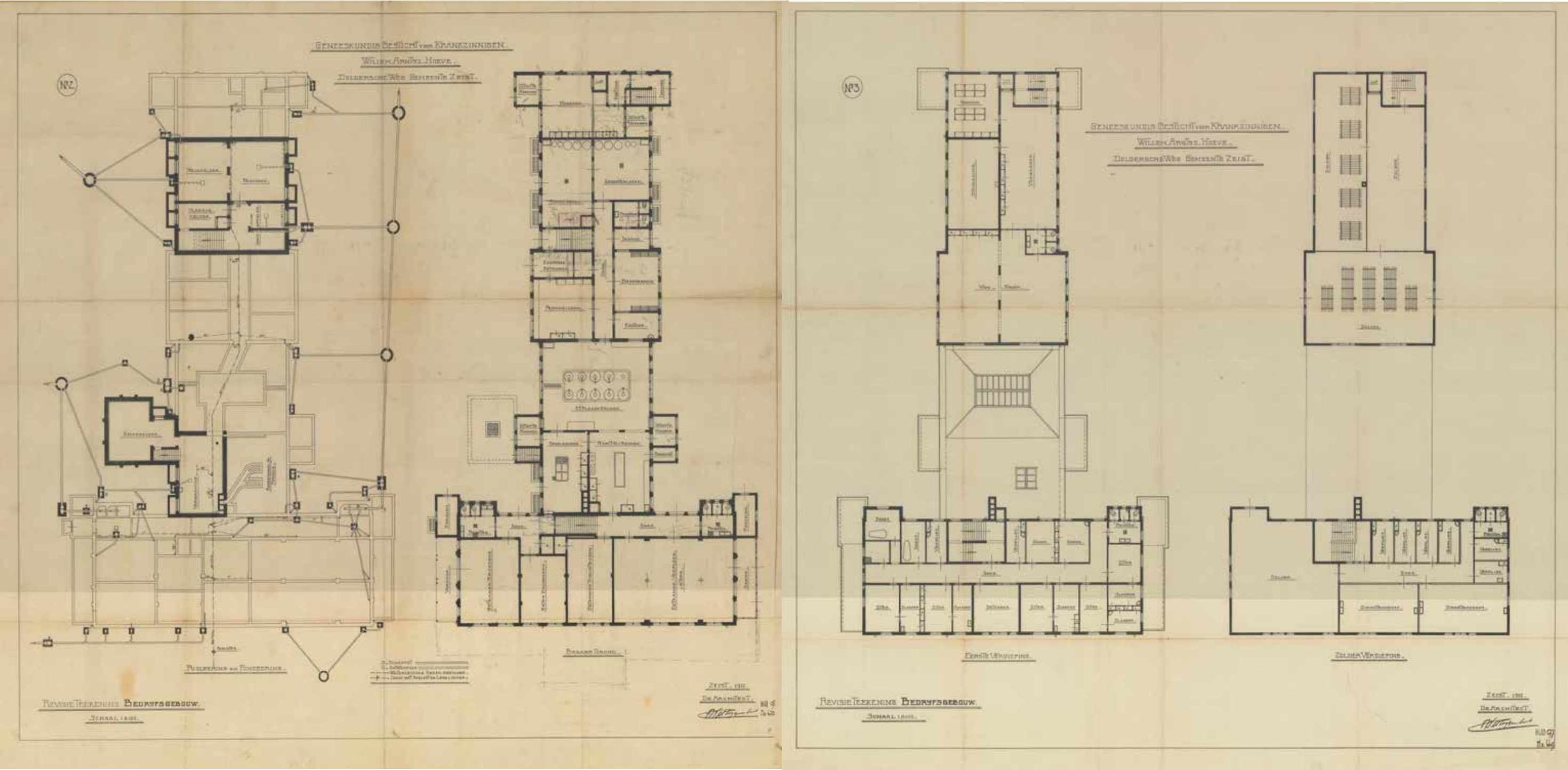
Oorspronkelijk bestond het plan om alle voorkomende bedrijven in eigen beheer uit te voeren en in één gebouw onder te brengen. Hier is men echter op terug gekomen. Dit is waarschijnlijk de reden waarom van het oorspronkelijke ontwerp van Poggenbeek uit 1909, dat een beduidend groter gebouw voorstelde, het achterste gedeelte niet uitgevoerd is.

Het bedrijfsgebouw heeft diverse verbouwingen en uitbreidingen ondergaan, waarbij het steeds aangepast werd aan de wensen en eisen van de bedrijfsvoering:

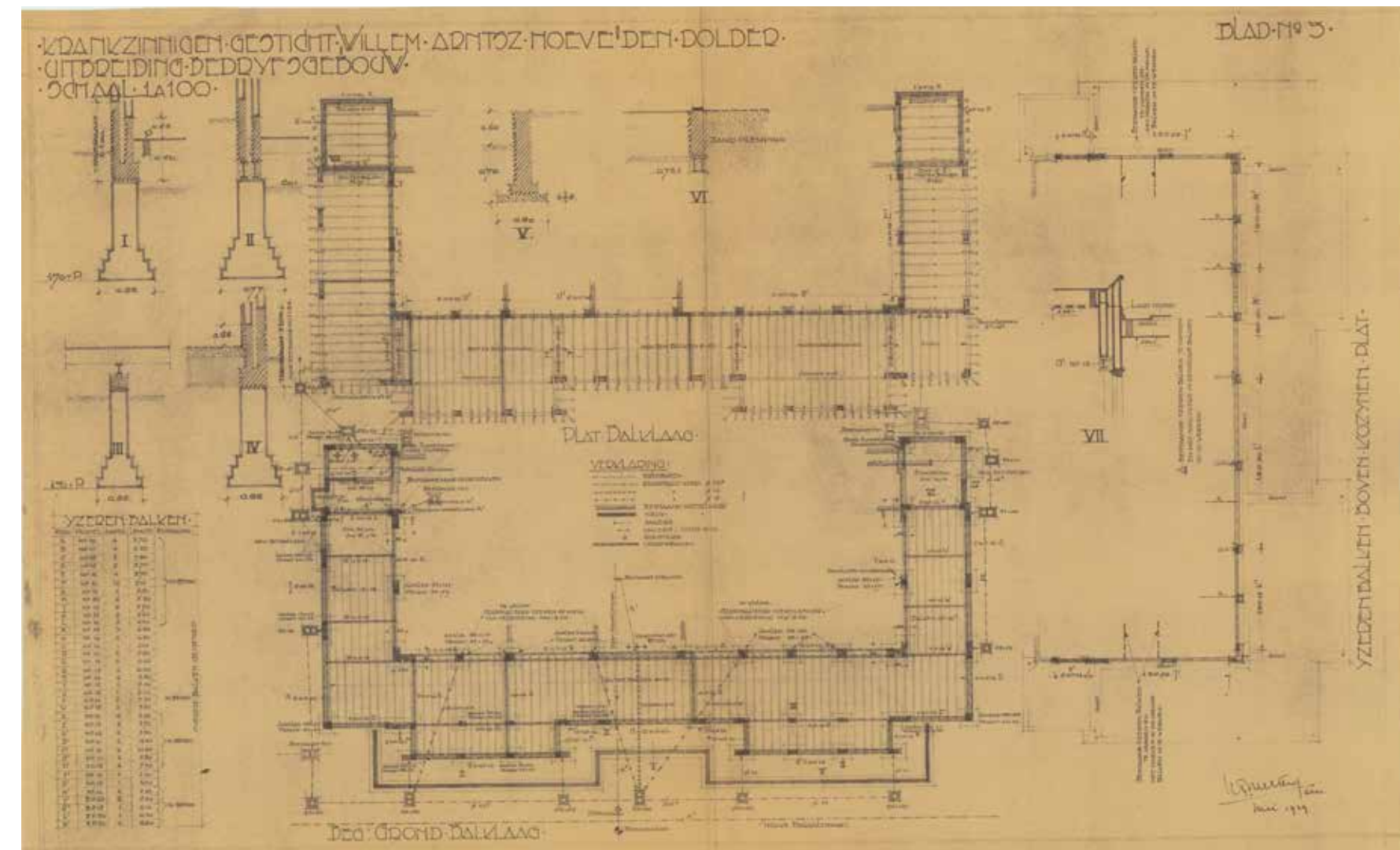
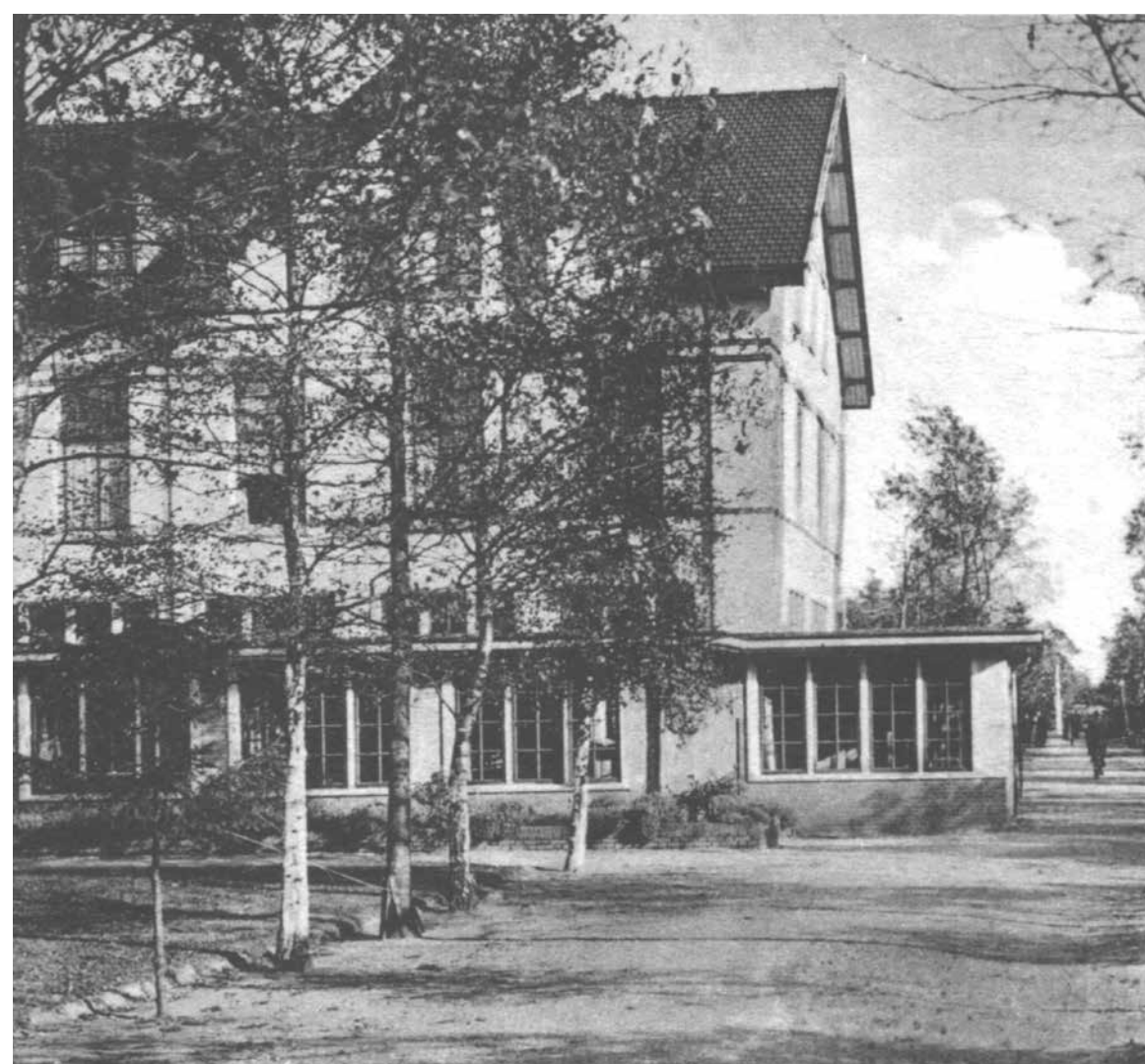
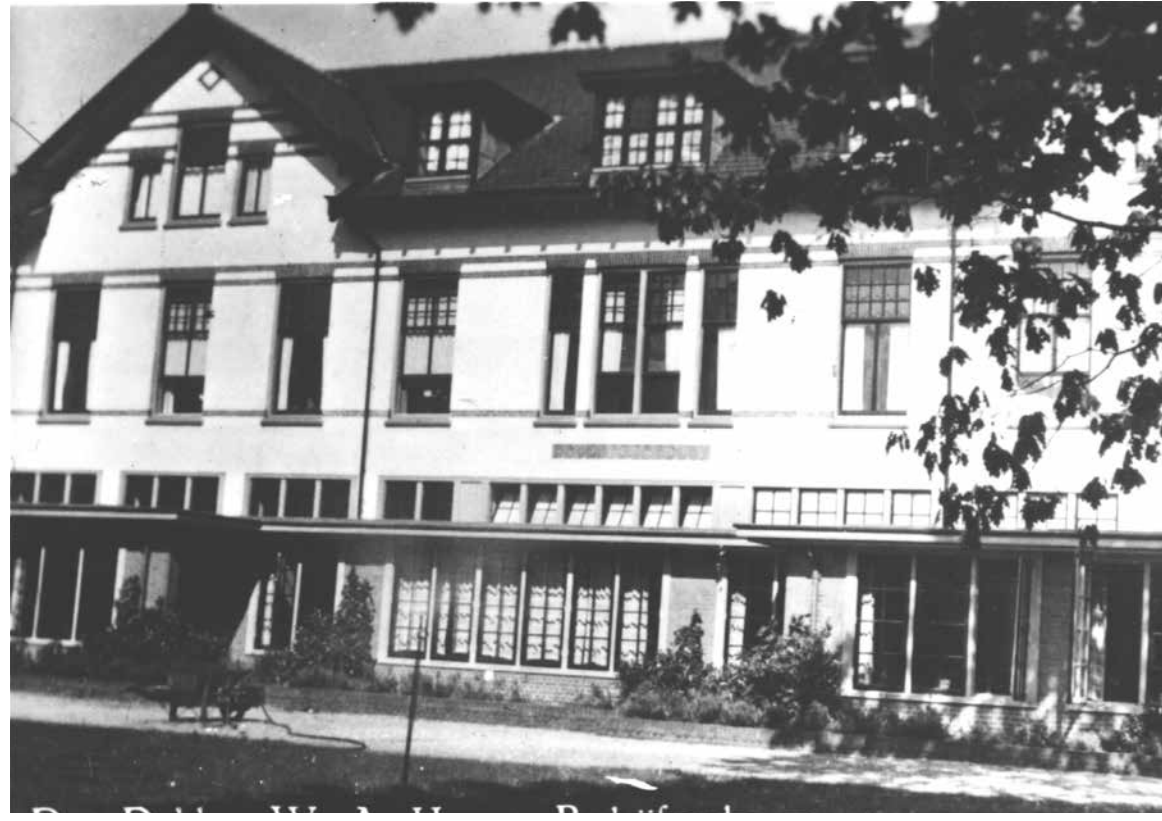
- 1928 uitbreiding serres westzijde door H.F. Mertens
- 1934 uitbreiding met wasserij aan oostzijde door J. van Heerde
- 1940 uitbreiding keuken door J. van Heerde
- 1957 uitbreiding toiletten naai- en strijkkamer door J. van Heerde
- 1960 indeling wasserij
- 1960 ontspanningscentra en eetzaal voor personeel door J. van Heerde
- 1964 verbouwing intern
- 1973 aanpassingen gevels wasserij
- 1979 aanpassen gevel keuken tbv kapel
- 1984 aanpassingen gevels wasserij
- 1988 aanpassingen kozijnen en plaatsen lift
- 2009 aanpassingen gevels wasserij

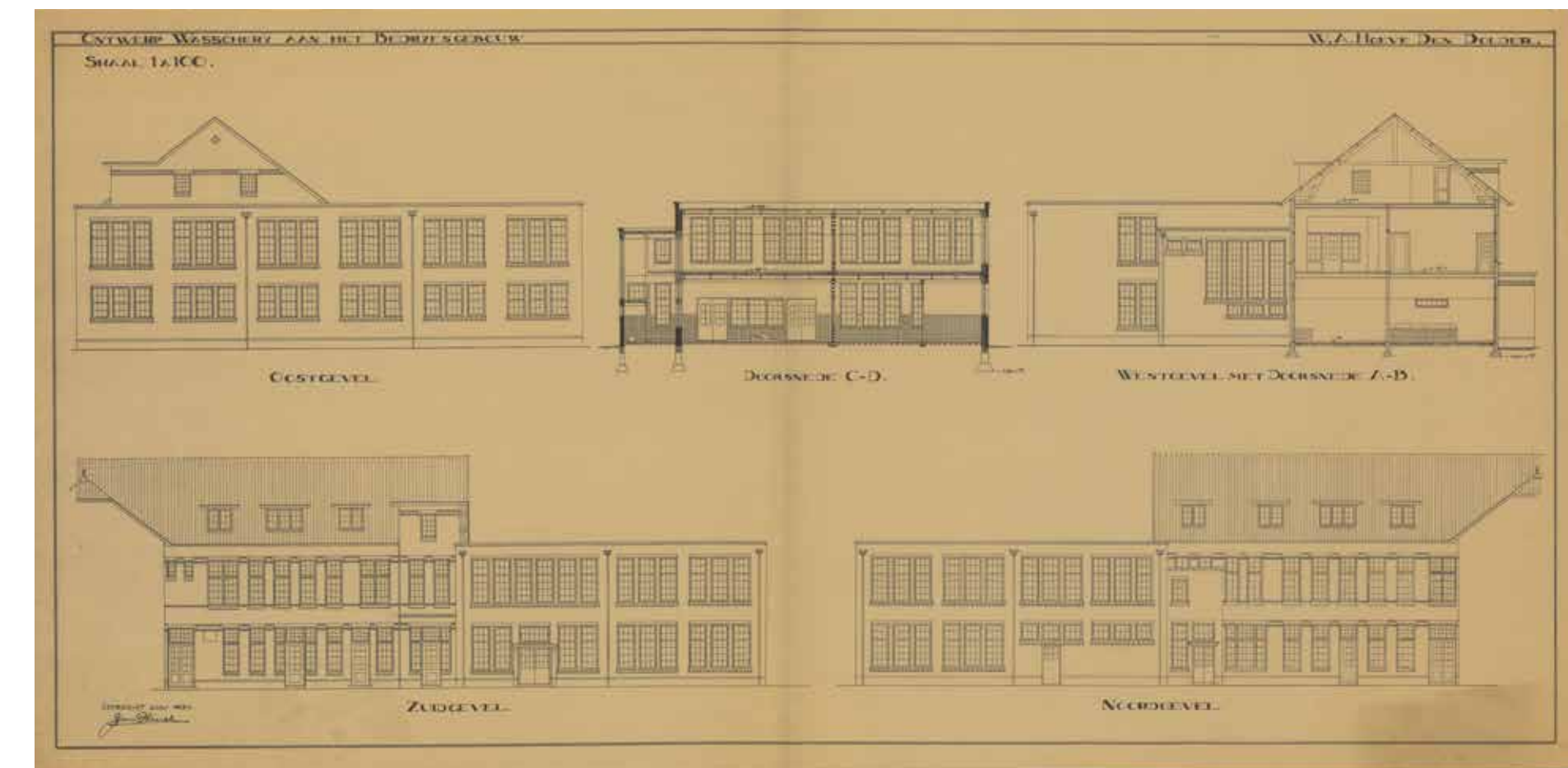
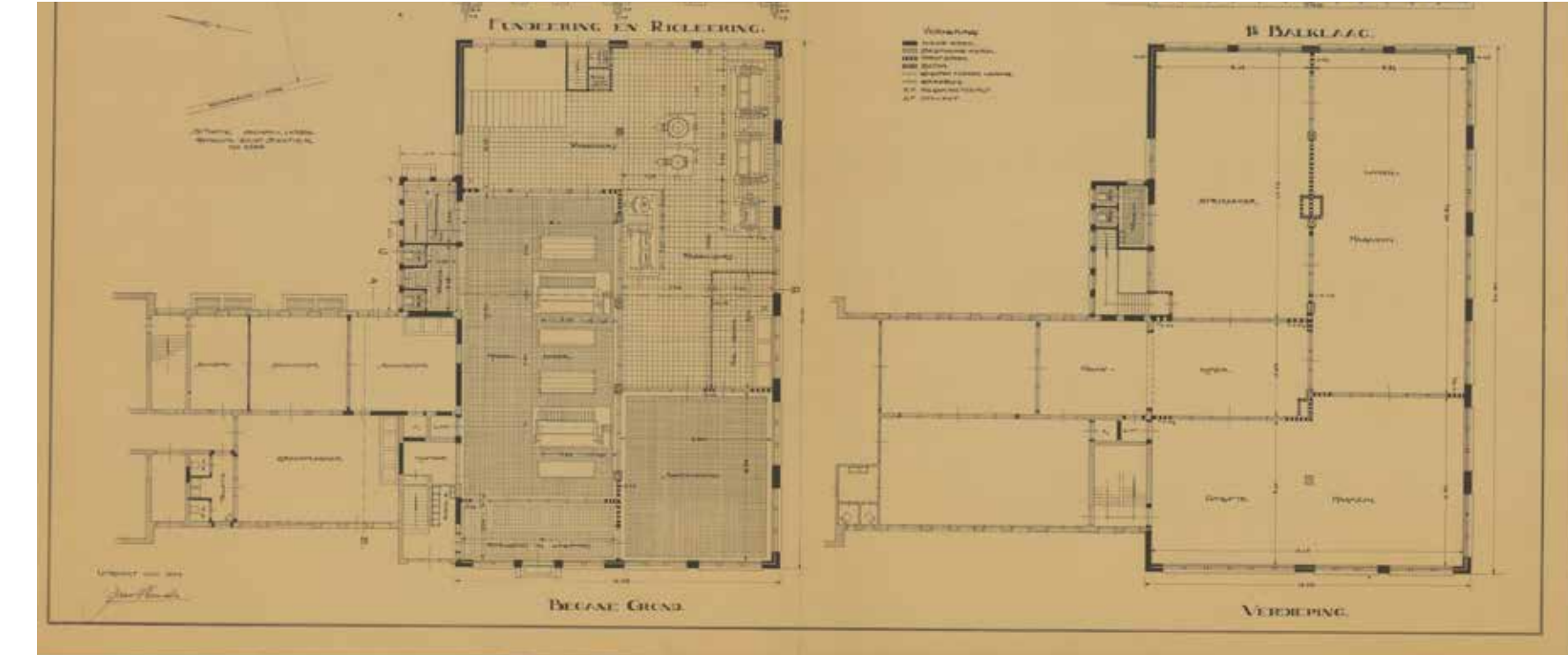

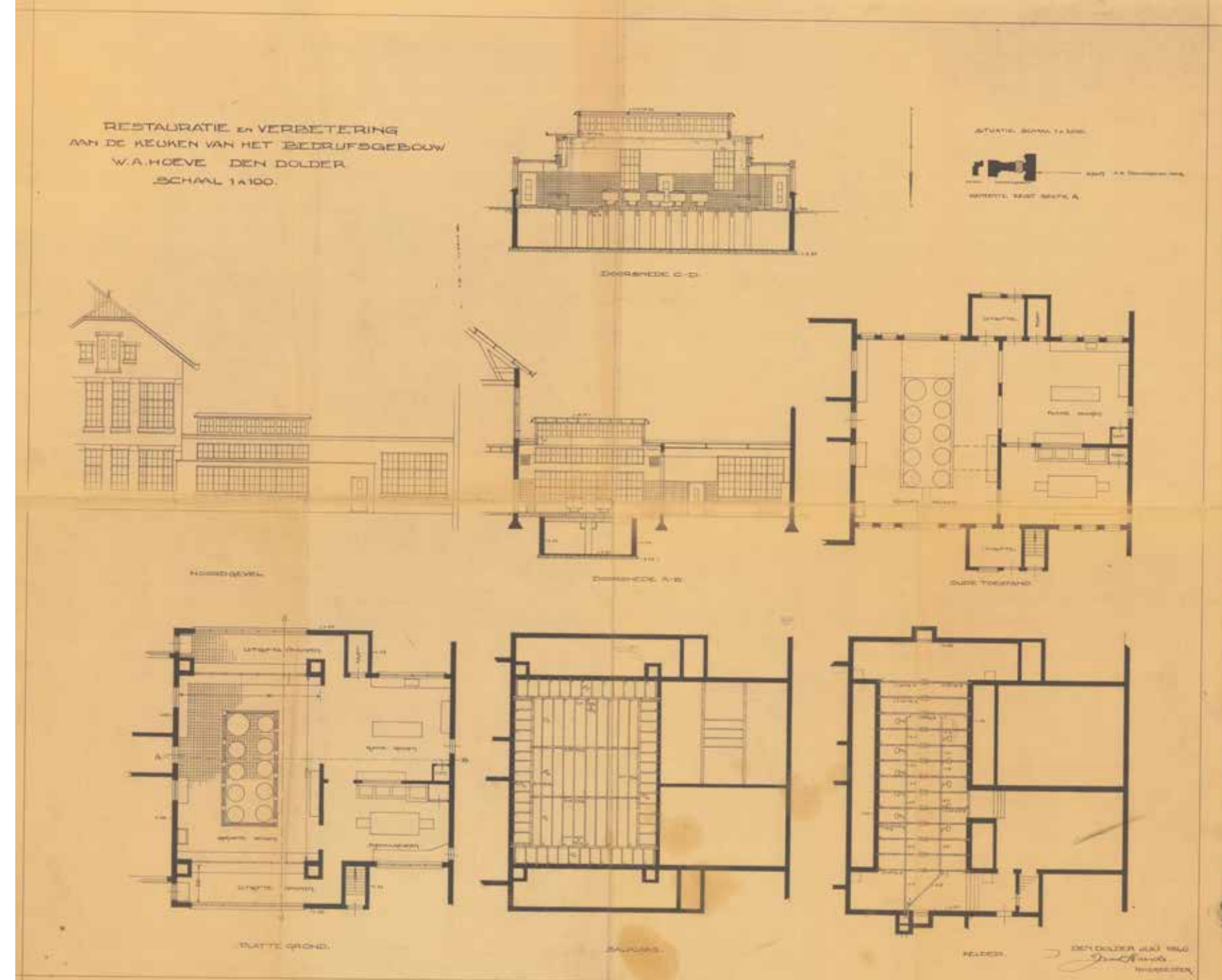
BEDRIJFSGEBOUW | UITBREIDING SERRES 1929

BEDRIJFSGEBOUW | UITBREIDING WASSERIJ 1934

BEDRIJFSGEBOUW | VERBOUWING KEUKEN 1940

BEDRIJFSGEBOUW | HUIDIGE SITUATIE

4. LINNENGEBOUW - BAKKERIJ

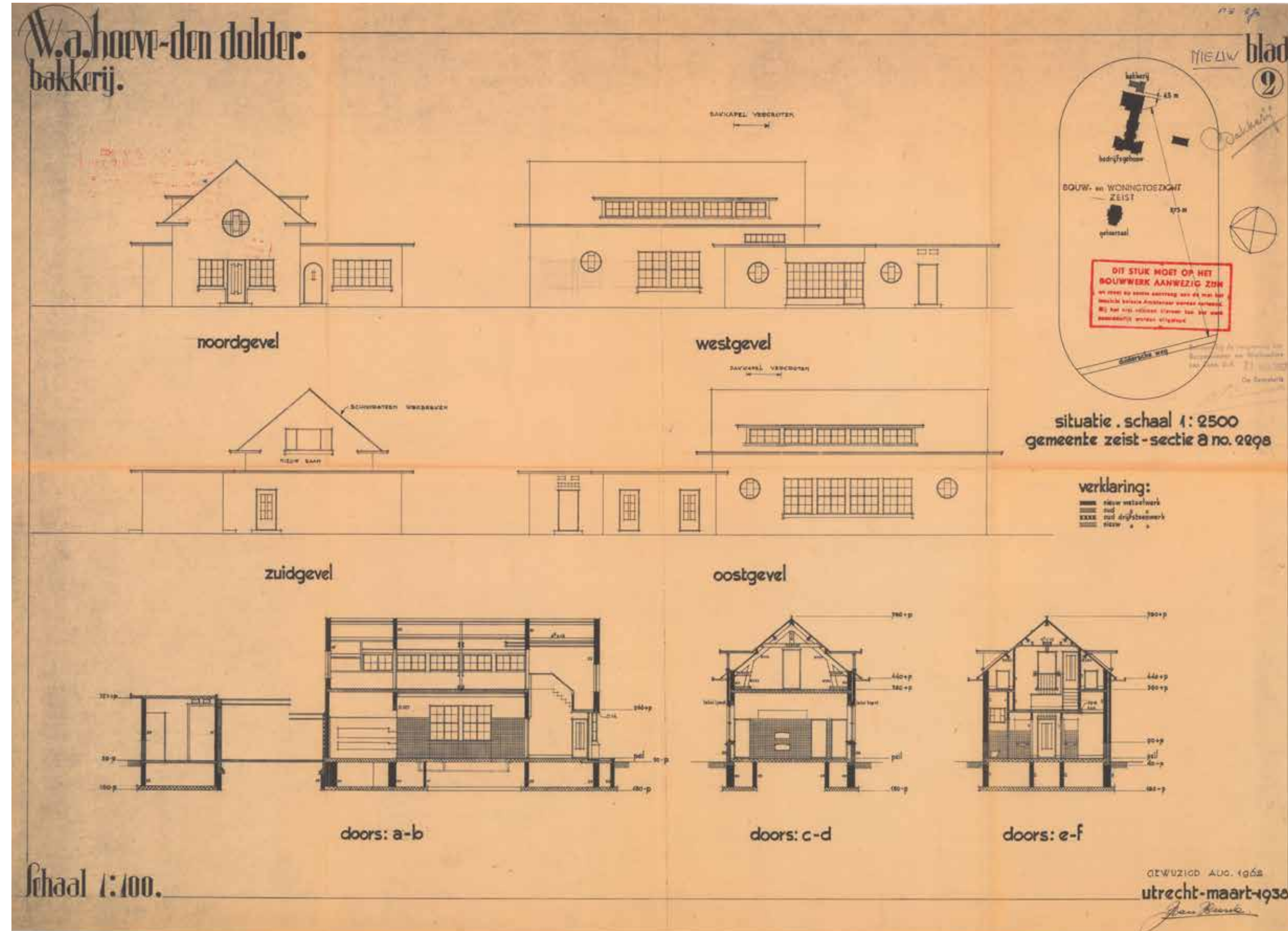
Architect: J. van Heerde
Bouwjaar: 1938
Status: Geen status

Vlak achter het bedrijfsgebouw ligt de linnendienst, ook wel linnenkamer genoemd. Aanvankelijk werd hier de bakkerij ondergebracht. Het gebouw werd in 1938 ontworpen door J. van Heerde in de stijl van de gebouwen die naar ontwerp van H.F. Mertens tot stand waren gekomen: een mengeling van de Nieuwe Zakelijkheid, een sobere vorm van de Amsterdamse School en het plastisch kubisme van W.M. Dudok.

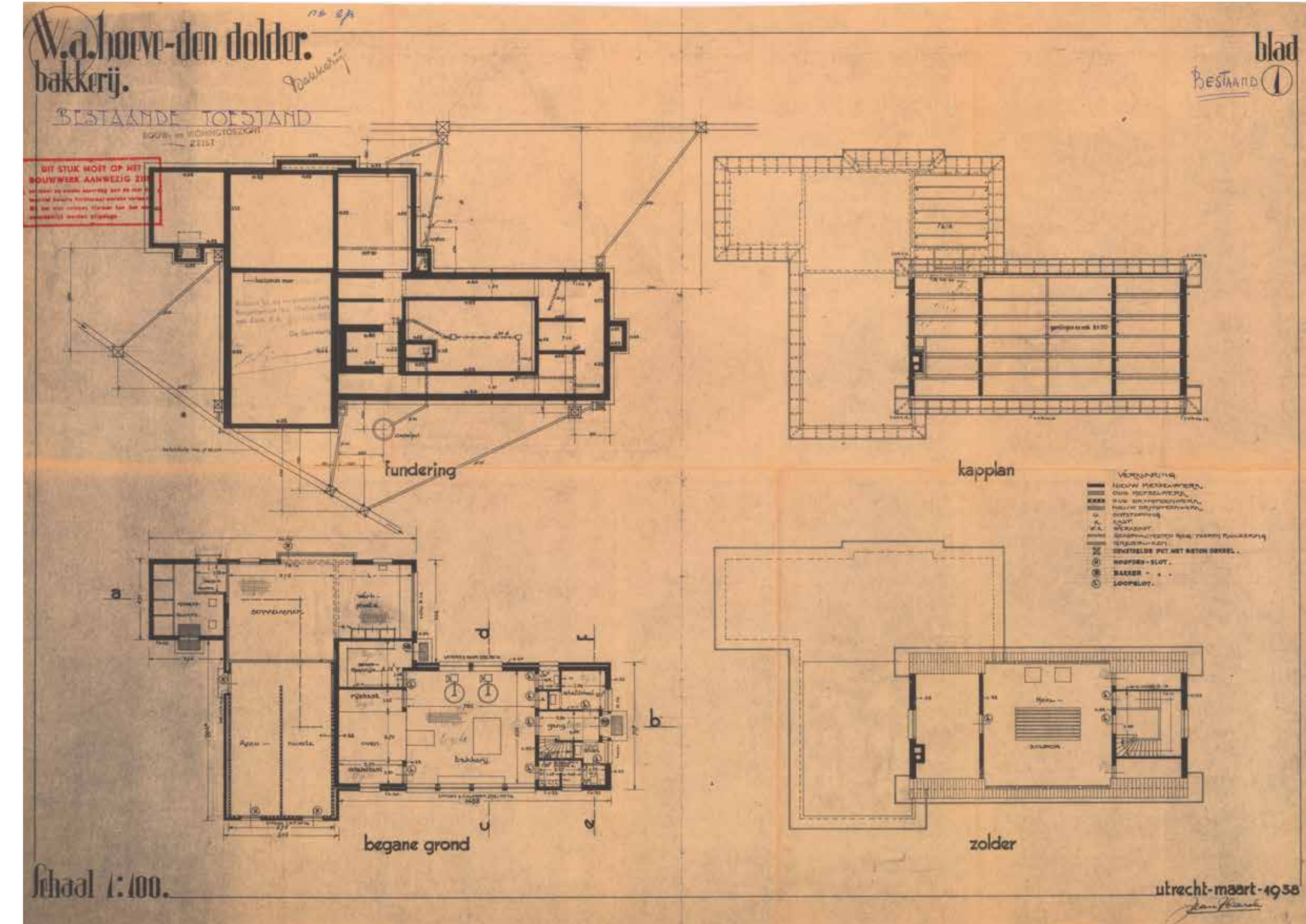
Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

Verbouwingsgeschiedenis

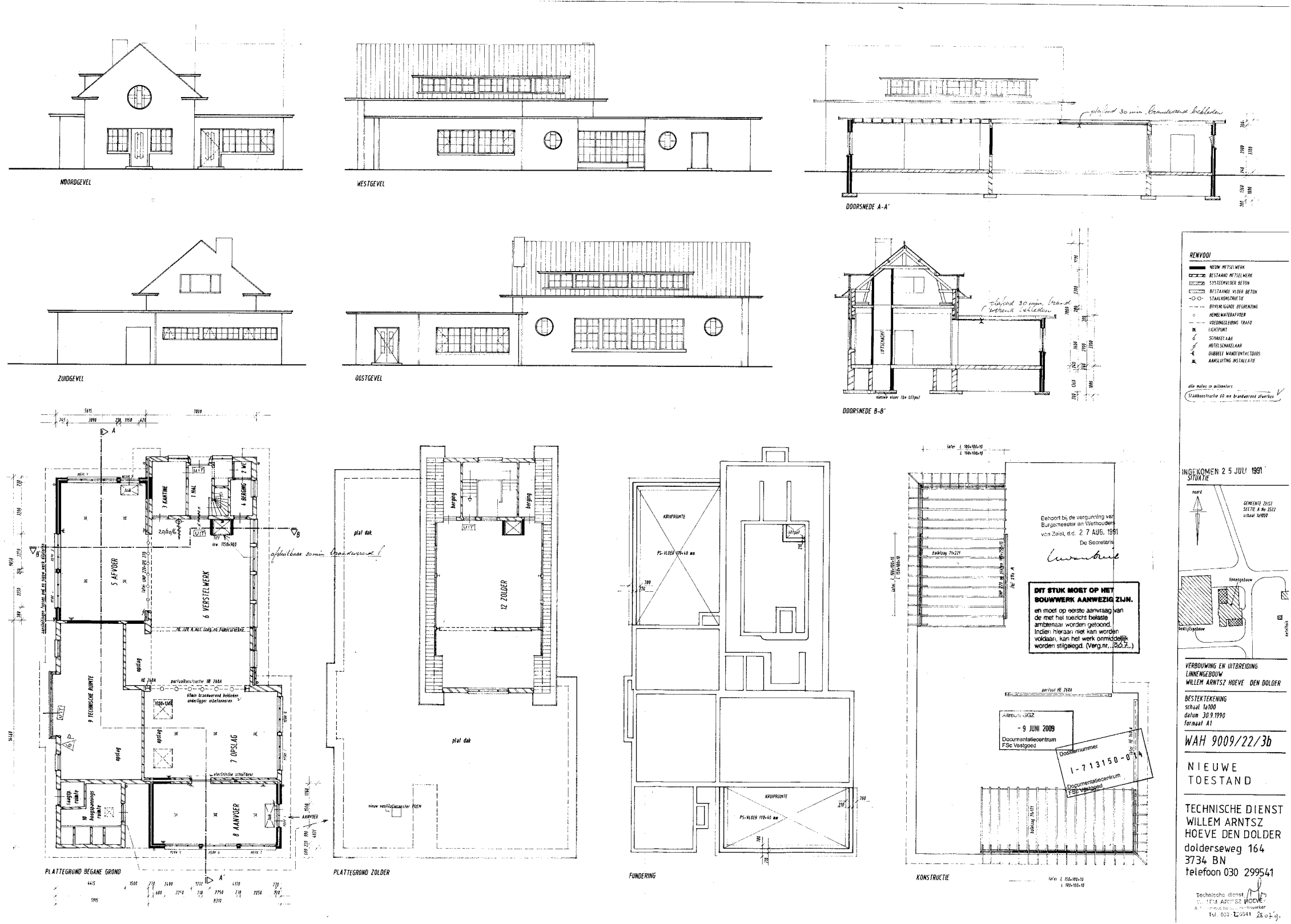
In 1991 is de bakkerij verbouwd tot linnengebouw, waarbij aan de zuidoost- en noordwest zijde aanbouwen met een plattendak gerealiseerd zijn.

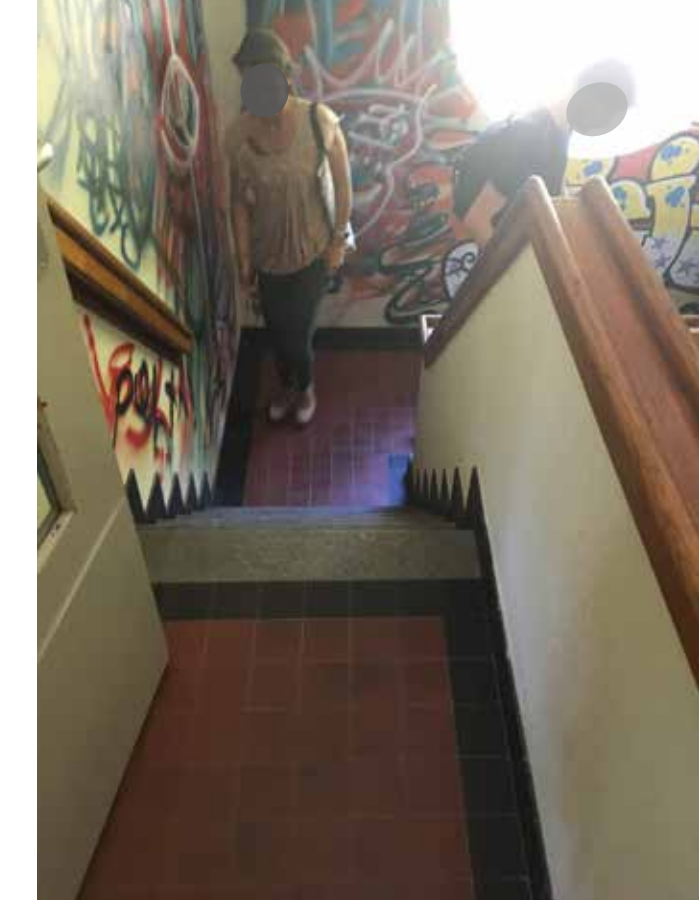
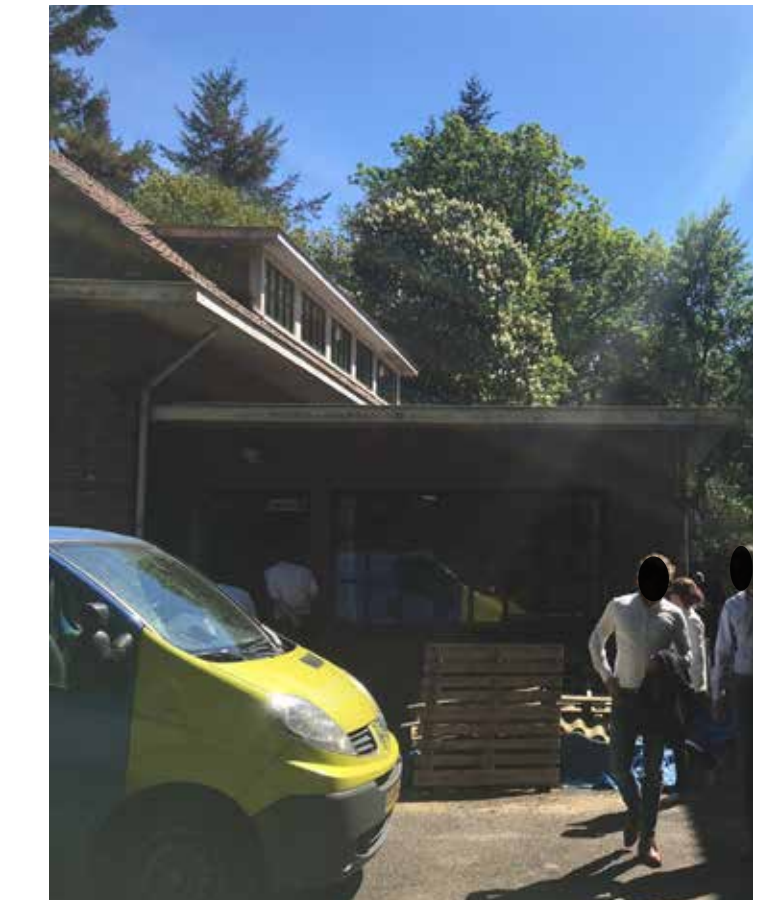
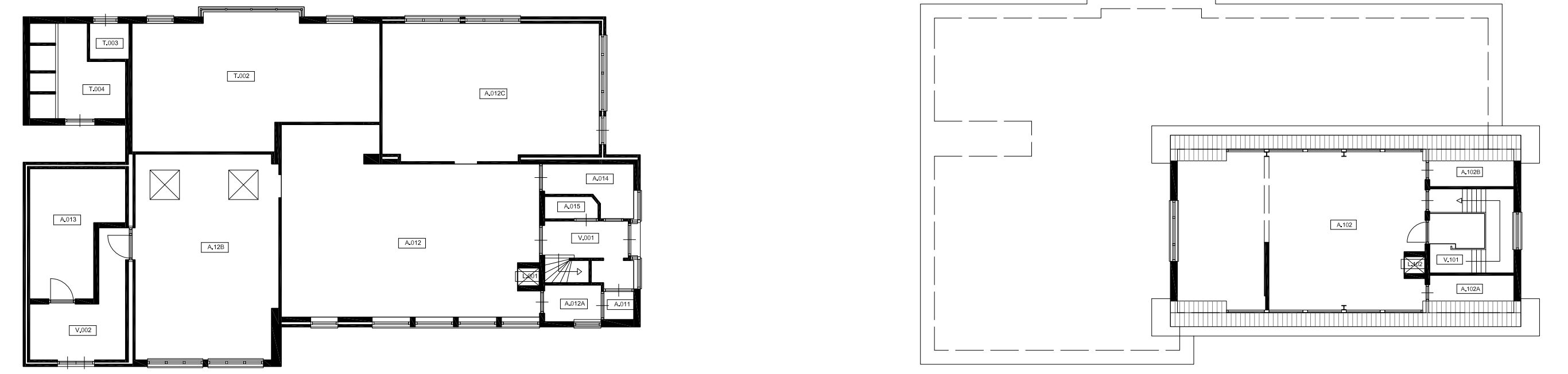
BAKKERIJ | OORSPRONKELIJK ONTWERP 1938

BAKKERIJ | UITBREIDINGEN 1991 (LINNENGEBOUW)

BAKKERIJ | HUIDIGE SITUATIE (LINNENGEBOUW)

5. KETELHUIS

Architect: H.F. Mertens
Bouwjaar: 1928
Status: Gemeentelijk monument

Oorspronkelijk werden de paviljoens elk afzonderlijk verwarmd door stoom van lage druk. Bij de uitbreidingen die vanaf 1928 gerealiseerd werden naar ontwerp van H.F. Mertens, werd overgegaan op een centraal geregelde verwarming. Daarvoor werd een ketelhuis gebouwd in de hoofdas van het complex, achter het bedrijfsgebouw. De overcapaciteit zou gebruikt kunnen worden voor een eigen wasserij, die in 1935 in gebruik werd genomen. In 1937 werd het ketelhuis uitgebreid.

Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

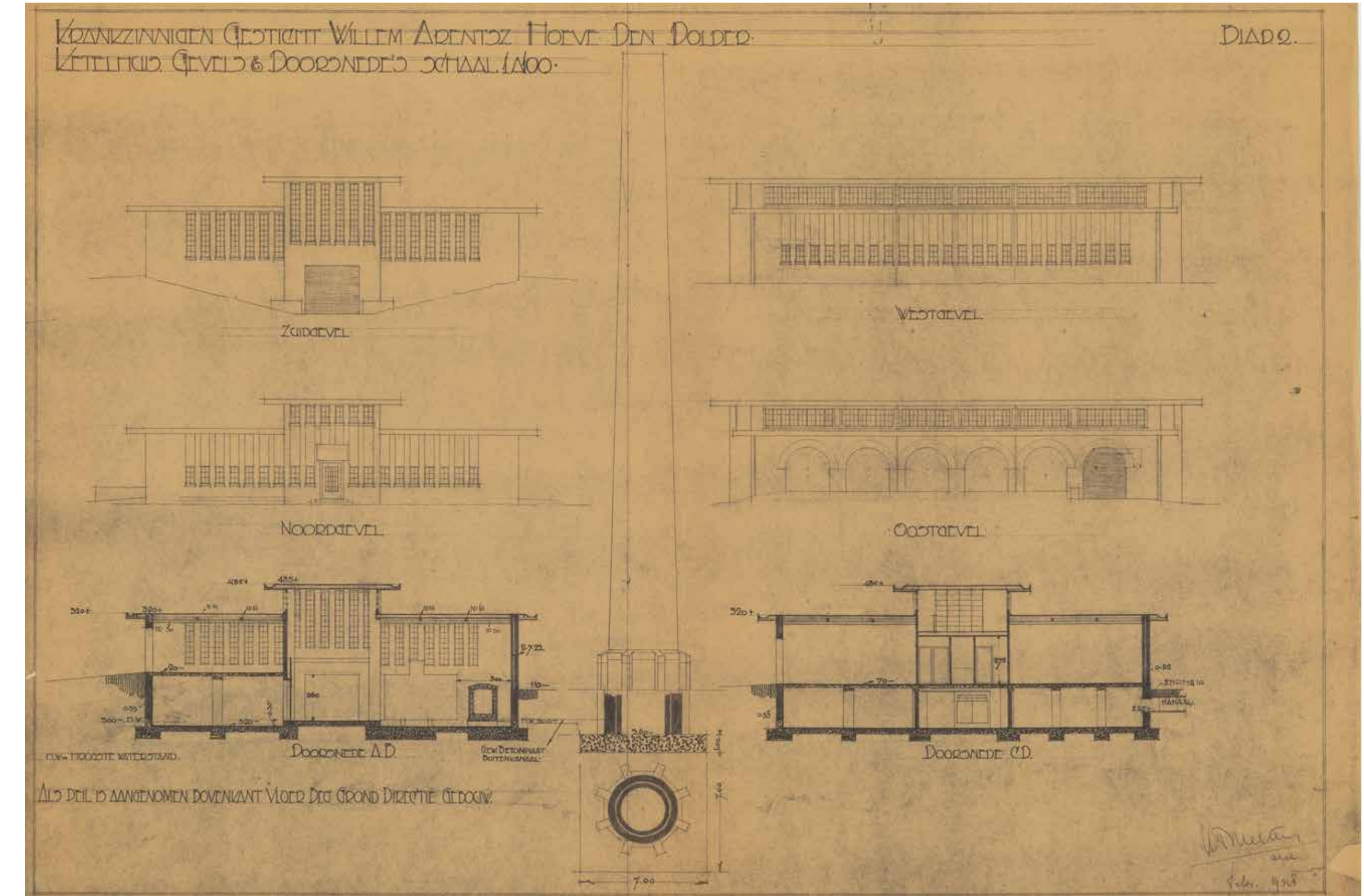
Verbouwingsgeschiedenis

De uitbreiding van 1937 is naar ontwerp van J. van Heerde in de stijl van de oorspronkelijke architectuur. Het gebouw is letterlijk naar het zuiden toe geëxtrudeerd. In 1951 is een generatorruimte tegen de westzijde gebouwd. De kolenbunker aan de oostzijde wordt in 1973 verbouwd tot kantoor en werkplaats voor de technische dienst. Hierbij wordt het beeld met de rondbogen verstoord.

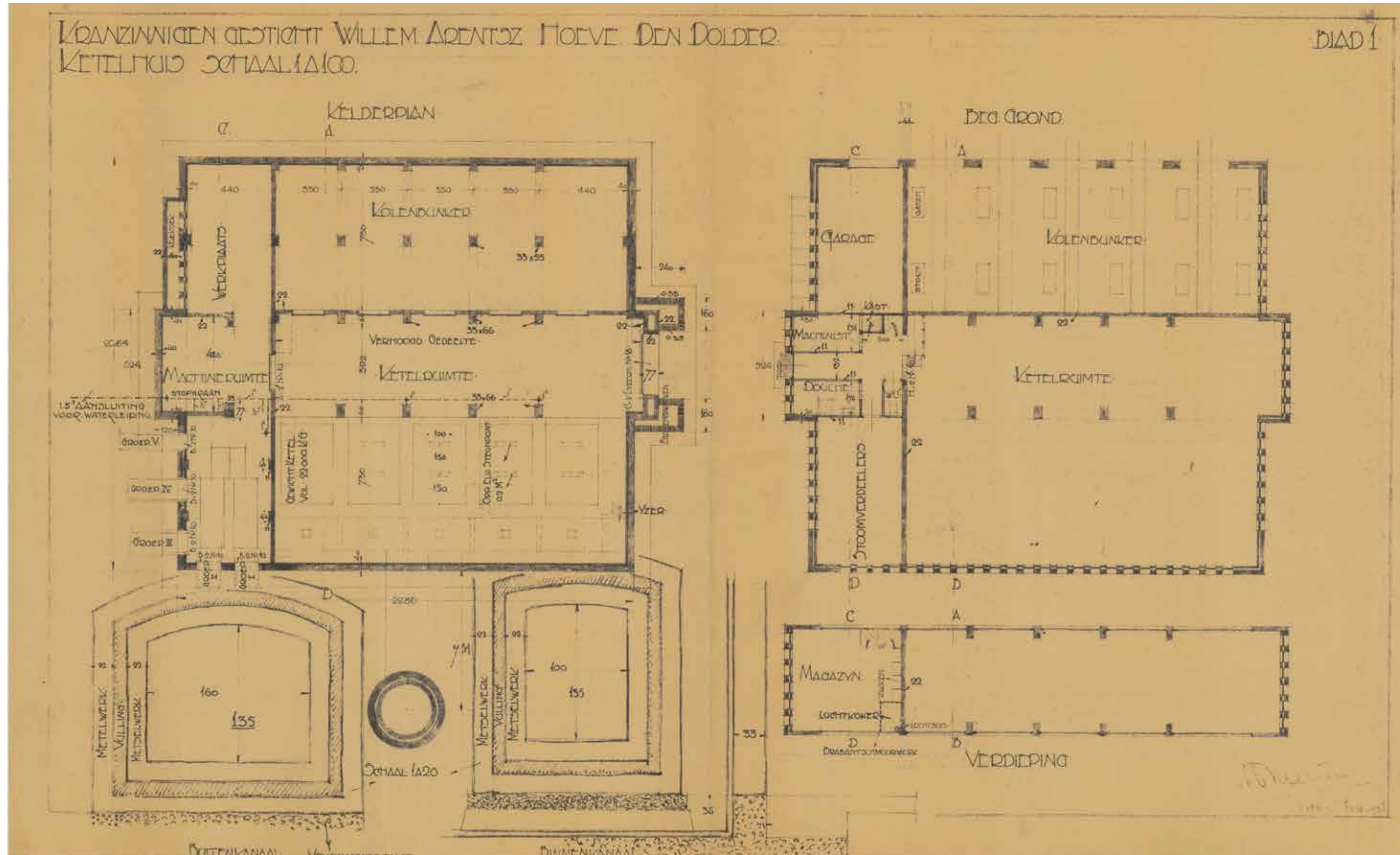
Een restant van de schoorsteen is nog aanwezig.

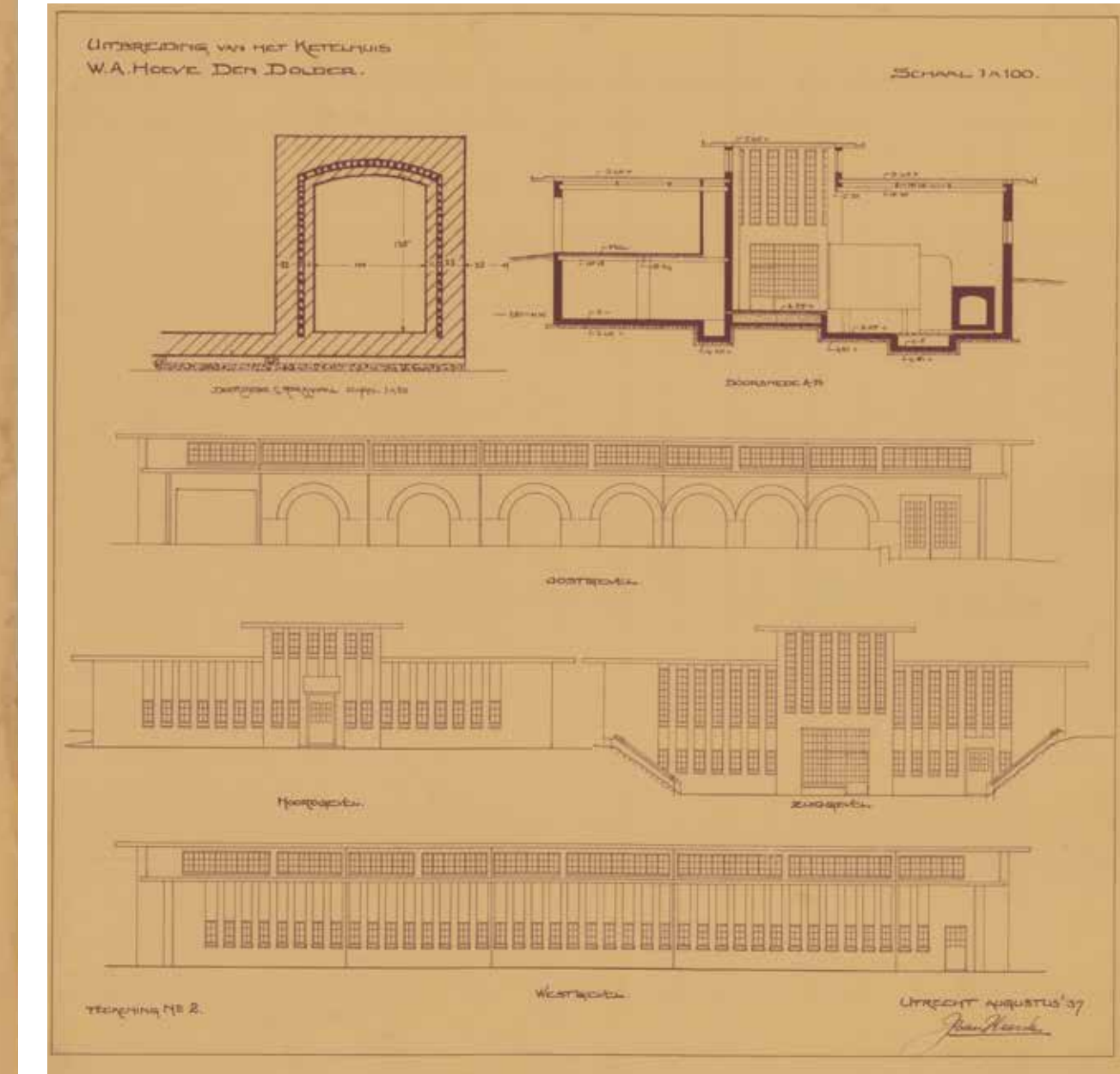
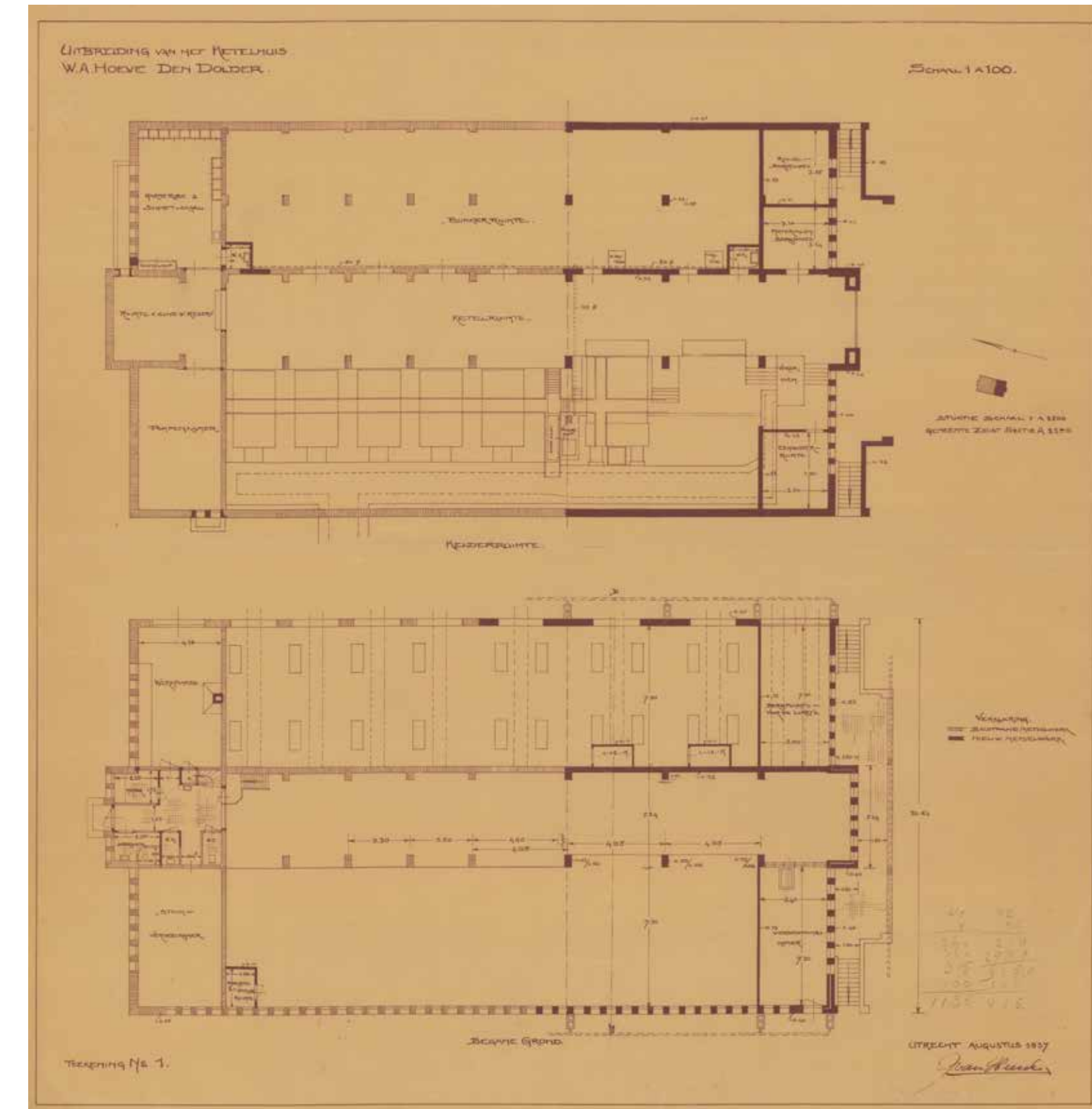
KETELHUIS | OORSPRONKELIJK ONTWERP 1928

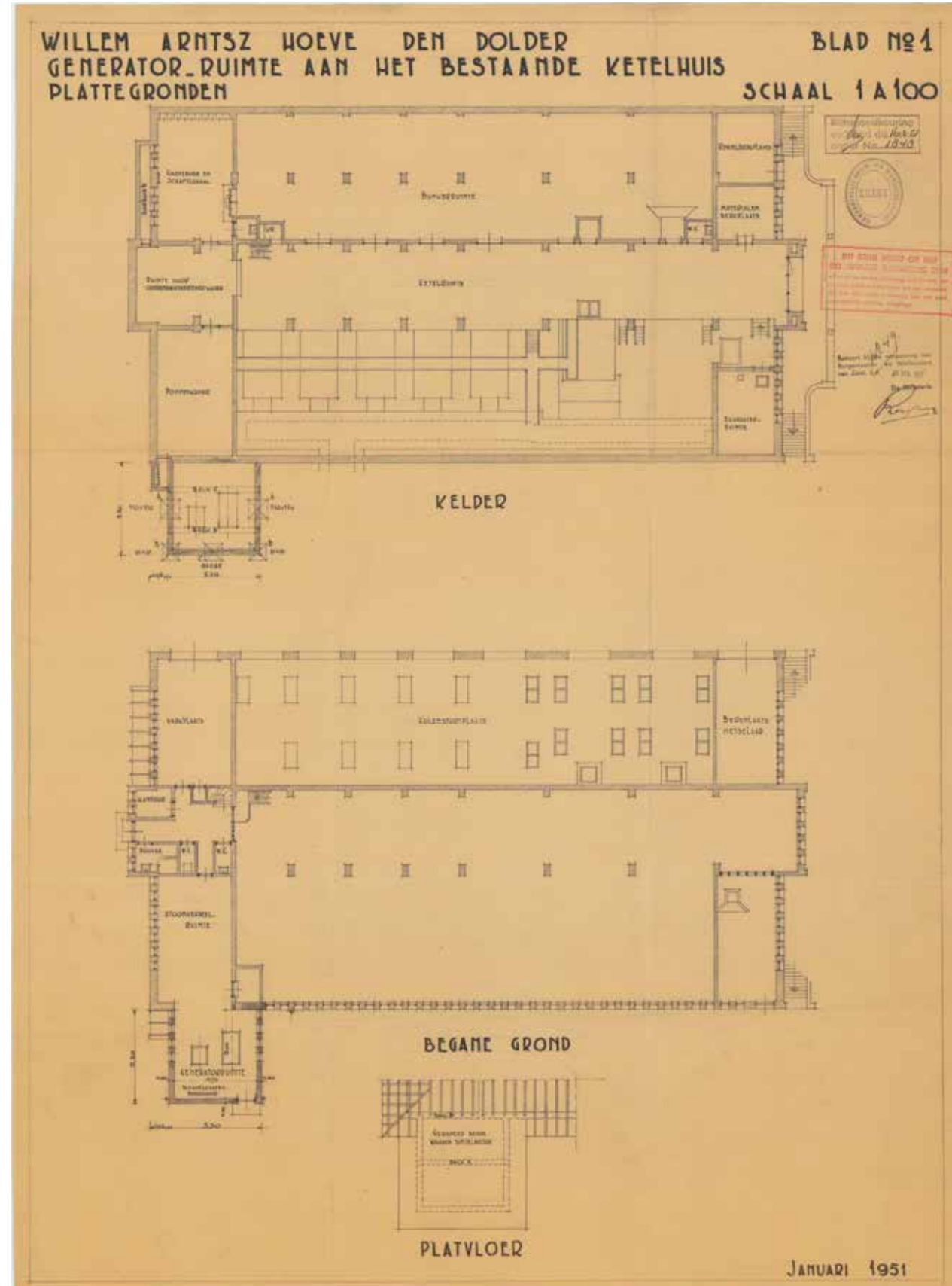
KETELHUIS | OORSPRONKELIJK ONTWERP 1928

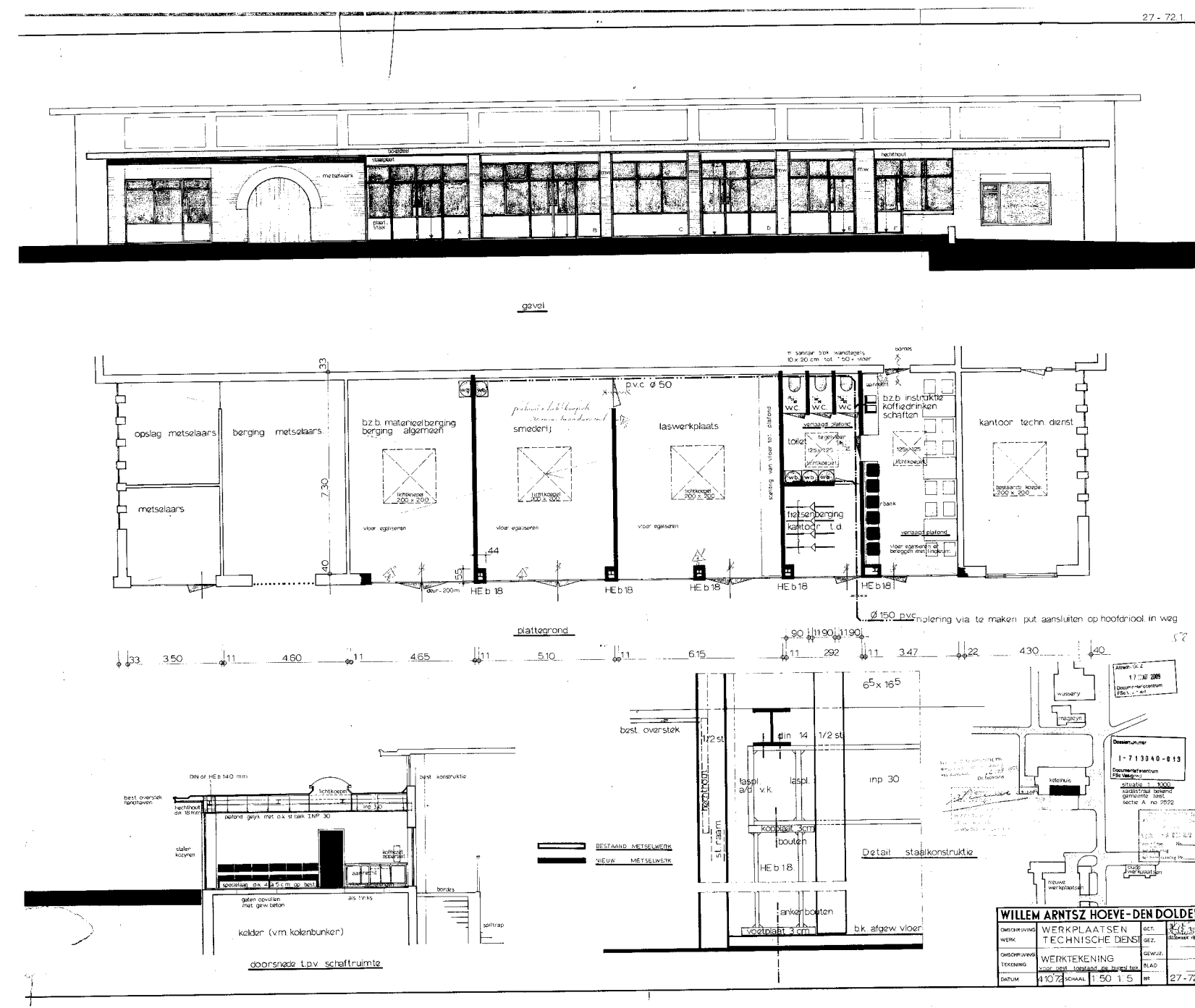
KETELHUIS | UITBREIDING 1938

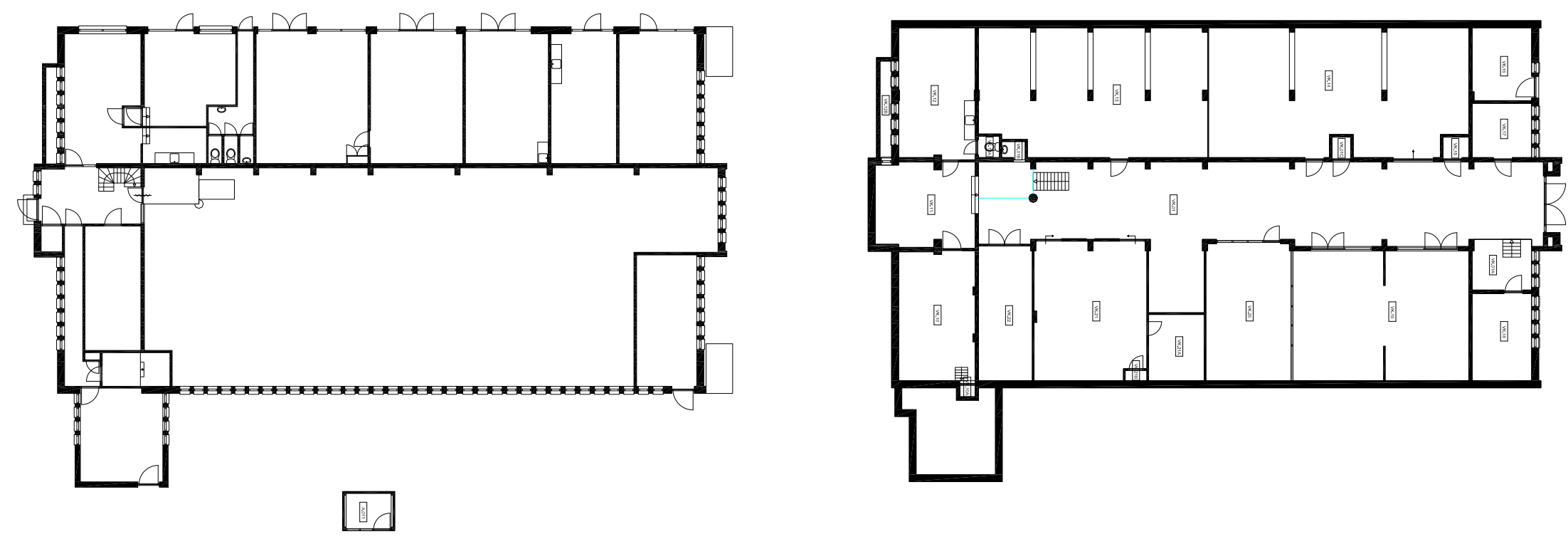
KETELHUIS | UITBREIDING 1951

KETELHUIS | AANPASSING TBV TECHNISCHE DIENST 1973

KETELHUIS | HUIDIGE SITUATIE

6. CARRÉ

Architect: H.F. Mertens
Bouwjaar: 1936-1937
Status: Rijksmonument

In de jaren dertig werd een aantal gebouwen gerealiseerd, bestemd voor de arbeids- en creatieve therapie en de ontspanning van de patiënten. Deze zogenaamde 'nieuwe werkplaatsen', werden naar ontwerp van H.F. Mertens in een carrévorm gerealiseerd. Ze vervingen de 'oude werkplaatsen' die Poggenbeek in de beginfase had gerealiseerd. Die gingen nu dienst doen als opslagruimten. In de nieuwe werkplaatsen kwamen de ruimten voor timmer- en schilderwerk, de mattenmakerij, de cartonnage-afdeling en de kleermakerij. Het gebouw bestaat uit één bouwlaag en is opgetrokken in baksteen. Dankzij de grote ramen zijn de vertrekken licht, wat kenmerkend was voor de architectuur van die tijd. Mertens' architectuur wijkt af van die van Poggenbeek: de chaletstijl werd vervangen door een mengeling van geserreerde Amsterdamse School, de sobere zakelijkheid die door ontwerpers als J.J.P. Oud werd gepropageerd, en de plastische architectuur van W.M. Dudok, ontwerper van onder andere het fameuze raadhuis van Hilversum.

Bron: Noor Mens, *Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder*

Verbouwingsgeschiedenis

Het Carré is redelijk in oorspronkelijke staat. De volgende aanpassingen hebben plaats gevonden:

- 1962 aanpassingen noord- en zuidgevel
- 1963 aanpassing toiletruimten
- golfplaten overkappingen

Rijksmonumentomschrijving Complexonderdeel 3 Monumentnummer 510225

Langs de rechterzijde van de centrale as gelegen gekoppelde WERKPLAATSPAVILJOENS die in een carrévorm gegroepeerd zijn. De werkplaatsen worden op twee hoeken door middel van lagere bouwvolumes met elkaar verbonden. Deze tussenvolumes hebben platte daken zonder overstek en bezitten gesloten gevels, in tegenstelling tot het open karakter van de gevels van de werkplaatsen. De paviljoens zijn één bouwlaag hoog en hebben overstekende platte daken. De gevels zijn uit baksteen in klezoorverband opgetrokken en zijn voorzien van grote stalen twaalfruitsvensters met keramische onderdorpels. Op de hoeken bevindt zich een stalen rondvenster. De paviljoens hebben verschillende afmetingen.

Het paviljoen aan de westzijde is negen vensterassen breed, het paviljoen aan de zuidzijde is veertien vensterassen breed, aan de oostzijde staat een paviljoen van zes vensterassen breed, aan de noordzijde bevindt zich een paviljoen van vijf vensterassen breed en tot slot in de noordwest hoek staat het kleinste, geheel vrijstaande paviljoen met een aanbouw overeenkomstig de eerder genoemde lagere bouwvolumes. Deze aanbouw heeft een gewijzigde vensterindeling.

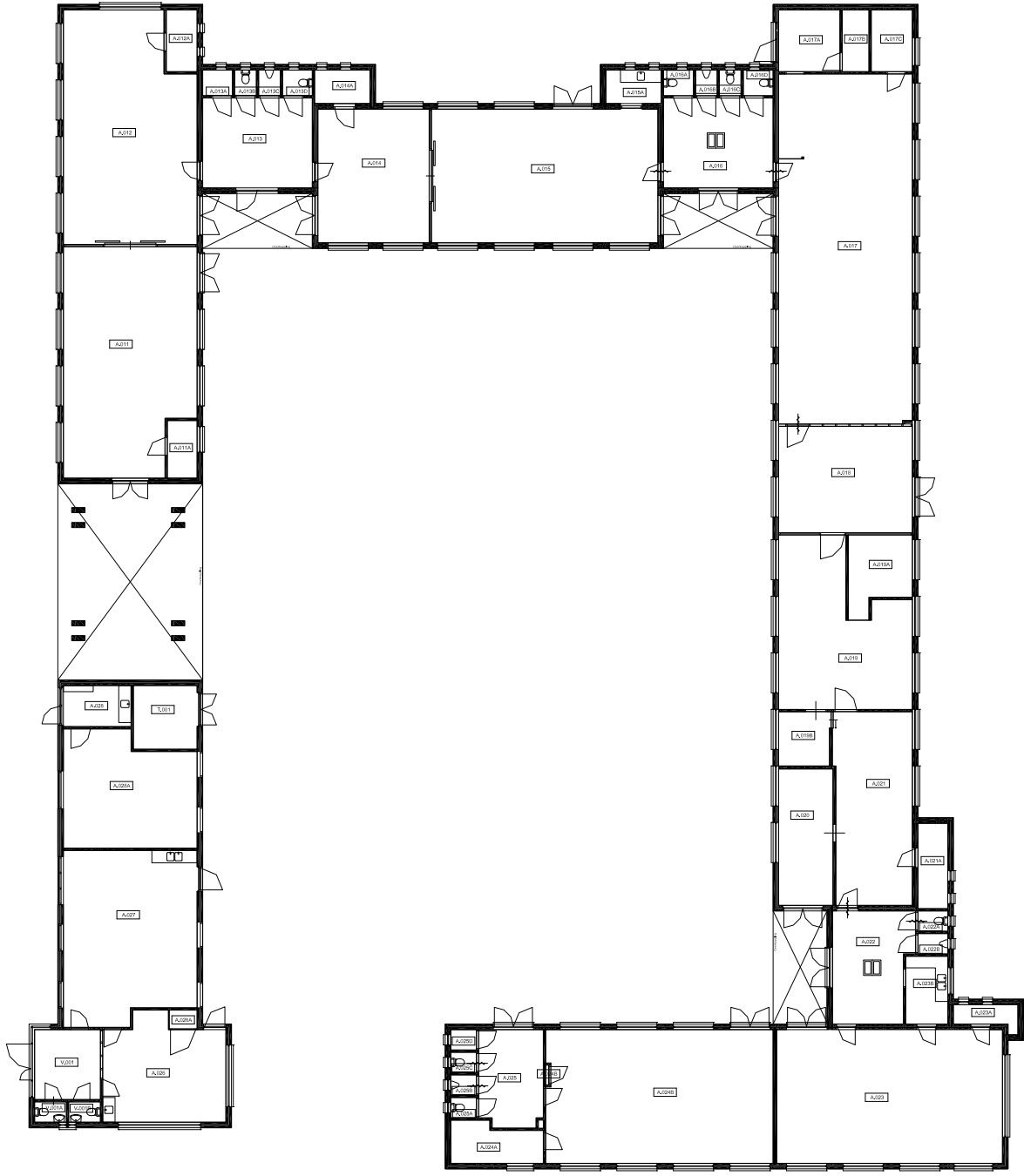
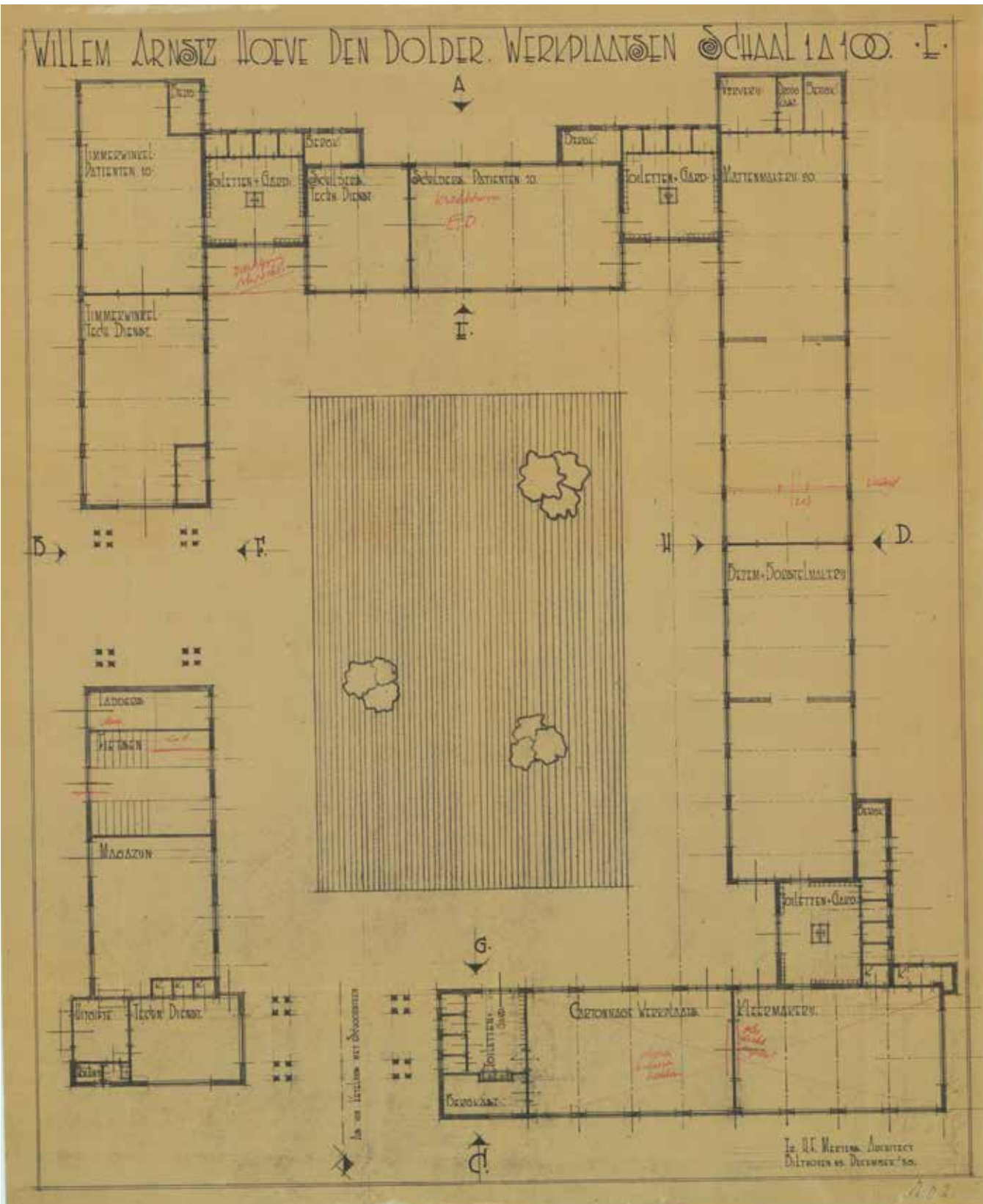
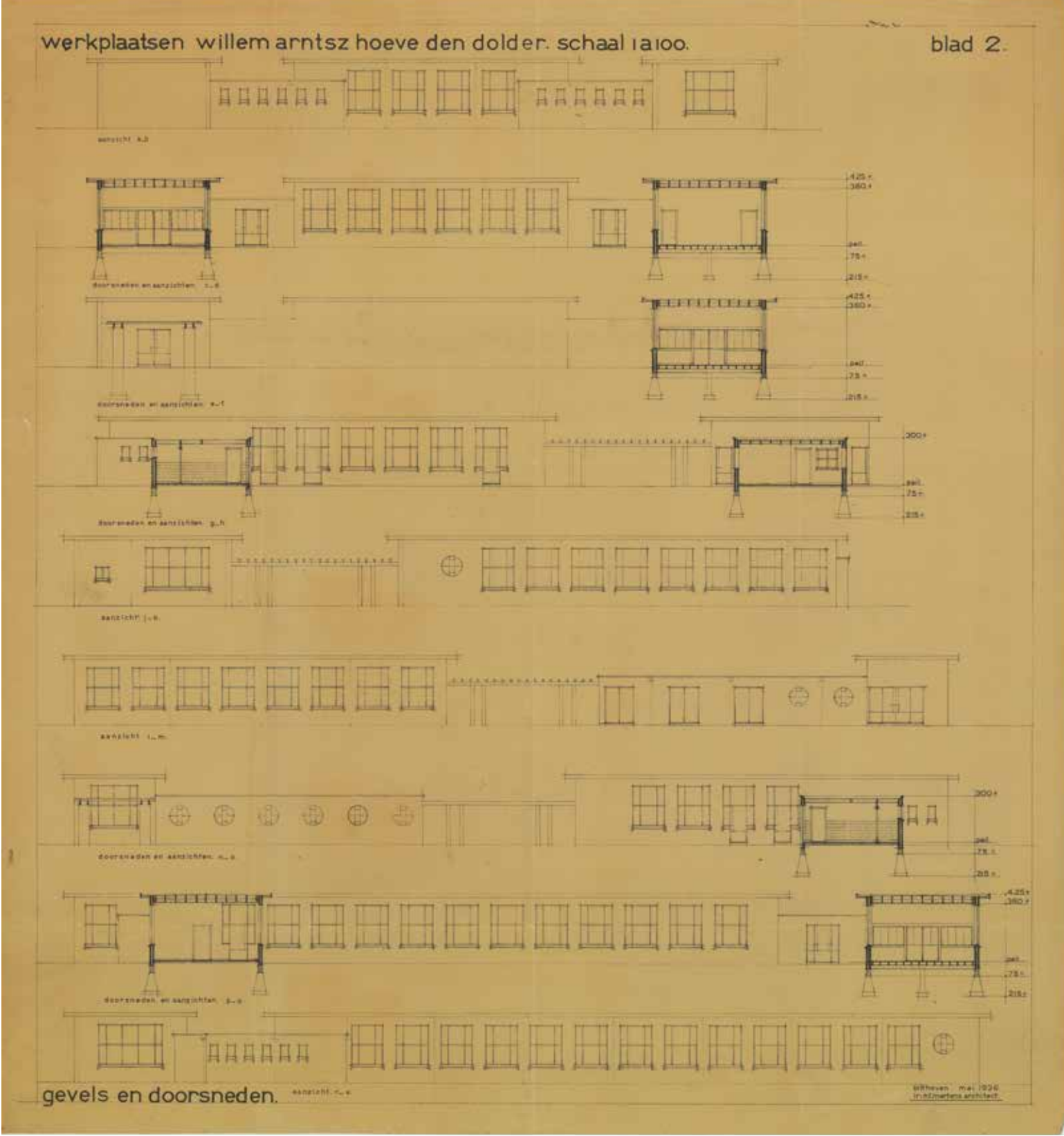
Aan de west- en noordzijde van de carrévorm bevinden zich doorgangen naar de binnenplaats met een gazon en een ronde vijver. Deze binnenplaats valt onder de rijksbescherming.

Waardering complexonderdeel 3

Van cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een therapievorm die in de eerste helft van de

20ste eeuw ontwikkeld werd, alsmede van architectuurhistorische betekenis vanwege de Nieuw-Zakelijke invloeden en bouwtype en als onderdeel van het oeuvre van architect Mertens. Tevens van ensemble waarde als onderdeel van de W.A. Stichting.

7. DE WINGERD - TBC PAVILJOEN

Architect: F.W.M. Poggenbeek
Bouwjaar: 1911-1912
Status: Rijksmonument

De Wingerd behoort tot de oudste gebouwen van de Willem Arntsz Hoeve. Het was een barak waar slechts een klein aantal patiënten ondergebracht kon worden die ongeschikt waren om in de grotere gemeenschappelijke zalen te worden ondergebracht. Het was lange tijd in gebruik als TBC paviljoen voor klinische patiënten van de gehele Willem Arntsz Stichting. In 1986 werd de barak verbouwd tot therapie-gebouw.

Bron: Noor Mens, **Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder**

Verbouwingsgeschiedenis

De Wingerd is nog in redelijk originele staat en in goede staat van onderhoud. De verbouwingen uit het verleden hebben betrekking op modernisering van sanitair en keuken. Daarnaast zijn een aantal binnenwanden verwijderd waardoor de oorspronkelijke structuur vertroebeld is.

Op een kaart uit 1951 staat het gebouw als Matrassenmakerij aangeduid.

Rijksmonumentenomschrijving
Complexonderdeel 4
Monumentnummer 510226

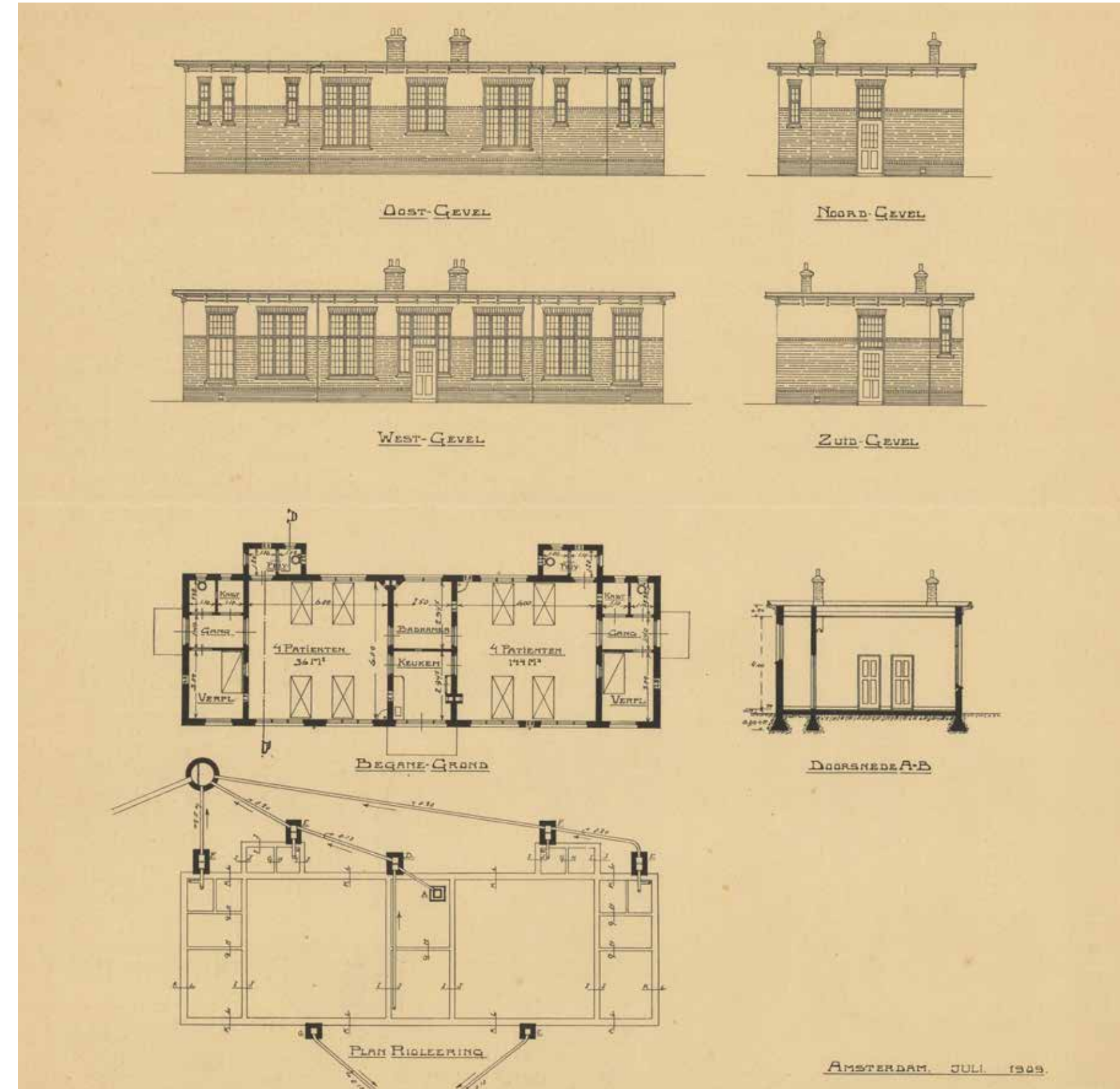
Een aan de rechterzijde van de hoofdas gelegen TBC-PAVILJOEN van één bouwlaag op rechthoekige plattegrond onder een plat dak met overstek op klossen met peerkraalmotief. De bakstenen gevels zijn bepleisterd met uitzondering van de plint, een horizontale band ter hoogte van de bovendorpels en de strekken boven de vensters en deuren. De voorgevel aan de westzijde is zeven vensterassen breed en heeft een symmetrische indeling met drie- en tweelichtvensters voorzien van bovenlichten en roedenindeling. Op de middenas bevindt zich de ingangspartij bestaande uit een samengesteld venster waarin een deur met zij- en bovenlichten.

De achtergevel heeft een symmetrische opzet, waartegen zowel uiterst links als rechts is een klein risalerend bouwvolume onder een plat dak aangebouwd, waarin twee kleine staande roedenvensters zijn gezet. Hier tussen bevinden zich van links naar rechts een dubbele deur met roedenbovenlicht, een pseudo kruisvenster en een drielicht roedenvenster. Aan de geveluiteinden is een staand roedenvenster gezet.

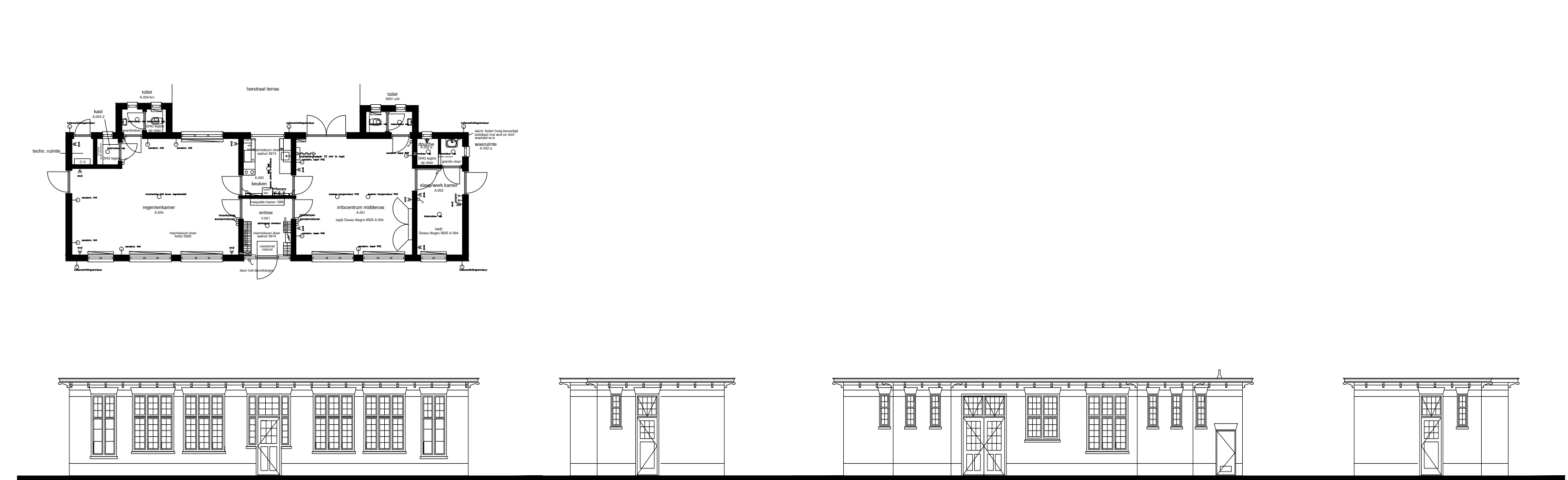
De linker zijgevel heeft een tweede ingang bestaande uit een deur met bovenlicht die links van de middenas geplaatst is. De rechterzijgevel is blind.

Waardering complexonderdeel 4

Van cultuurhistorische waarde vanwege oorspronkelijke functie alsmede van ensemble waarde als historisch onderdeel van de eerste ontwikkeling W.A. Hoeve.

TBC PAVILJOEN | HUIDIGE SITUATIE

8. THEEHUIS

Architect: H.F. Mertens
Bouwjaar: 1931
Status: Gemeentelijk monument

In de jaren dertig werd een aantal gebouwen voor de arbeids- en creatieve therapie gebouwd. Een ervan was het theehuis, naar ontwerp van architect Mertens. Het werd opgetrokken in een rustieke stijl. Patiënten konden hier hun bezoekers ontvangen. Behalve een consumptie konden hier ook producten worden gekocht die de patiënten tijdens de arbeidstherapie hadden gemaakt. In 1968 werd aan het theehuis het Sociaal Cultureel Centrum (SCC) gebouwd.

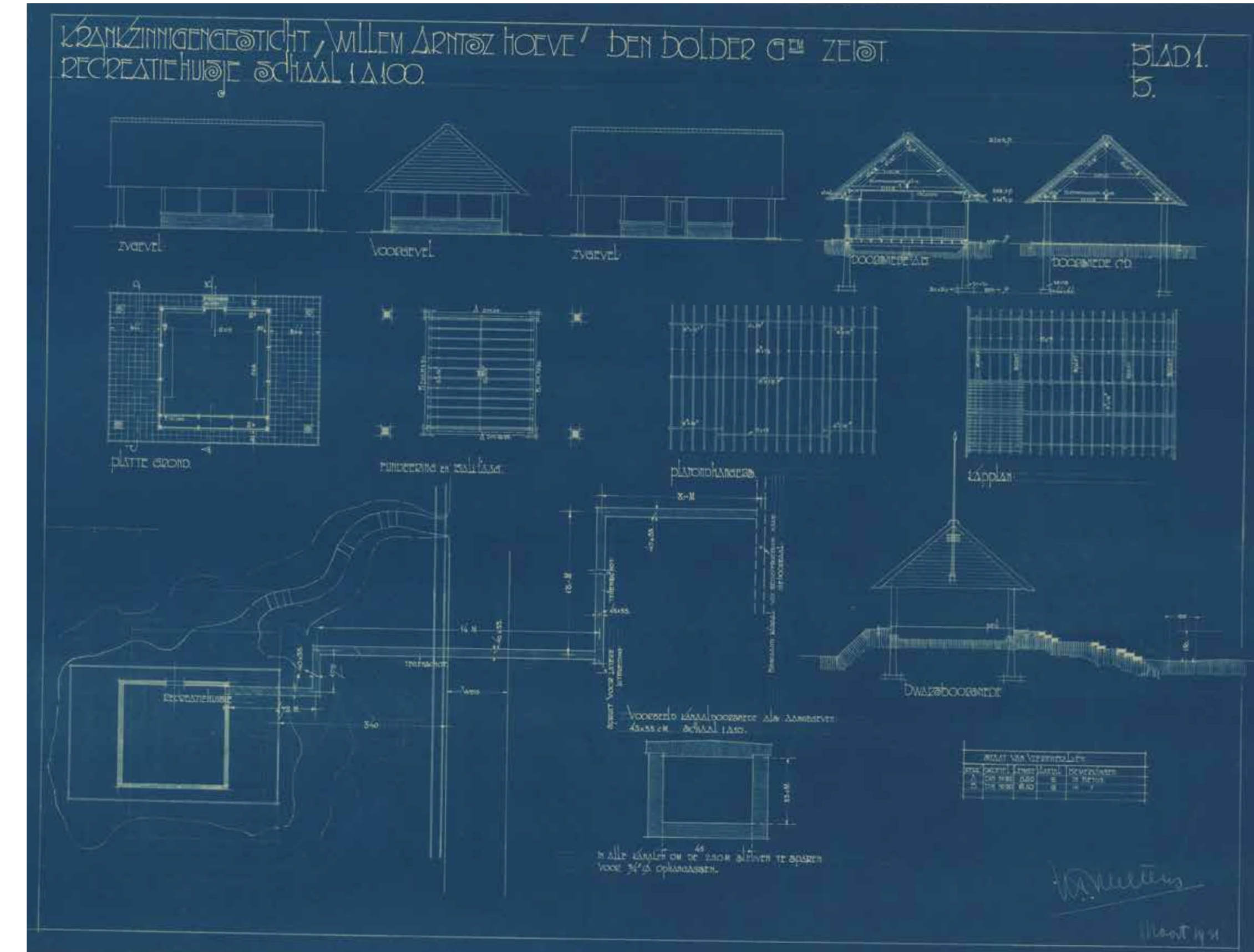
Het centraal in het W.A. Hoeve-complex gelegen theehuisje bestaat uit een begane grond en een ver overstekend, rieten zadeldak. Het theehuis uit 1931 is in een Amsterdamse Schoolstijl met Nieuw Zakelijke invloeden gebouwd en vormt een van de architectonische hoogtepunten van de W.A. Hoeve.

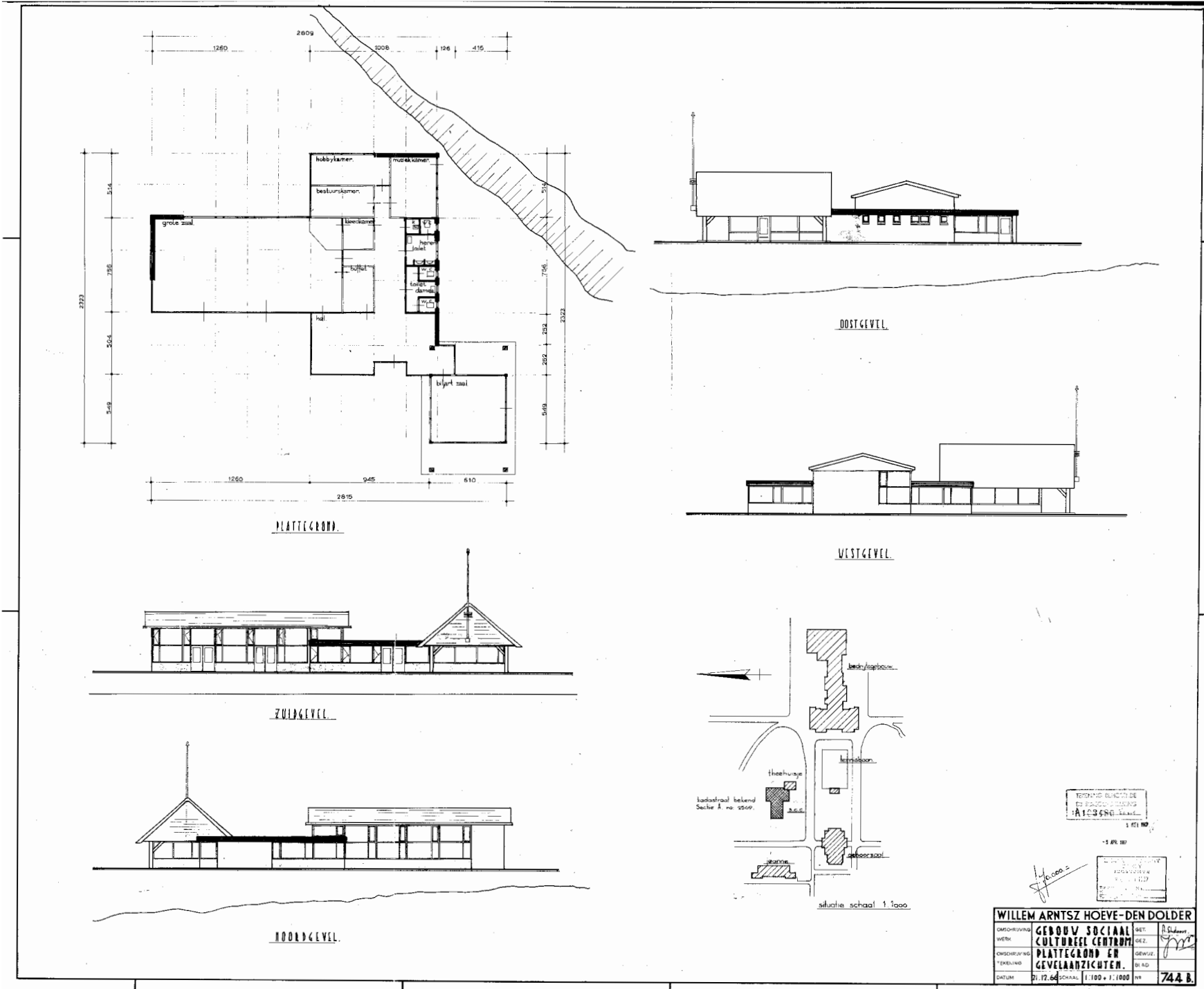
Bron: Noor Mens, *Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder*

De uitbreiding uit de jaren '60 valt niet onder de gemeentelijke bescherming.

THEEHUIS | OORSPRONKELIJK ONTWERP 1931

9. PAVILJOEN WIER - OUD WIER

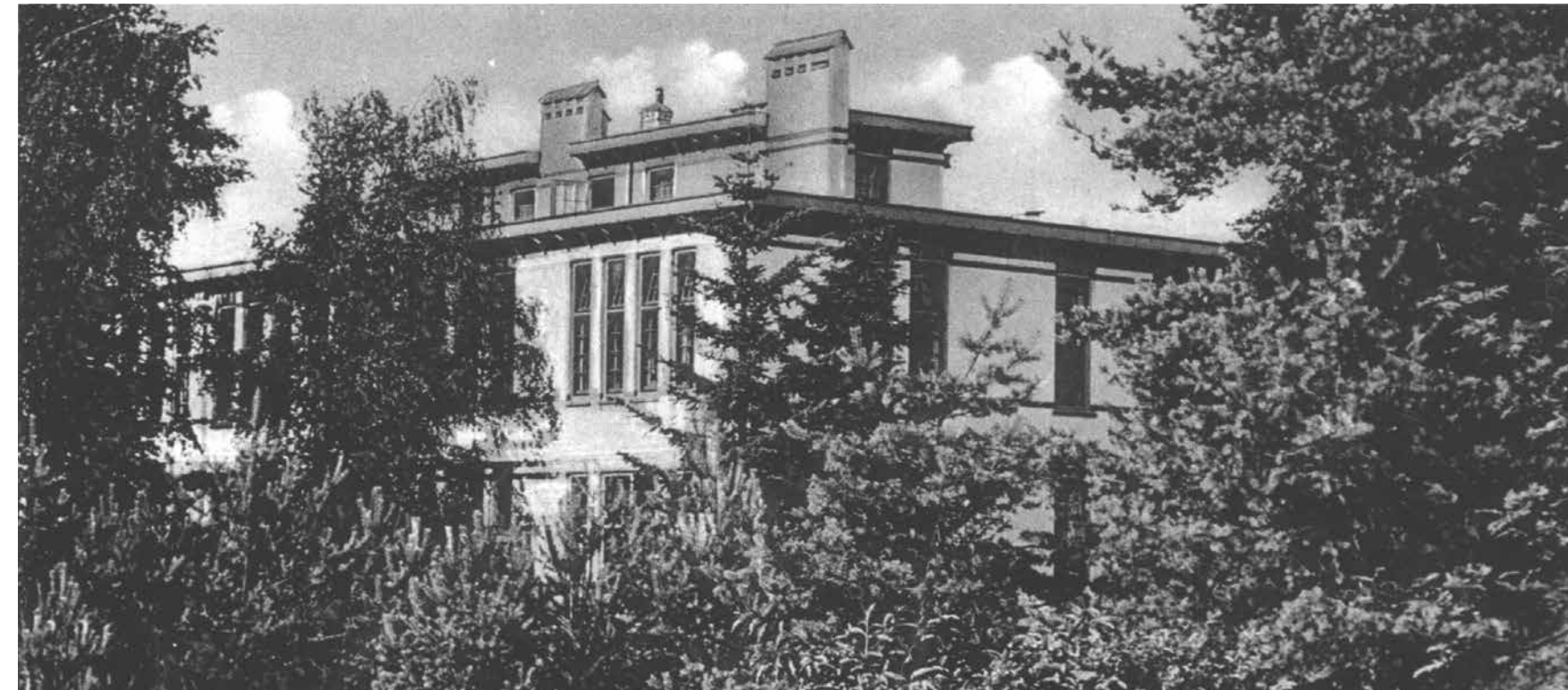
Architect: F.W.M. Poggenbeek
Bouwjaar: 1911-1912
Status: Gemeentelijk monument

Wier was bestemd voor 56 rustige mannen uit de laagste klasse. Het heeft een verdieping meer dan de andere paviljoens. Het afgebroken paviljoen Van Swieten, dat aan de andere zijde van de centrale as lag, had dezelfde opzet en was bestemd voor rustige vrouwen derde klasse. In tegenstelling tot de paviljoens voor de hogere klasse die hoofdzakelijk uit een-, twee- en vierpersoonskamers bestonden, hadden de derde klas paviljoens hoofdzakelijk zalen variërend voor vijf tot tien patiënten. De bovenste verdieping was bestemd voor het verplegend personeel

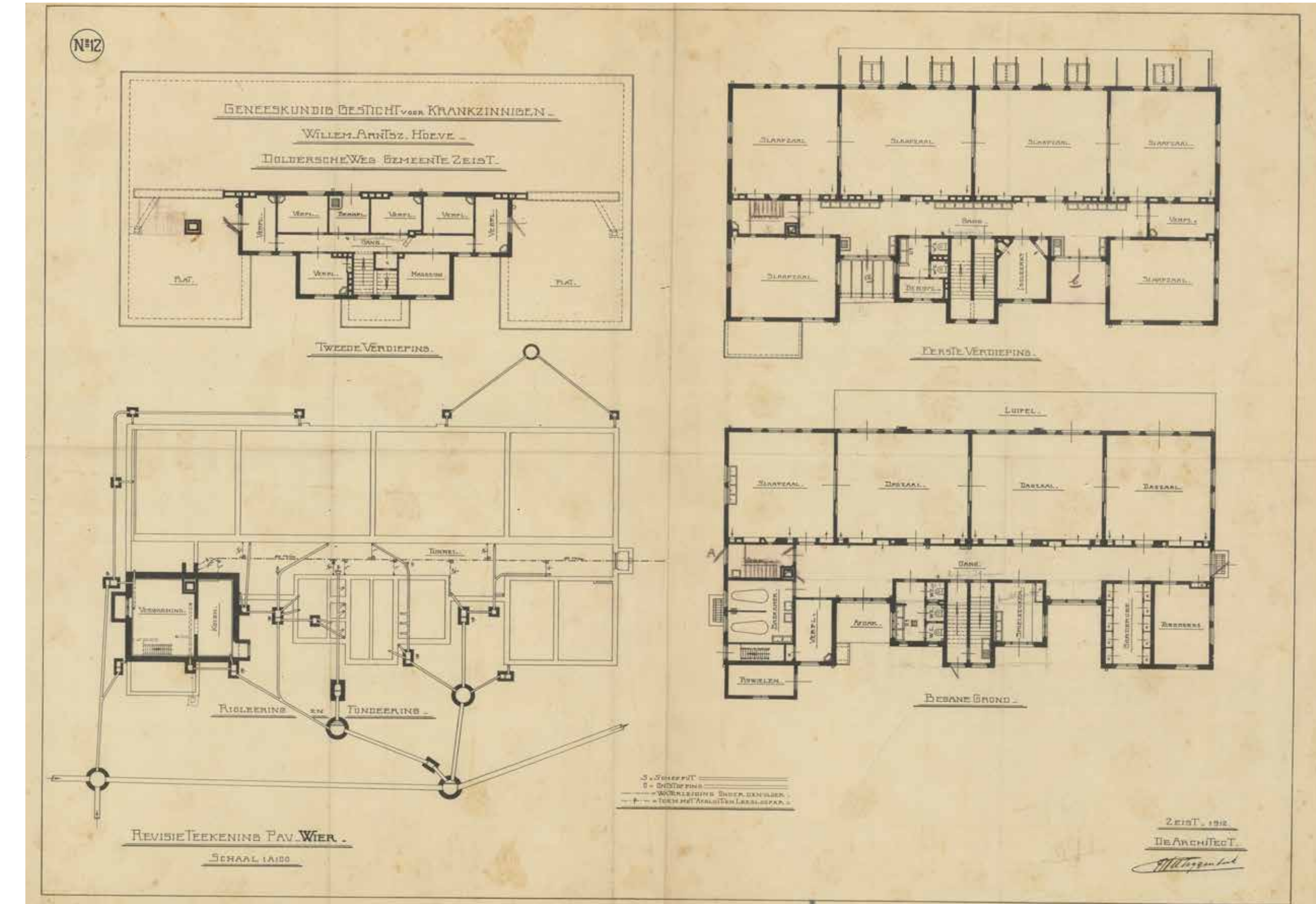
Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

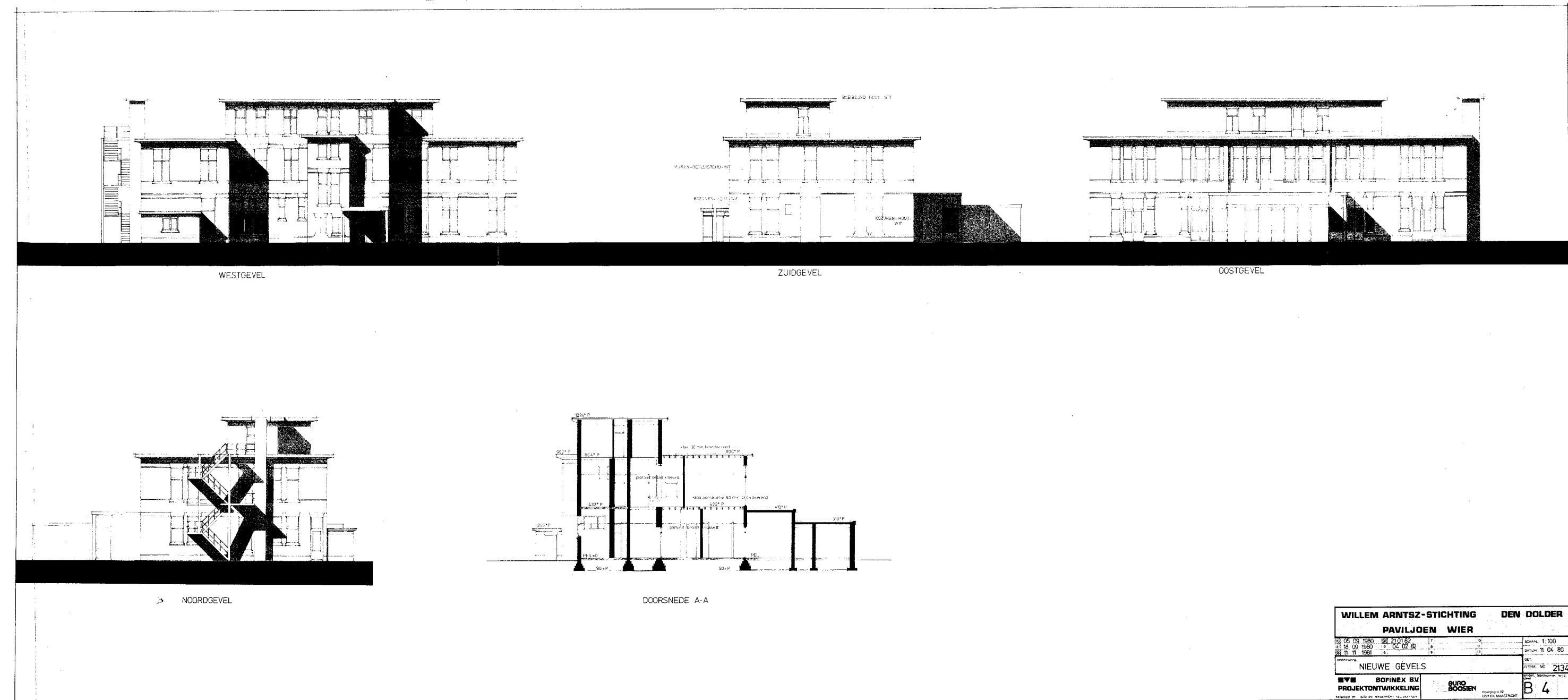
Verbouwingsgeschiedenis
 Het paviljoen is in meerdere fasen uitgebreid. De tekeningen van de bestaande toestand in 1980 laten al een uitbreiding zien aan de oostzijde op de begane grond waarbij de oorspronkelijke structuur met de dagzalen verloren is gegaan. Ook op de 1e verdieping zijn de slaatzalen aangepast t.b.v. kleine kamers, sanitaire ruimten en een huiskamer. In 1980 wordt een deel van de oostelijke uitbreiding gesloopt. De brandtrap aan de noordzijde dateert uit 1961. De karakteristieke schoorstenen zoals op de historische foto te zien zijn niet meer aanwezig.

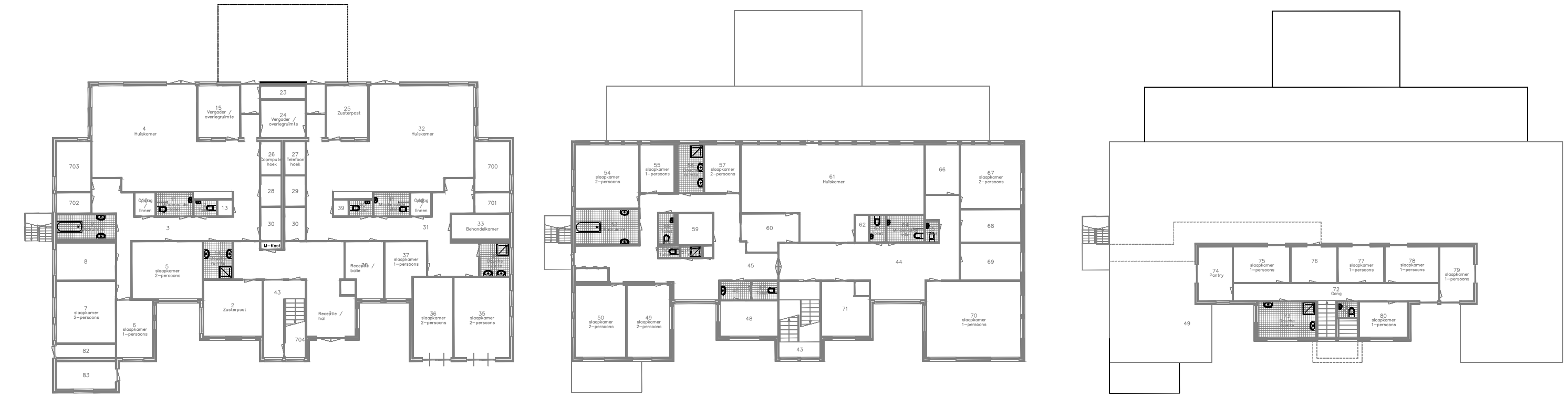
OUD WIER | OORSPRONKELIJK ONTWERP 1911-1912

oud wier | nieuwe gevels 1980

oud wier | huidige situatie

10. 'T HEUVELTJE - HET VIJFDE SEIZOEN

Architect: J. van Heerde
Bouwjaar: 1940
Status: Gemeentelijk monument

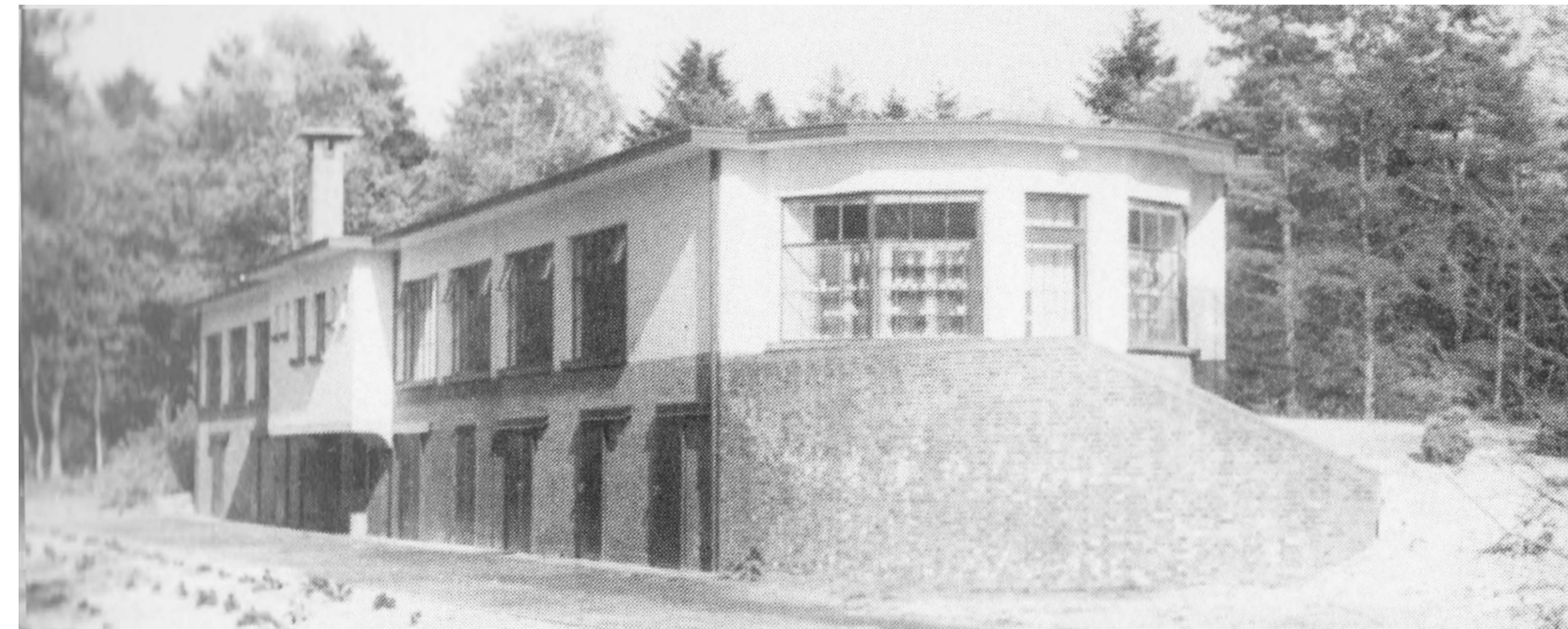
De oorspronkelijke functie van paviljoen 't Heuveltje was een loods voor kolen en berging van materialen. In 1954 werd het gebouw verbouwd tot werkplaats voor vrouwen. Naar ontwerp van Christoph Seyfferth is het paviljoen in 1998 verbouwd tot kunstenaarsverblijf, waarmee de naam van het gebouw veranderde in Het Vijfde Seizoen. Hij gaf de herinrichting de titel 'Spartaanse Luxe' mee. Het gebouw werd vrijwel geheel gestript. Alleen de keuken is gehandhaafd. De wanden zijn wit gepleisterd en in het interieur zijn verplaatsbare meubels neergezet. Zelfs de badkuip is verrijdbaar. De bank is aan het tapijt verankerd en staat op een podium op wielen. Aan de buitenzijde is boven de ingang een luifel aangebracht die gemaakt is van de letters die de woorden 'Het Vijfde Seizoen' vormen, de titel van het project. Rondom de ingang zijn gemetselde bloembakken aangebracht, waarin rabarber is geplant. Elk seizoen werd een andere kunstenaar uitgenodigd om hier te wonen en te werken en samen met de patiënten een kunstwerk te realiseren. Op deze manier zou de maatschappij letterlijk dichterbij kunnen worden gebracht.

Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

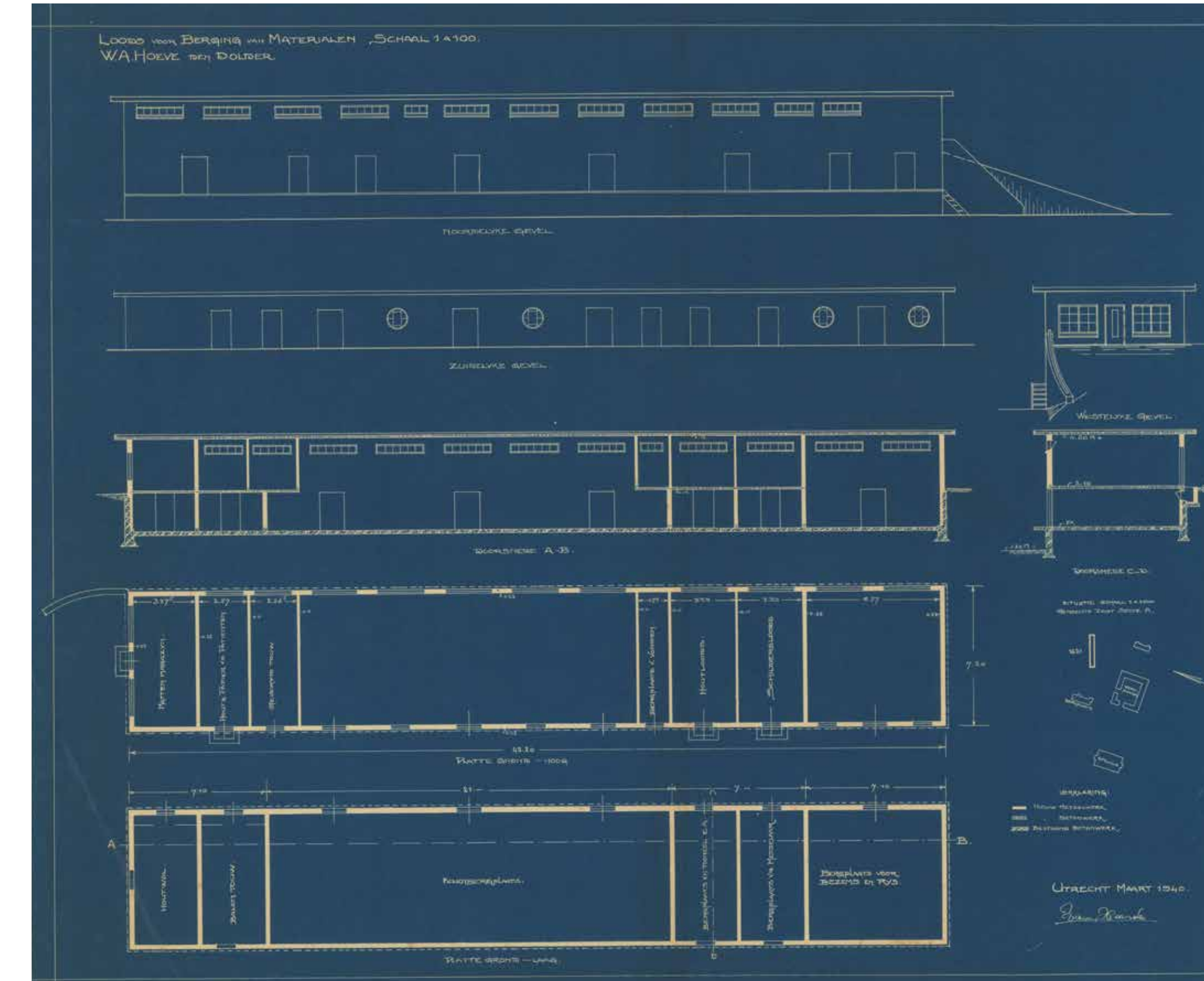
Verbouwingsgeschiedenis

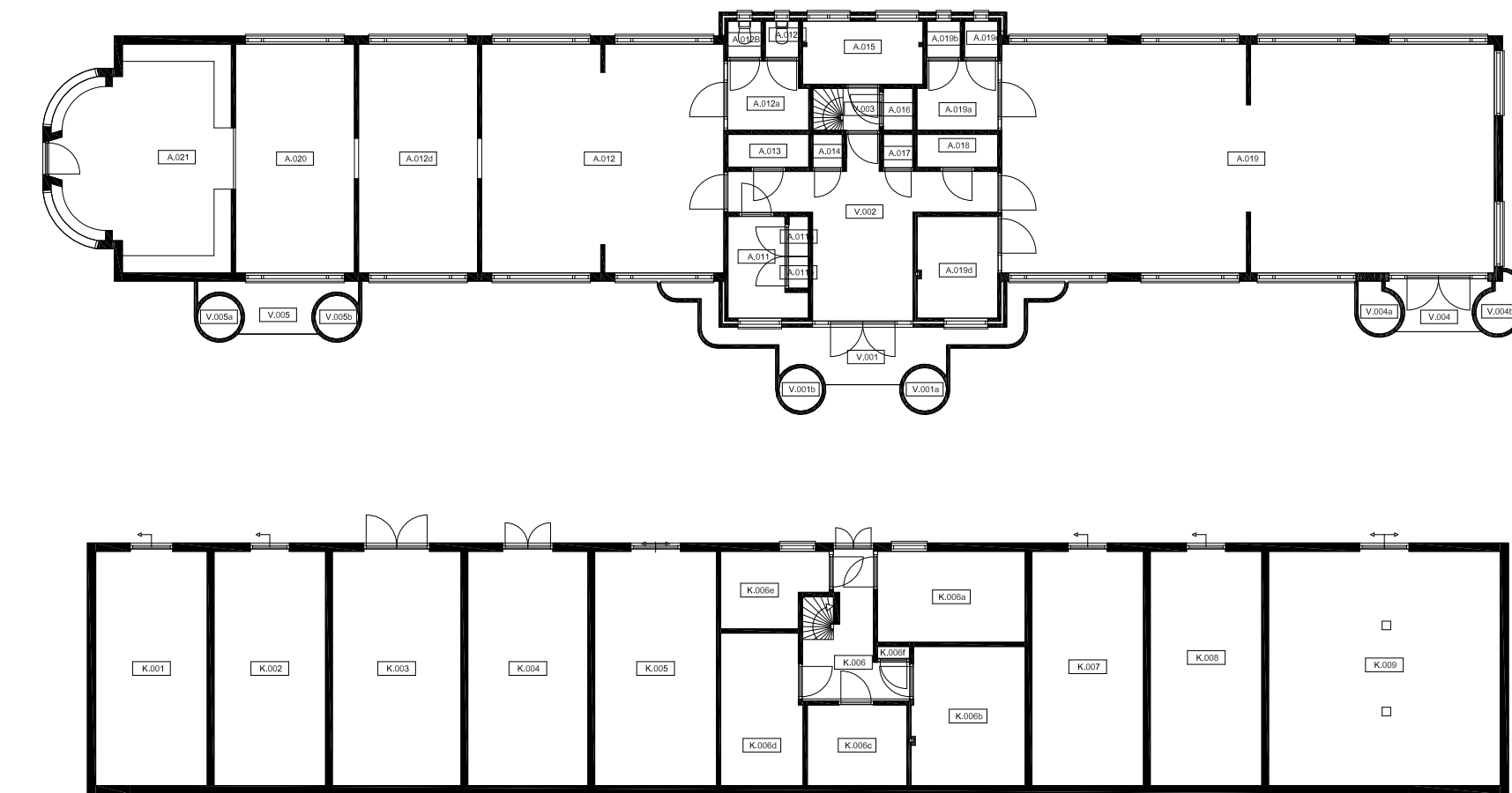
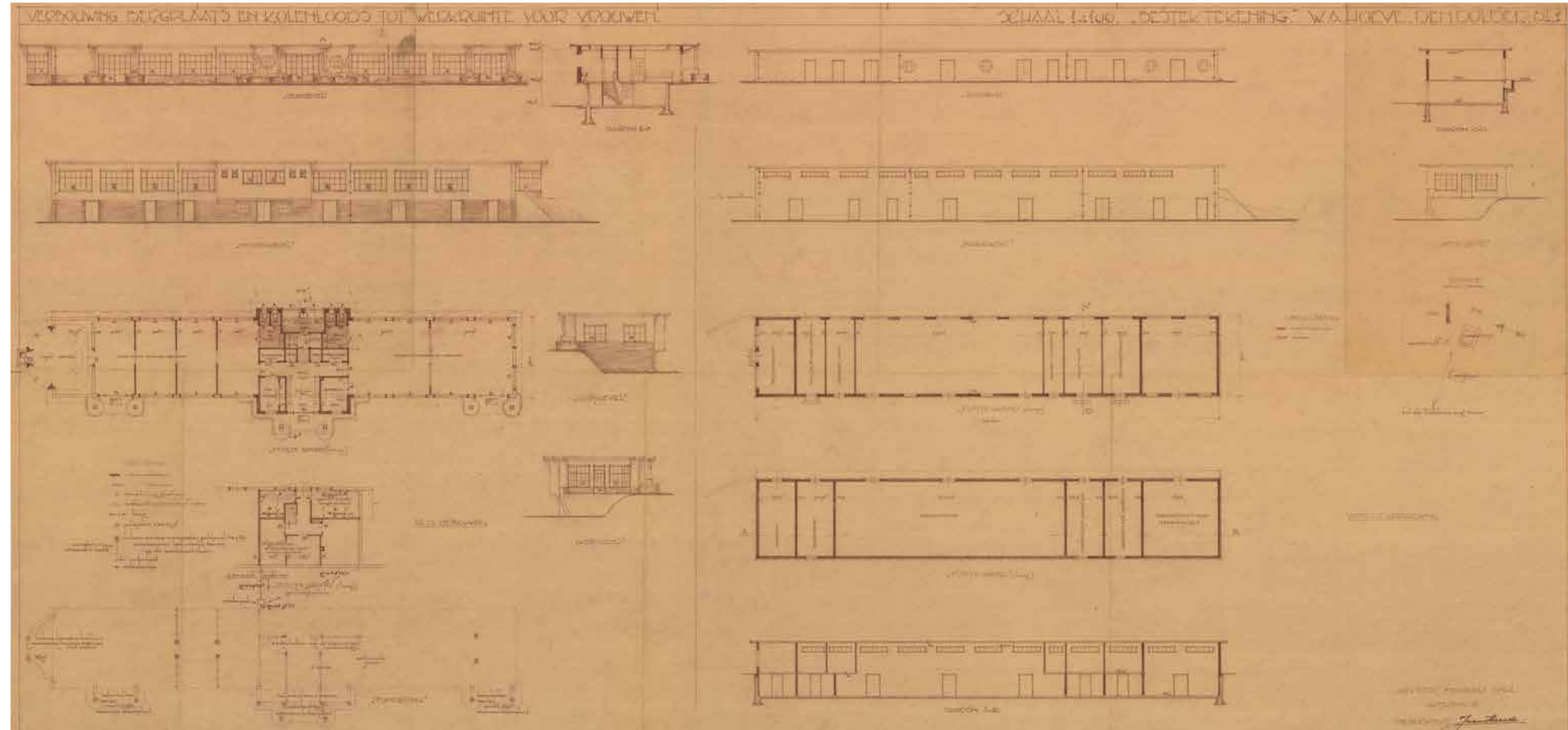
Op de terreintekening van H.J. Kolk uit 1915 en luchtfoto's uit de periode Poggenbeek is op deze locatie al bebouwing te zien. Op de bouwtekening uit 1940 van J. van Heerde is te zien dat een nieuwe loods op de bestaande betonvloer en betonnen keerwanden gebouwd wordt. Hoogstwaarschijnlijk is het oorspronkelijke gebouw door Poggenbeek ontworpen.

De verbouwing in 1956 tot werkruimte voor vrouwen is net als de verbouwing in 1940 van de hand van J. van Heerde.

'T HEUVELTJE | OPSLAGLOODS 1940

11. MORTUARIUM - LIJKENHUIS

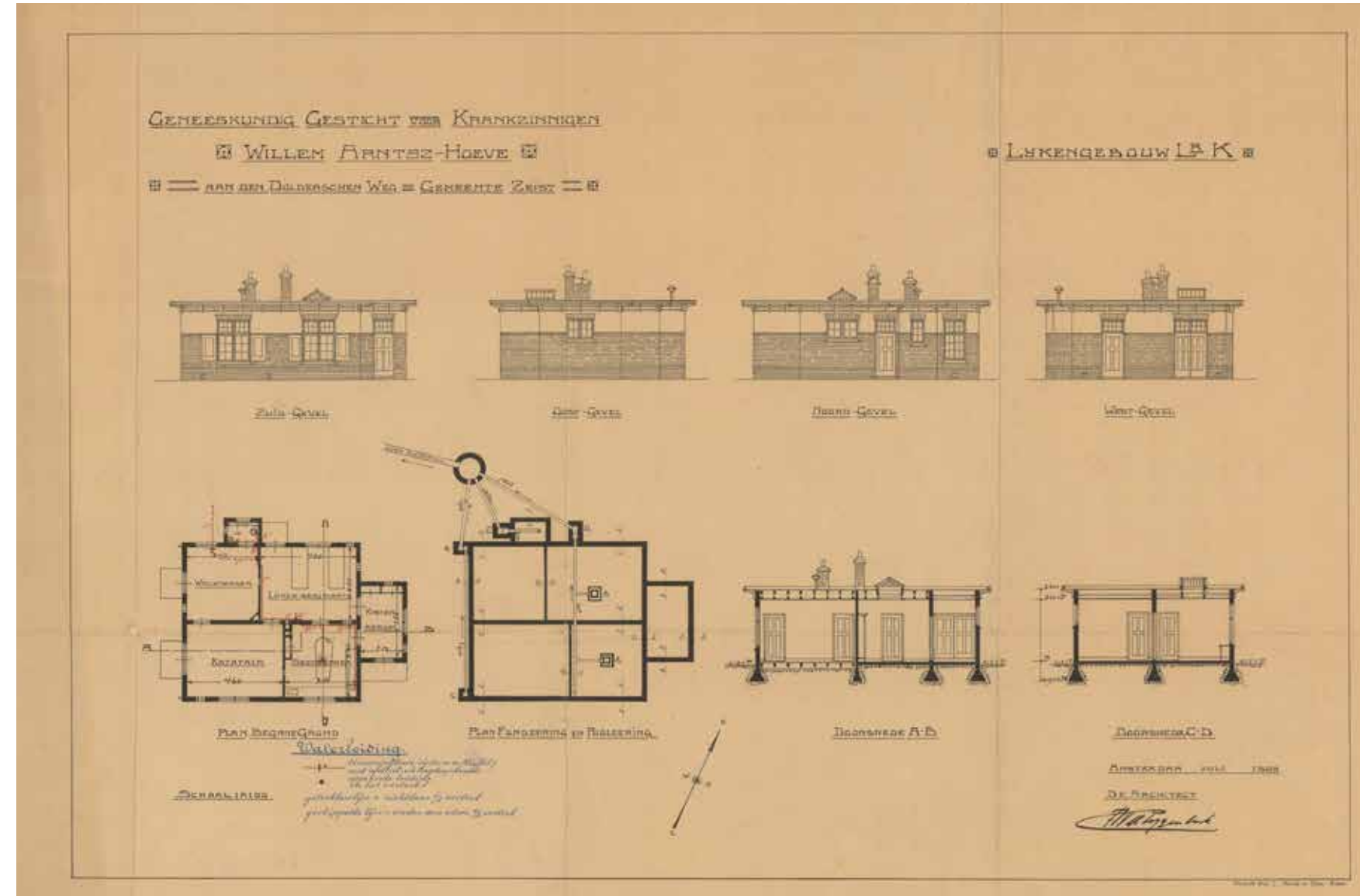
Architect: F.W.M. Poggenbeek
 Bouwjaar: 1911-1912
 Status: -

Vrij achteraf op het terrein ligt het mortuarium, oftewel het lijkenhuisje. Dit is een gebouwtje dat ook tot de oorspronkelijke opzet van de Willem Arntsz Hoeve behoorde. Het was in dezelfde stijl opgetrokken als het hoofdgebouw, de gehoorzaal en het bedrijfsgebouw en is wit gepleisterd, met delen in baksteen. Het gebouwtje heeft één bouwlaag en een plat dak. Door een verbouwing is de gevelindeling gewijzigd en is de oorspronkelijke stijl verloren gegaan.

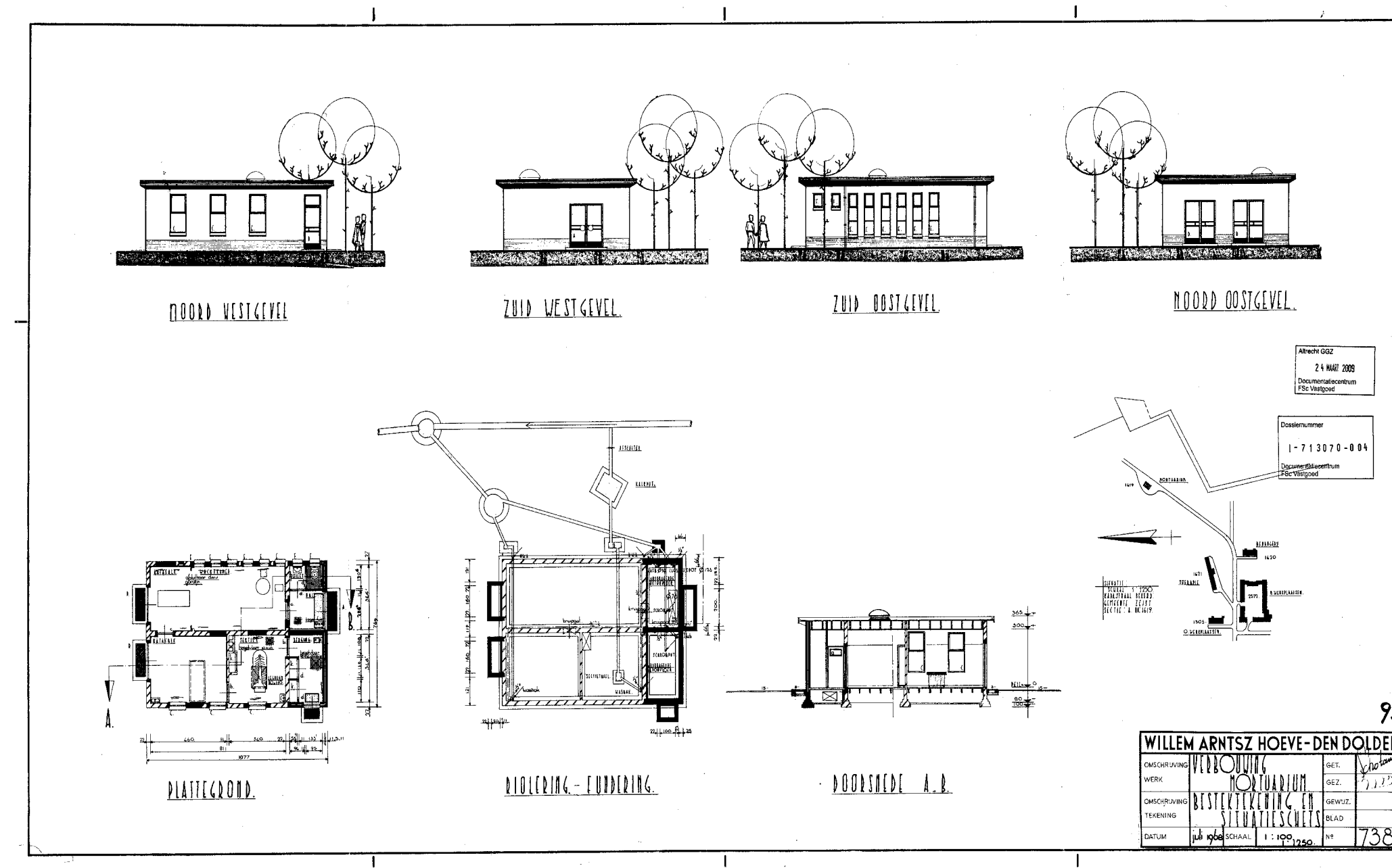
Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

Verbouwingsgeschiedenis
 De oorspronkelijke architectuur van de gevels was vergelijkbaar met de Wingerd, het TBC-paviljoen. Bij de verbouwing in 1968 is het gebouw uitgebreid en zijn de gevels ingrijpend gewijzigd.

LIJKENHUIS | OORSPRONKELIJK ONTWERP 1909

LIJKENHUIS | VERBOUWING 1968 EN HUIDIGE SITUATIE

12. PAVILJOEN SPINOZA

Architect: F.W.M. Poggenbeek
Bouwjaar: 1911-1912
Status: Gemeentelijk monument

Verbouwingsgeschiedenis

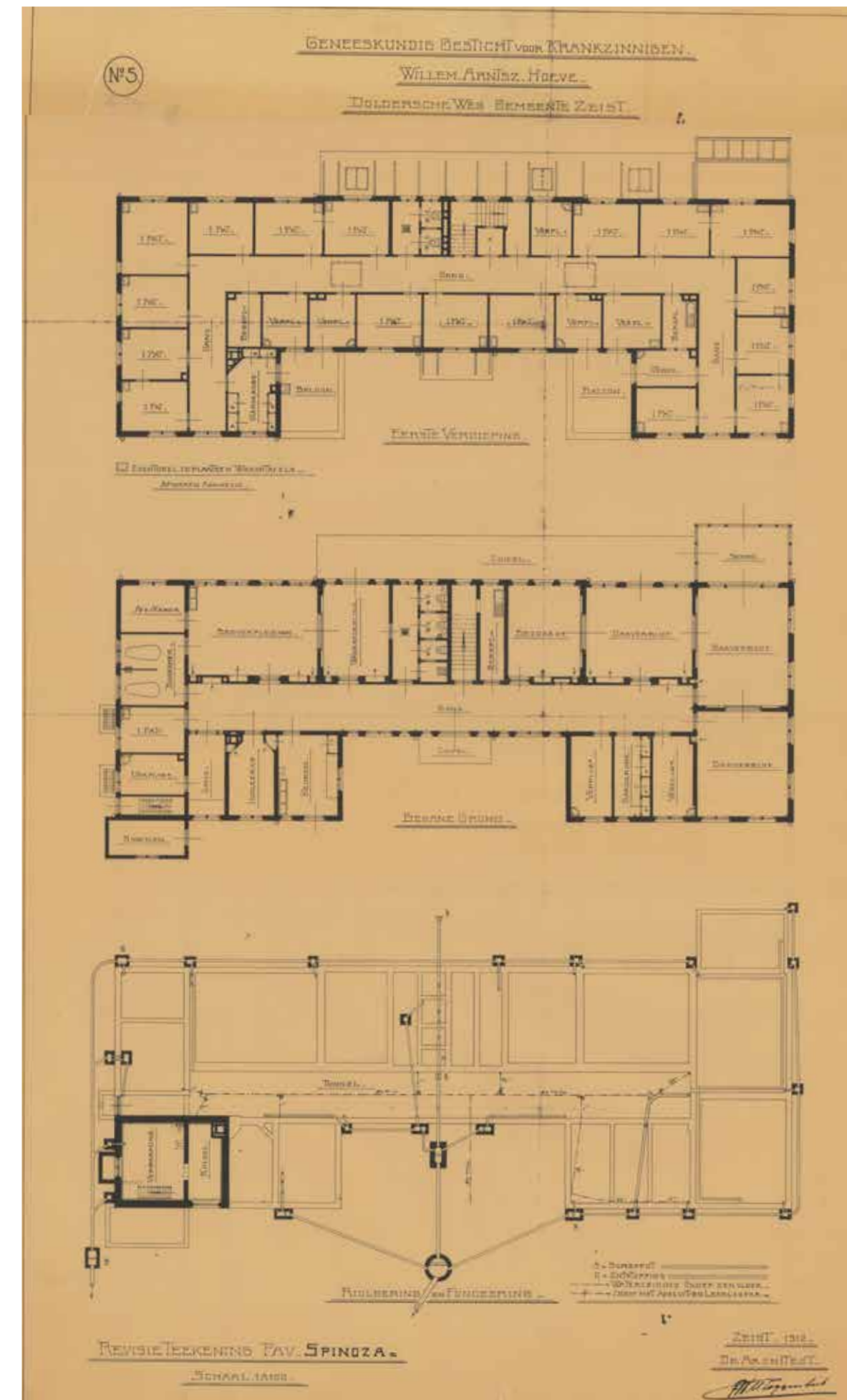
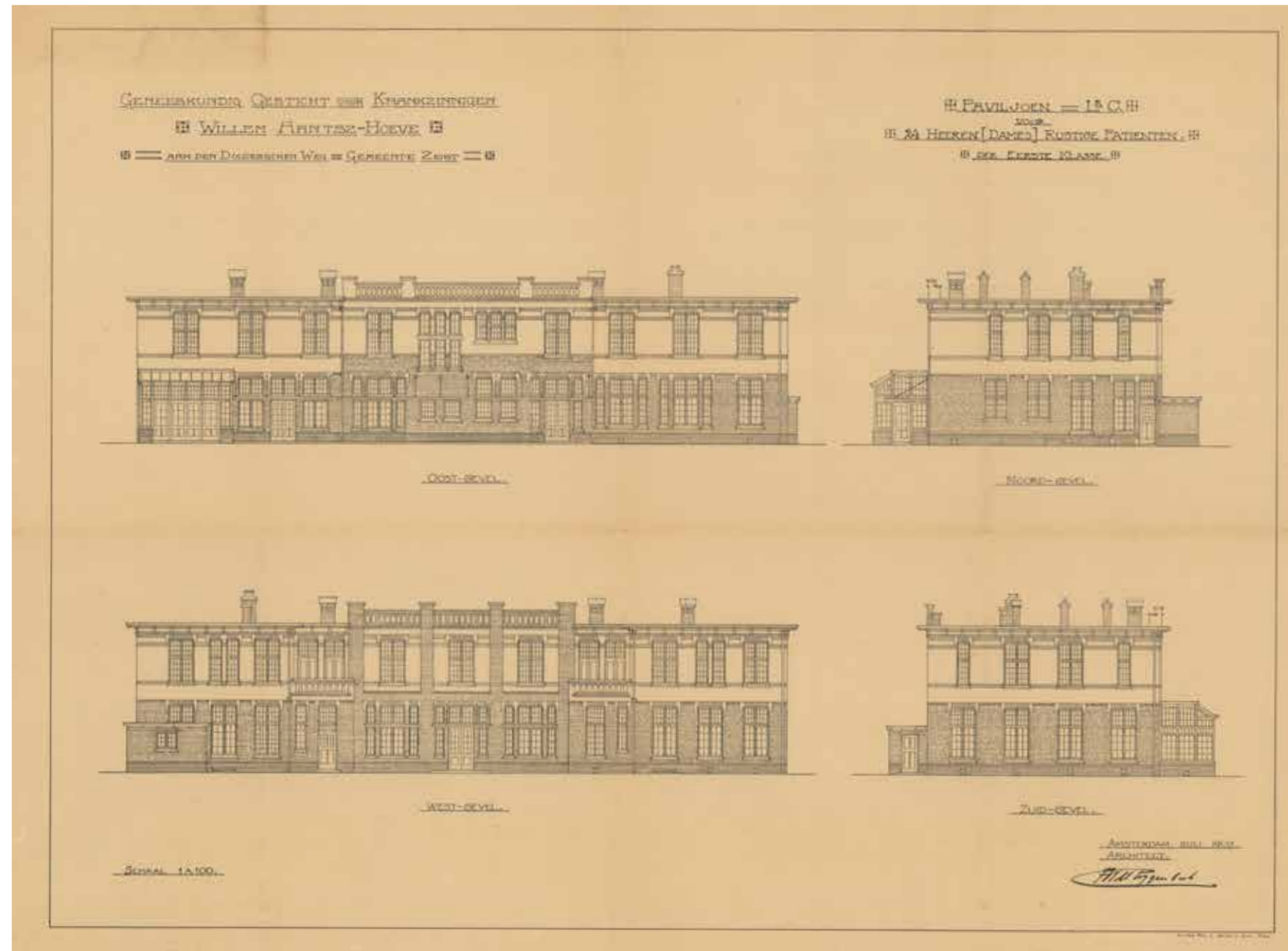
Ook in de psychiatrie was het gebruik patiënten in verschillende klassen in te delen. Het klassenonderscheid kwam in de architectuur niet zozeer in de afwerking van het exterieur tot uiting – ook hier paste Poggenbeek opnieuw de chaletstijl toe – maar bepaalde wel de indeling van het gebouw. Spinoza was bestemd voor dames eerste klas. Deze patiënten hadden doorgaans een eenpersoonskamer tot hun beschikking en brachten veel tijd door in de dagverblijven. Spinoza telde drie van deze salons, die waren bedoeld voor tien of elf patiënten. Ze handwerkten er, lazen en deden gezelschapsspelen. Hoe vriendelijk de uitstraling van de eerste klas paviljoens ook was, toch ontbraken voorzieningen als een isoleercel niet. Het 'broertje' van Spinoza was paviljoen Swammerdam, dat inmiddels is afgebroken. Het lag precies tegenover Spinoza aan de andere kant van de centrale as. Swammerdam was bestemd voor heren en op dezelfde manier ingedeeld als Spinoza, zij het dat een van de dagverblijven als bijtartsaal dienst deed.

Op de oorspronkelijke ontwerptekeningen is de éénlaagse uitbreiding aan de noordzijde niet aanwezig. Deze is echter wel te zien op de terreintekening van H.J. Kolk uit 1915 en luchtfoto's uit de periode Poggenbeek. Deze uitbreiding is in de stijl van het paviljoen. In de loop der tijd hebben er diverse aanpassingen aan zowel het interieur als aan het exterieur plaats gevonden, waarbij o.a. de karakteristieke schoorstenen verdwenen zijn en de expressie van gevels is afgezwakt.

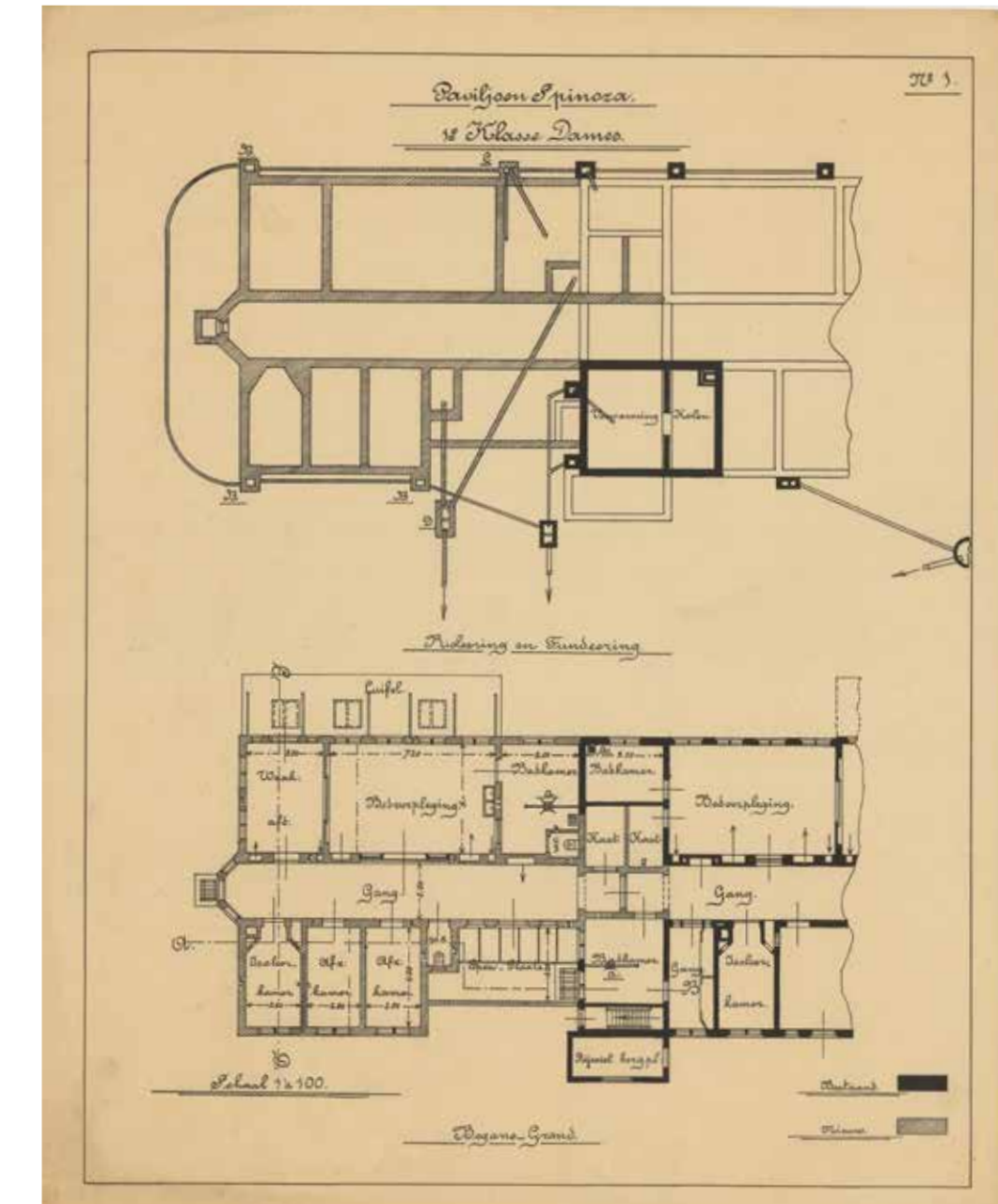
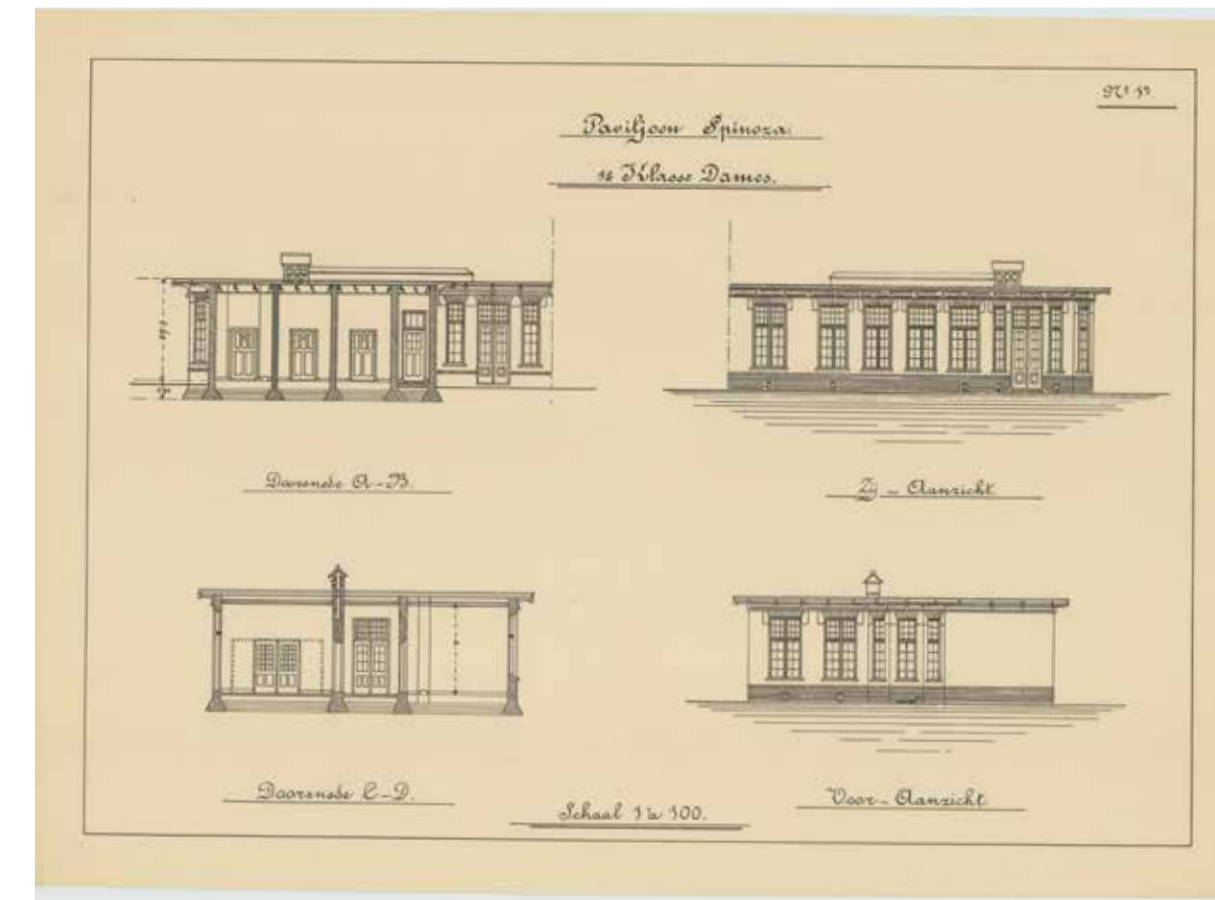
Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

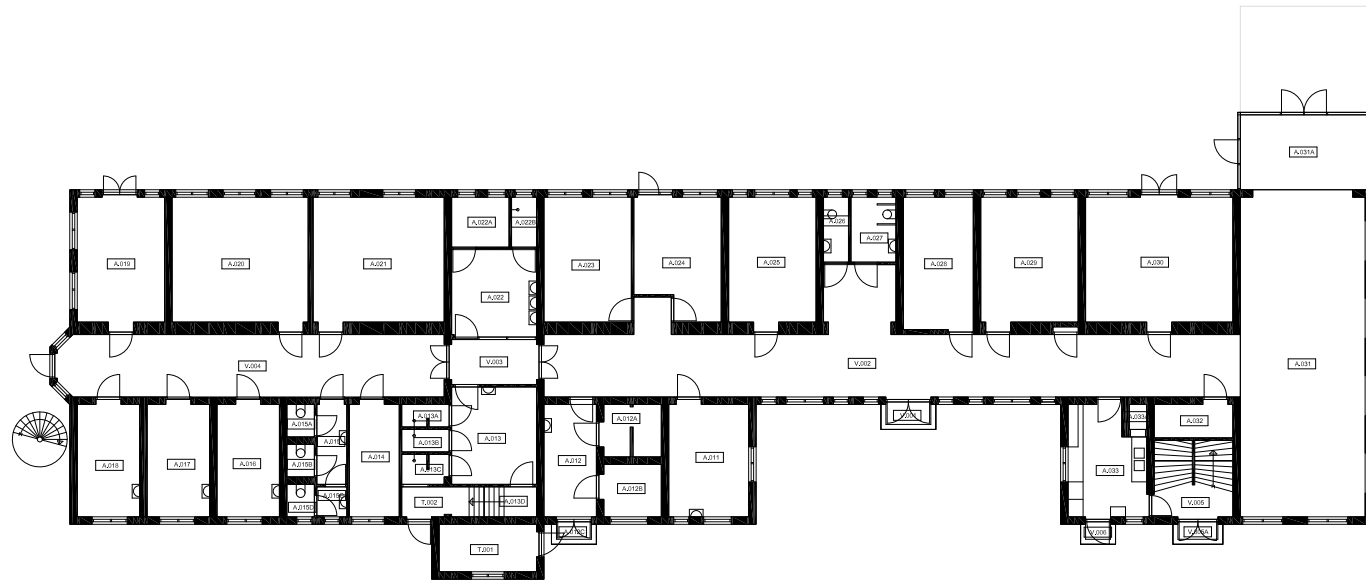
PAVILJOEN SPINOZA | OORSPRONKELIJK ONTWERP (1909)

PAVILJOEN SPINOZA | ONGEDATEERD

PAVILJOEN SPINOZA | HUIDIGE SITUATIE

13. SYLVIA BORIN

Bouwjaar: 1992
 Status: -

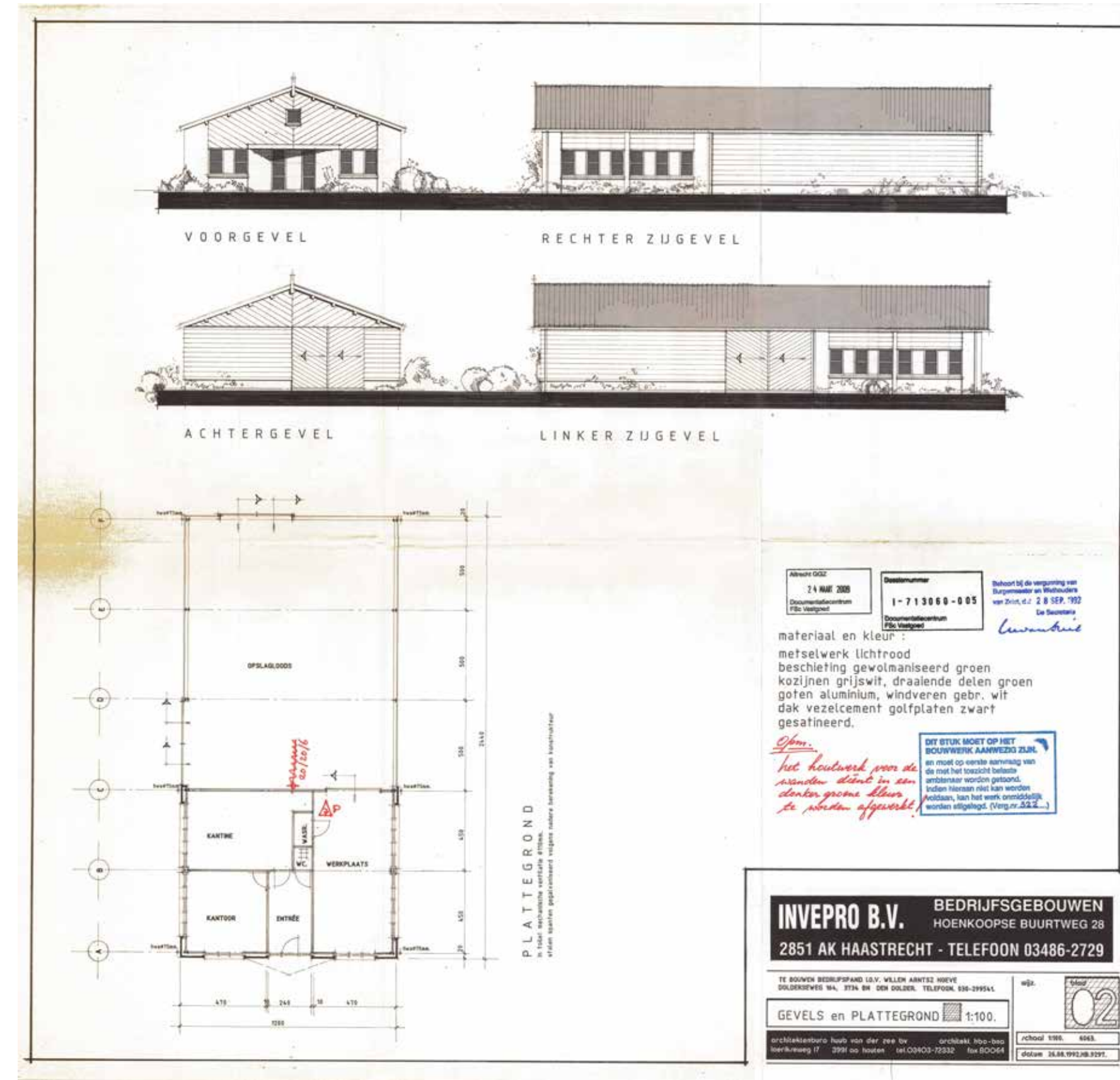
Het gebouw genaamd Sylvia Borin is voor de opslag van materiaal ten behoeve van het onderhoud van het terrein. Het tamelijk omvangrijke terrein vergt natuurlijk het nodige onderhoud. Werd dat aanvankelijk nog door patiënten gedaan, tegenwoordig bestaat daar een aparte dienst voor.

Het gebouw bestaat uit één bouwlaag met een zadeldak. Het is opgetrokken in een lichtrode baksteen met een donkergroene beschieting. Het heeft een golfplaten dakbedekking.

Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

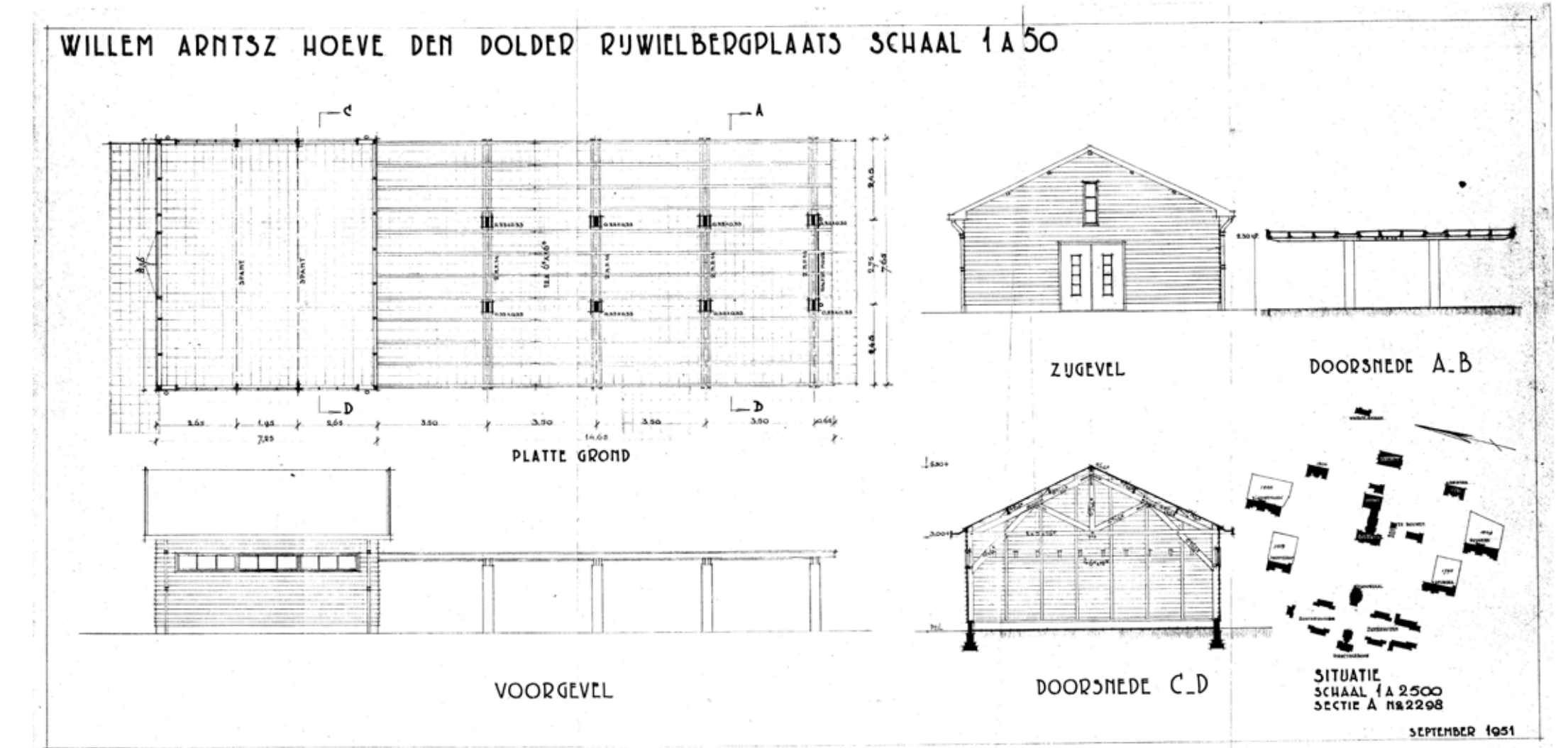
SYLVIA BORIN | 2009

14. RIJWIELBERGPLAATS

RIJWIELBERGPLAATS | ONTWERP 1951

Bouwjaar: 1951
 Status: Geen status

15. JELTJE - ZUSTERZIEKENHUIS

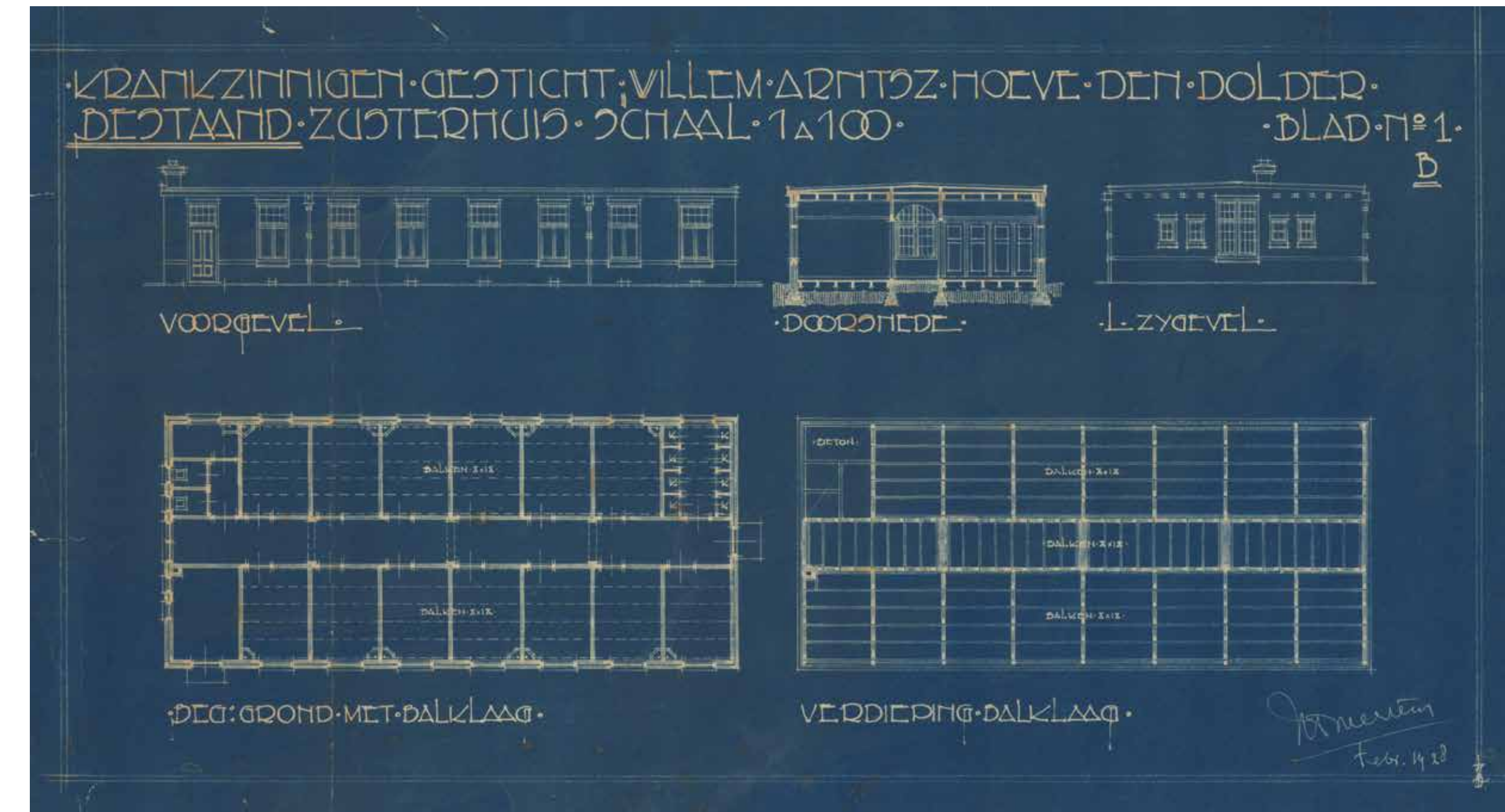
Architect: F.W.M. Poggenbeek
H.F. Mertens
Bouwjaar: 1928
Status: -

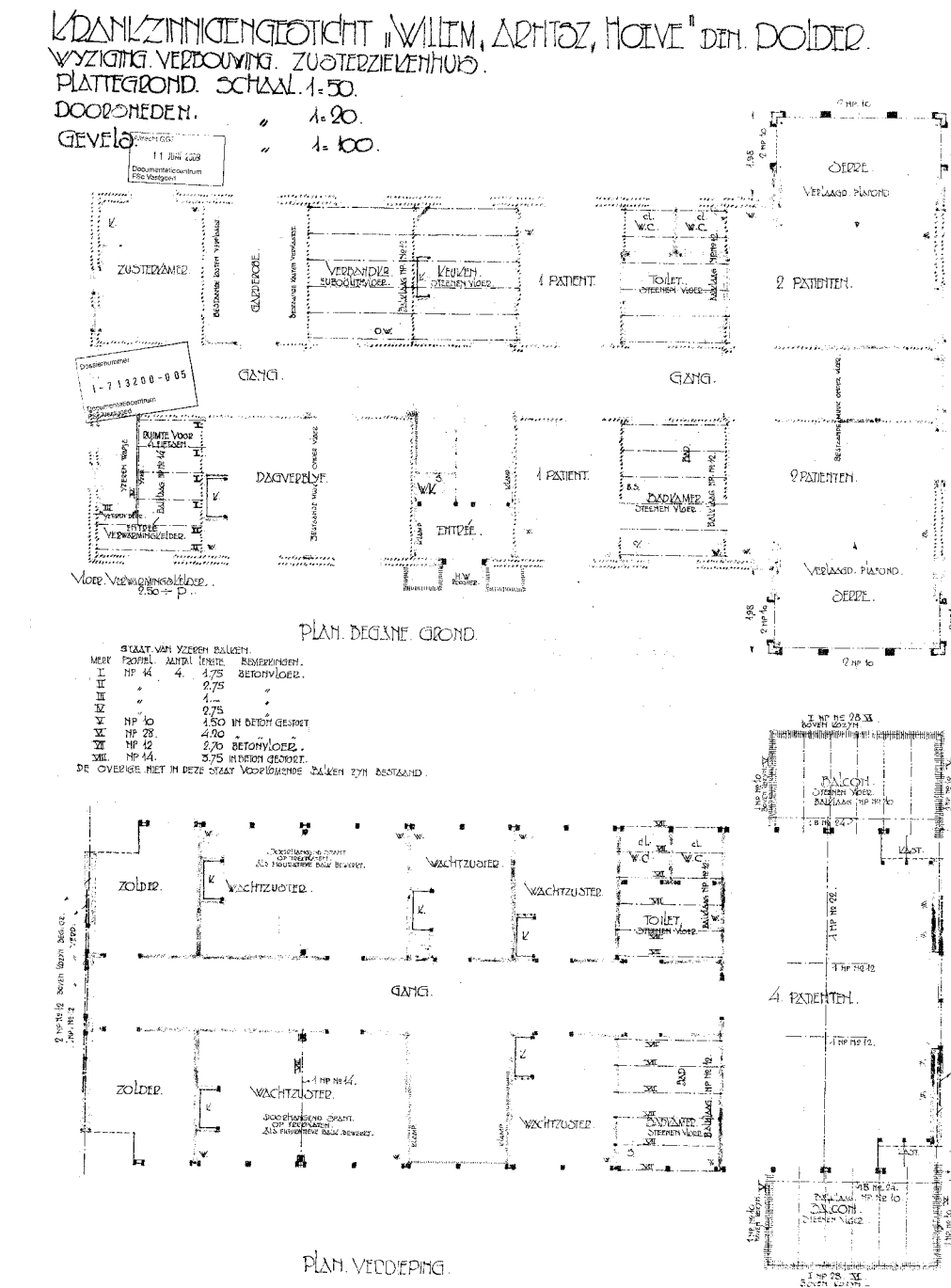
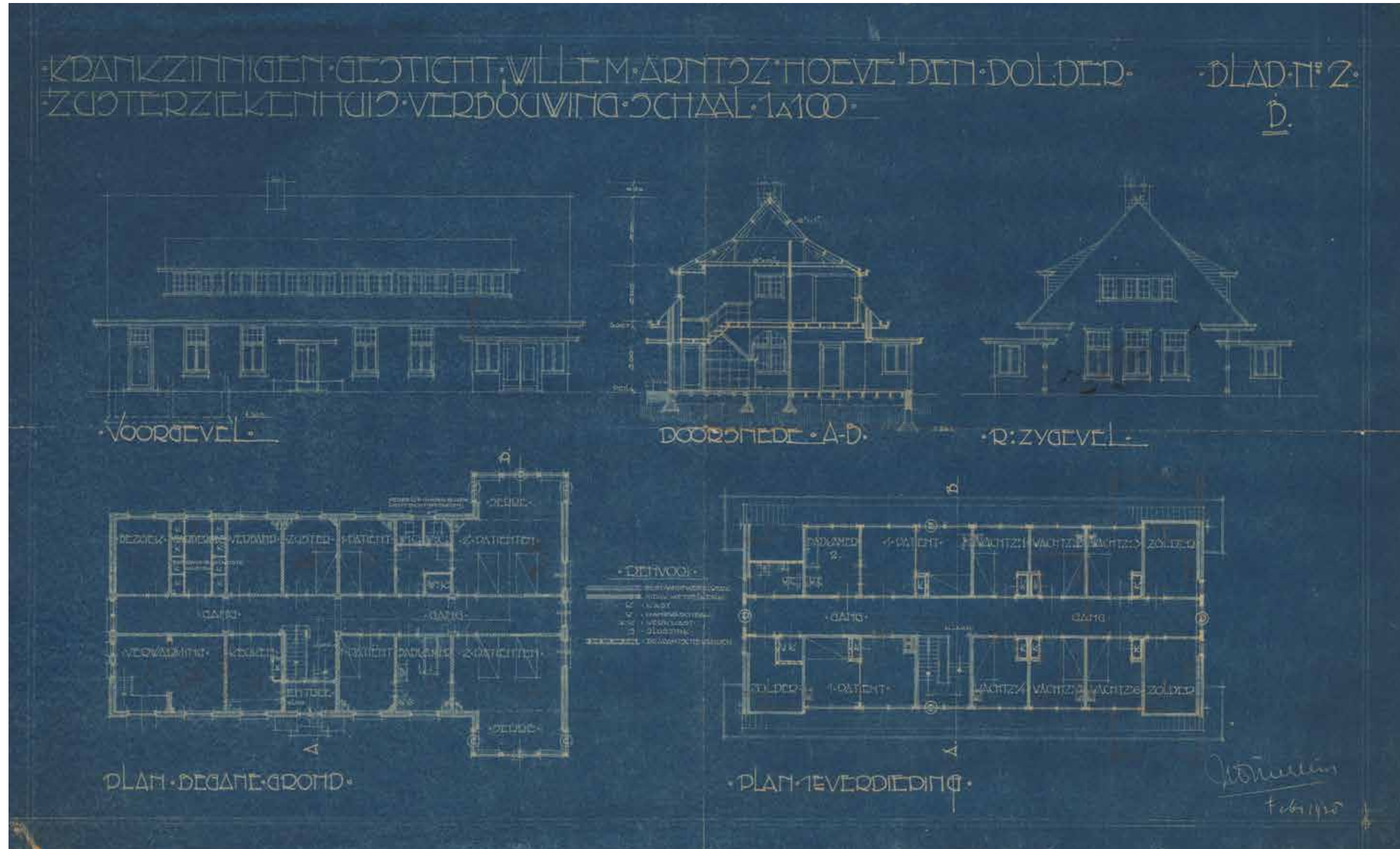
Met de grote uitbreidingen die tussen 1928 en 1931 plaats vonden nam de capaciteit toe van 552 patiënten tot 902 patiënten. Dit bracht uiteraard ook een uitbreiding van het verplegend personeel met zich mee. Hiervoor ontwierp Mertens zes nieuwe zusterhuizen die rondom twee vijvers werden gegroepeerd en daarom de naam Vijverhof kregen. Maar ook personeel wordt wel eens ziek en daarvoor werd het door Poggenbeek ontworpen zusterhui, dat veel te klein geworden was, door Mertens verbouwd tot zusterziekenhuis.

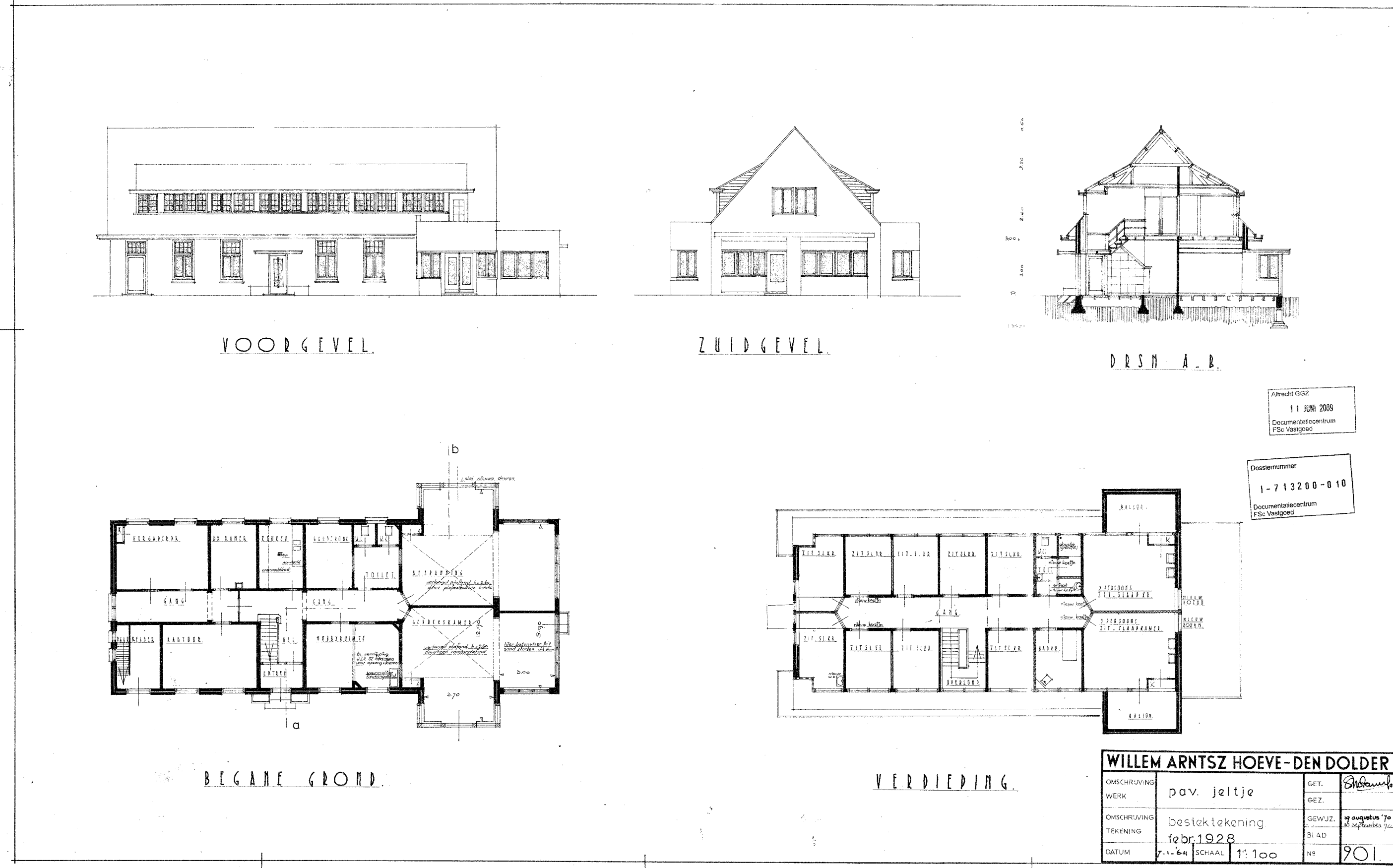
Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

JELTJE | BESTAANDE SITUATIE 1928

16. PAVILJOEN CAMPER

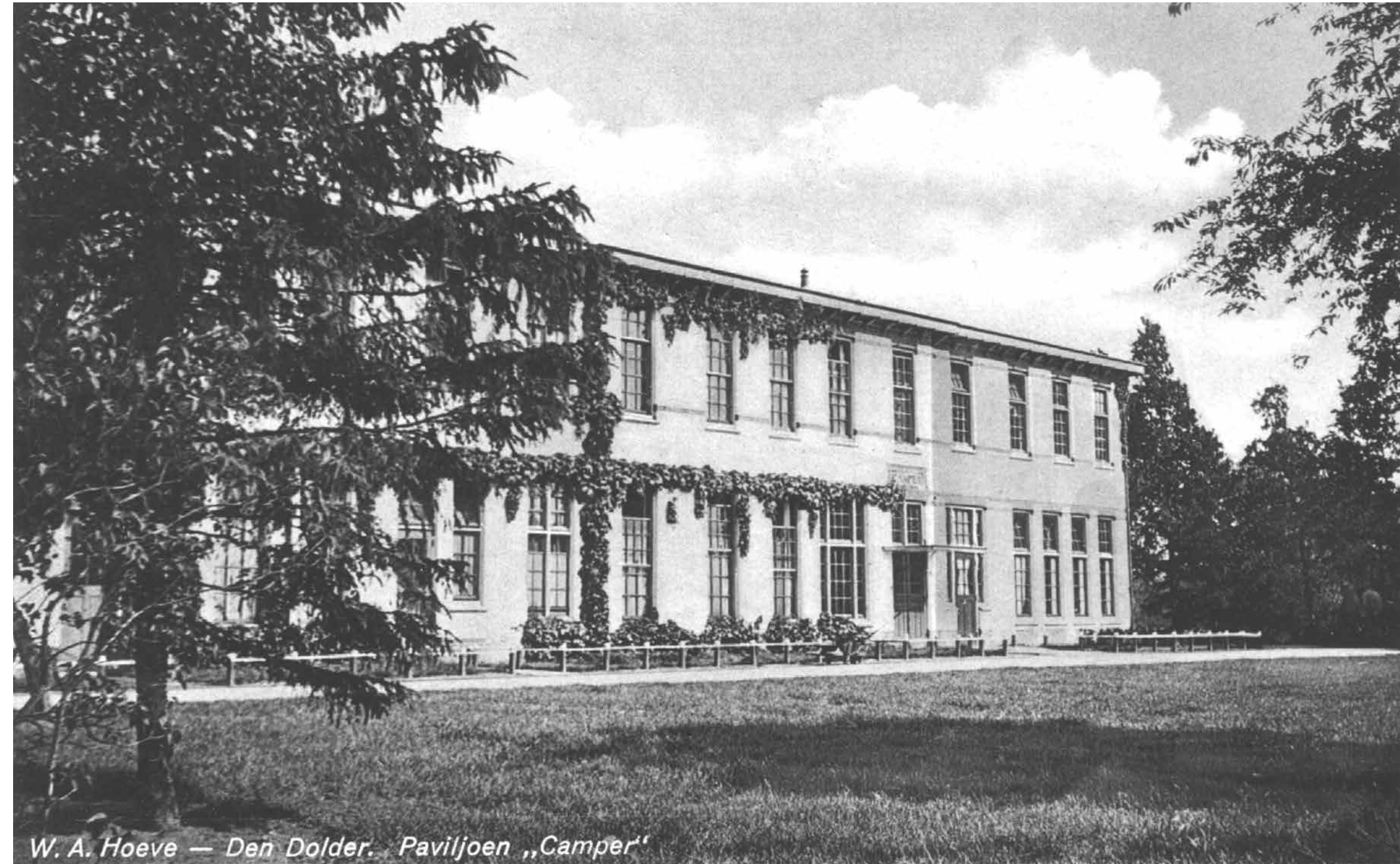
Architect: F.W.M. Poggenbeek
Bouwjaar: 1911-1912
Status: Gemeentelijk monument

Paviljoen Camper was bestemd voor dames tweede klas. Donders was het paviljoen voor de mannen tweede klas aan de andere zijde van de gestichtsas. Deze paviljoens bestonden uit één- en vierbedskamers en één zesbedskamer. Er waren twee dagverblijven voor respectievelijk 12 en 18 patiënten.

Bij Donders was er ook nog een biljartzaal. In 2001 is het gebouw verbouwd en uitgebreid ten behoeve van kantoorfuncties, een bedrijfsrestaurant, vergaderruimtes en een kapeel/stiltecentrum. De kantoren bevinden zich in de oudbouw, het bedrijfsrestaurant voor een deel in de oudbouw en voor een deel in de nieuwbouw. In het souterrain bevinden zich de vergaderruimten waarnaar de binnentuin zich verdiept. Het stiltecentrum bevindt zich in een gesloten zwevend bouwvolume.

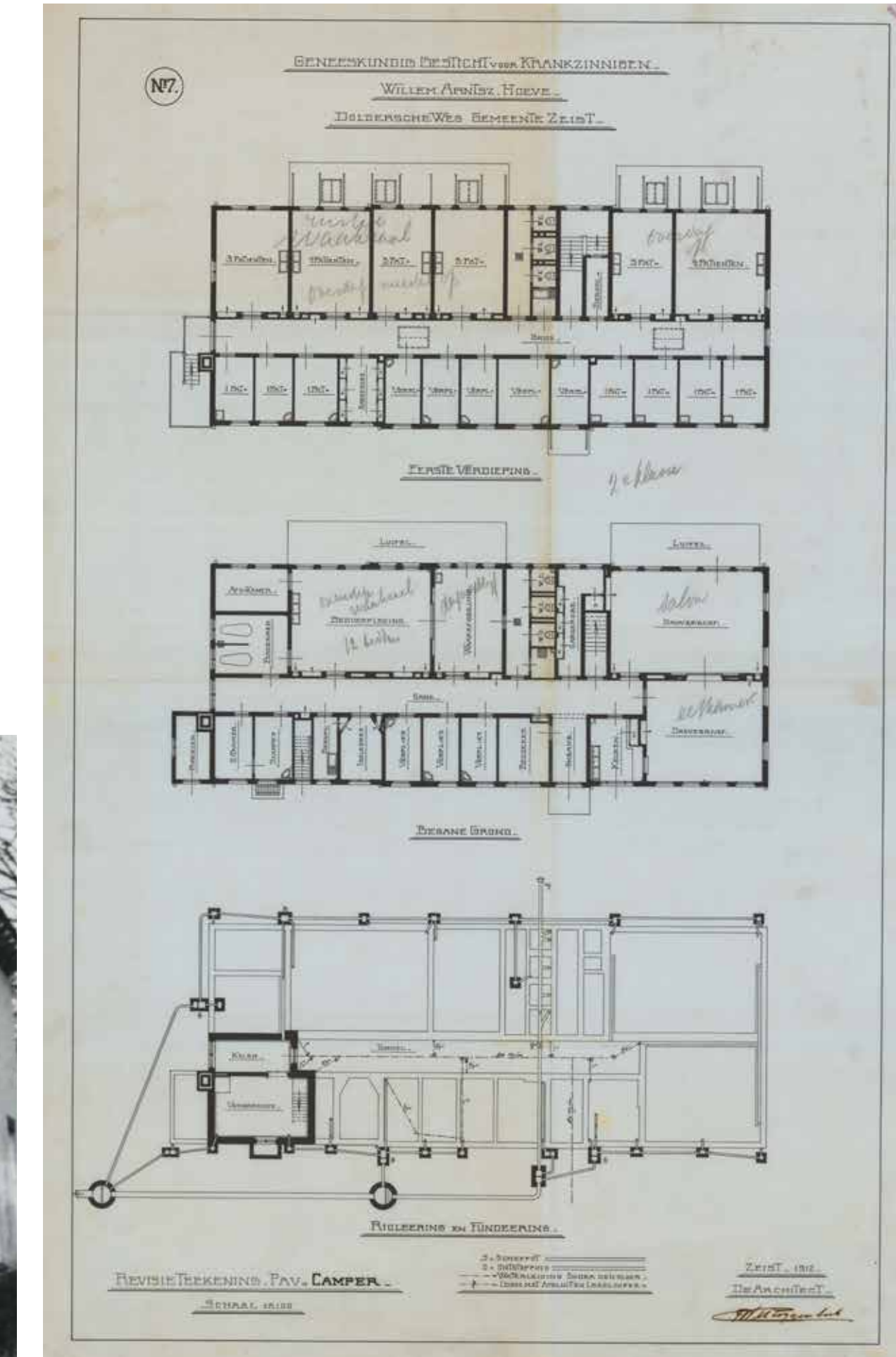
Bron: Noor Mens, *Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder*

Uitbreiding 2003 niet beschermd

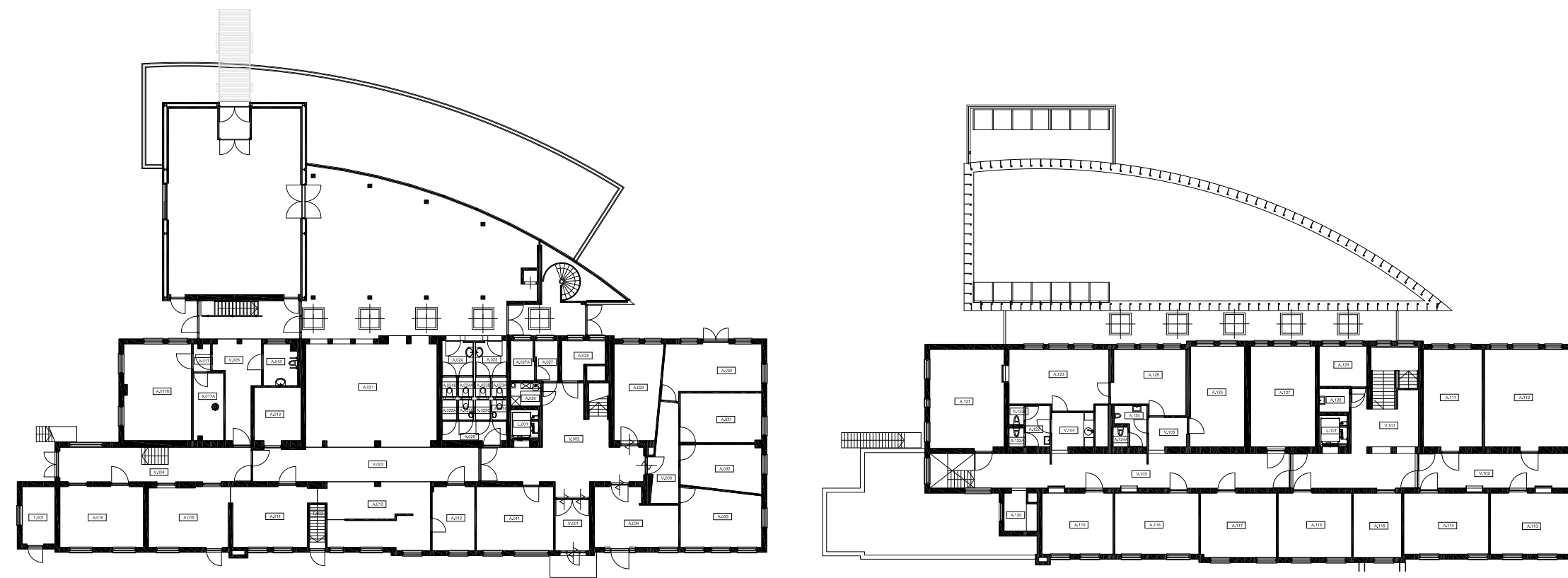
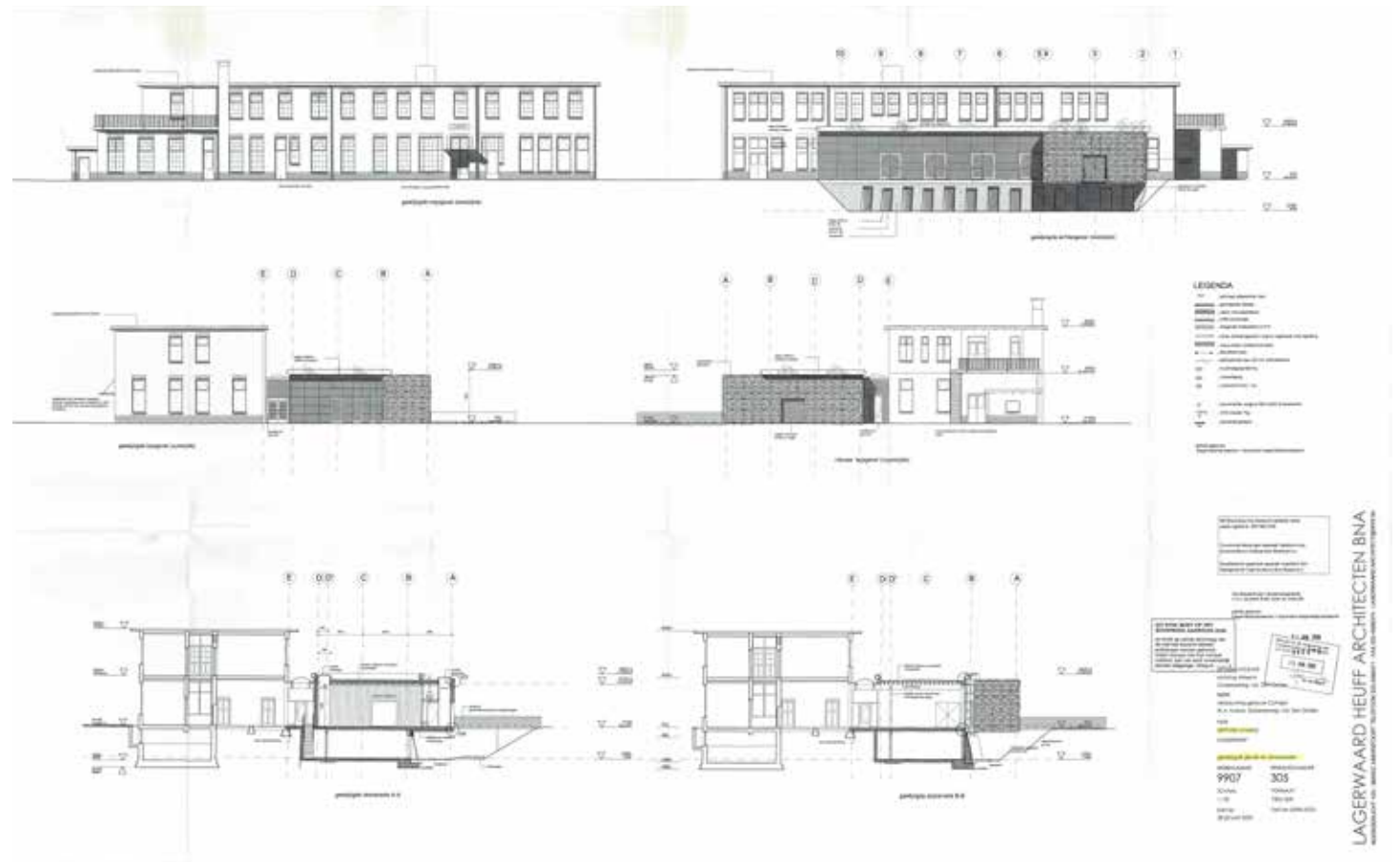

W. A. Hoeve — Den Dolder. Paviljoen „Camper“

PAVILJOEN CAMPER | OORSPRONKELIJK ONTWERP 1909

PAVILJOEN CAMPER | HUIDIGE SITUATIE

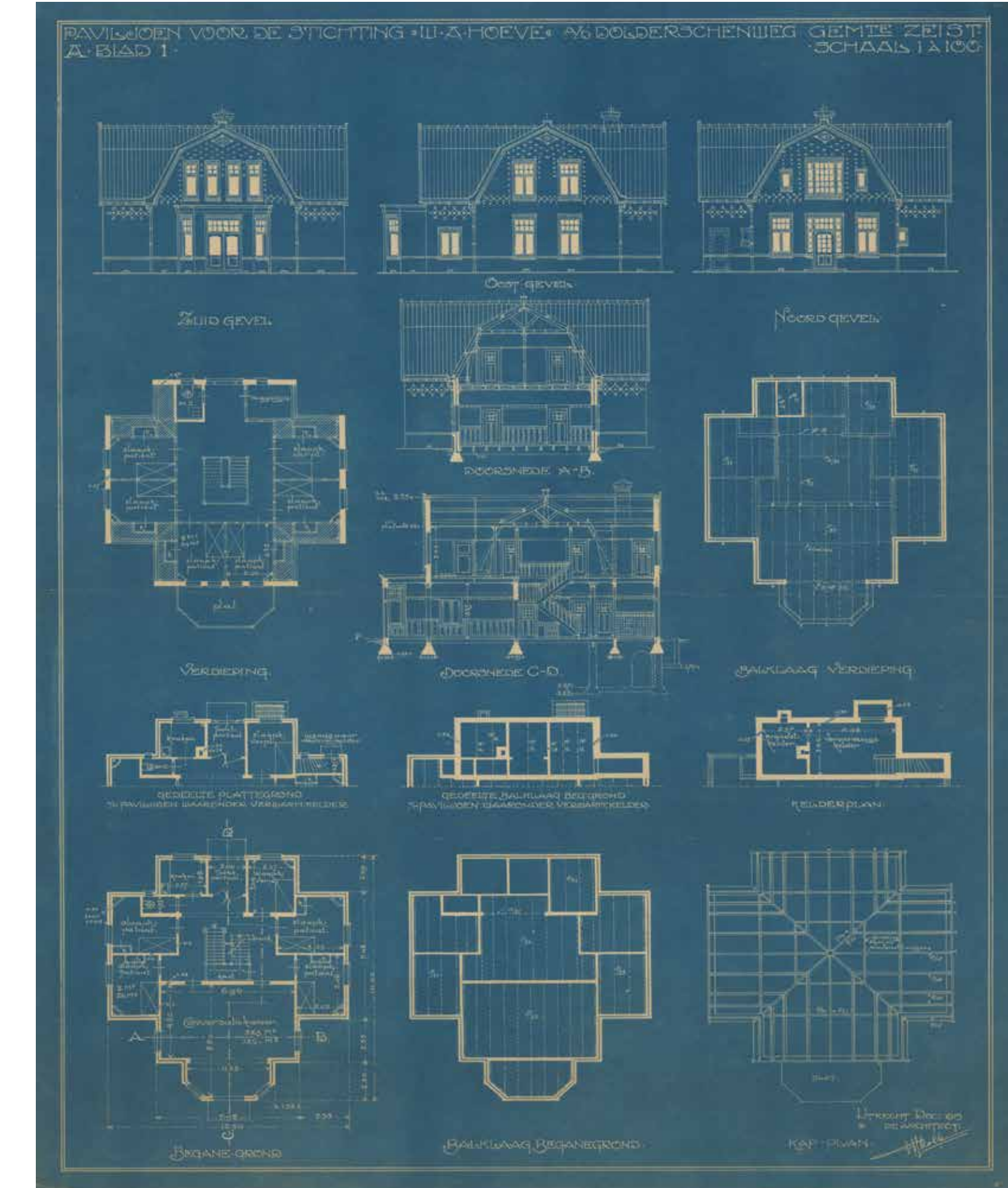

17. ANTONIA & WILHELMINA

Architect: H.J. Kolk
Bouwjaar: 1915
Status: Gemeentelijk monument

Reeds vier jaar na de officiële ingebruikname van de Willem Arntsz Hoeve werd het complex uitgebreid met onder andere twee kleine paviljoens: Antonia en Wilhelmina. Ze waren ieder bestemd voor negen patiënten van wie het herstel zover gevorderd was dat een grote mate van zelfstandigheid mogelijk was. Het was de bedoeling deze patiënten onder te brengen in een situatie die het gebruikelijke gezinsleven benaderde. De paviljoens bestaan uit een begane grond en een zolderverdieping waarvan twee mansardedaken haaks op elkaar staan. De gebouwtjes doen denken aan 'gewone' woonhuizen.

Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

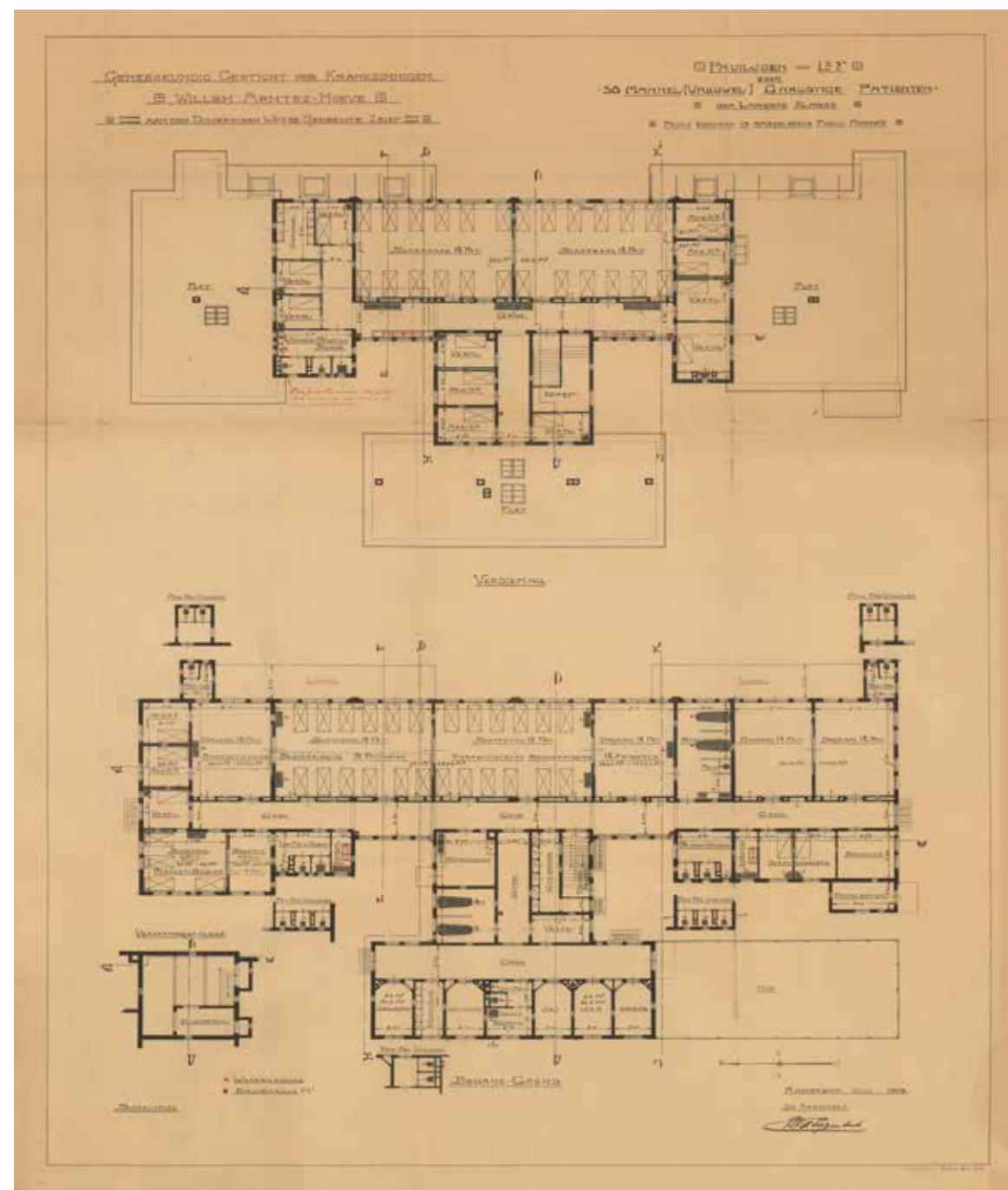
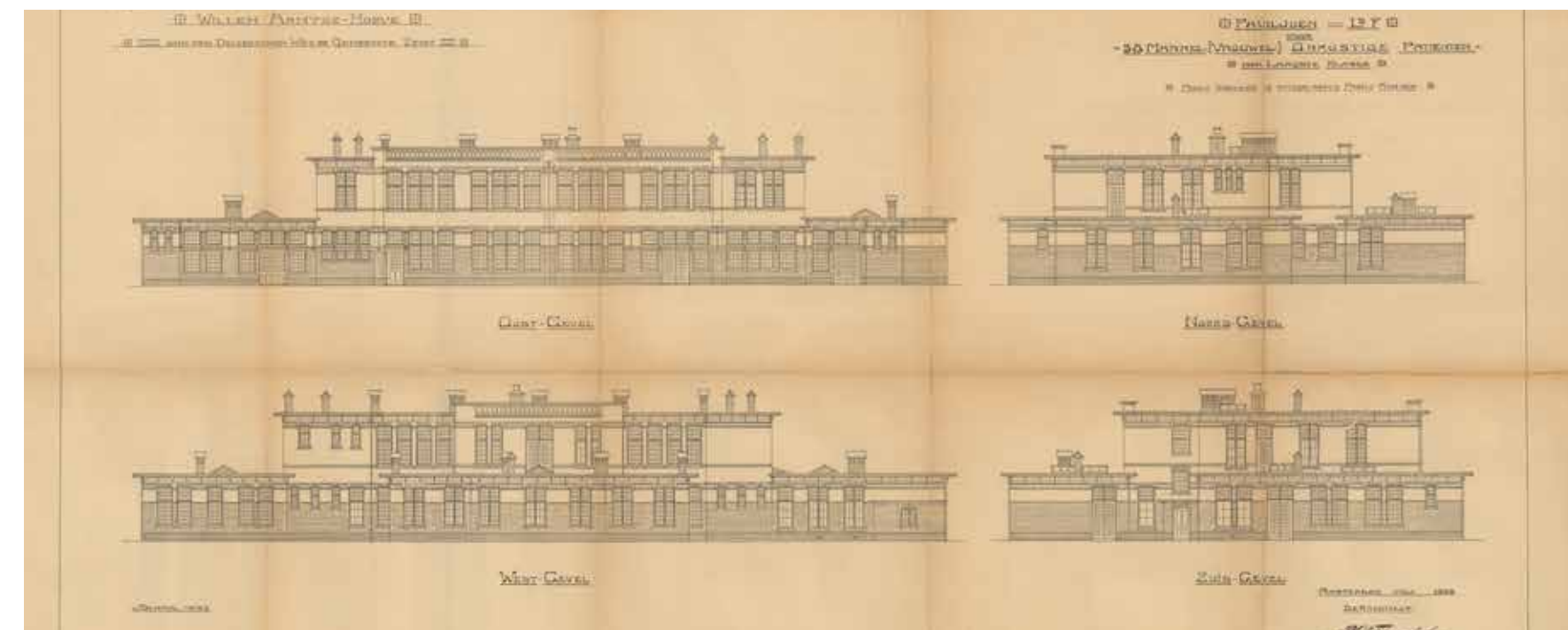

18. PAVILJOEN BOERHAAVE

Architect: F.W.M. Poggenbeek
Bouwjaar: 1911-1912
Status: Gemeentelijk monument

De eerste twee paviljoens, die nog vóór het oofdgebouw tot stand kwamen waren de paviljoens Boerhaave voor onrustige vrouwen derde klasse en Schroeder van der Kolk voor onrustige mannen derde klasse. Schroeder van der Kolk is inmiddels afgebroken, Boerhaave is een van de laatste overgebleven paviljoens. Het heeft twee bouwlagen en een plat dak. Volgens de normen die toen door het Staatstoezicht op Krankzinnigen werden gesteld was er de mogelijkheid tot bed- en badverpleging en tot het isoleren van patiënten. Behalve een aantal slaapzalen voor twaalf patiënten waren er vijf isoleercellen. De ruimte die toentertijd per patiënt beschikbaar moest zijn was 36 m³, waarvan 24 m³ slaapruijme en 12 m³ verblijfsruimte.

Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

19. BLOEMENTUIN EN KASSEN

Bouwjaar: 1954, 1971, 1993
Status: -

Werken op het land was uiteraard een van de gebruikelijke bezigheden van patiënten in 'buitengestichten'. Een uitbreiding van het tuinieren in de buitenlucht werd gevonden in het werk in de bloemenkas. Den Dolder beschikt over een uit-gebreide kas, die in verschillende fasen is gebouwd en ook nu nog in gebruik is.

Bron: Noor Mens, Het ontstaan van de WA Hoeve in Den Dolder

WAARDEBEPALING

MONUMENTALE WAARDESTELLING

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve, met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw. De opvatting van de rustige plekken wordt toegeschreven aan de Franse architect Charles de Woude.

Cultuurhistorische waarde

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve weerspiegelt de vroeg 20ste eeuwse ideeën achter de geestelijke gezondheidszorg in Nederland. De belangrijkste sturende ideeën vanuit de psychiatrie bij de inrichting van het terrein waren:

- de heilzame werking op psychiatrische patiënten van wonen en werken op het land;
- verpleging en behandeling in niet te grote aantallen;
- de scheiding tussen vrouwelijke en mannelijke patiënten;
- het onderbrengen van ‘onrustige’ patiënten op de meest rustige plekken.

De rustige plekken van de Willem Arntsz Hoeve.

Op grond van de opvatting dat de natuur en het buitenleven een heilzame werking hebben, werd het terrein voorzien van een boerderij (zelfs als eerste gebouw), moestuinen en (wandel)bos. Het bestaande landschap werd gedeeltelijk gehandhaafd; de heide en de stuifduinen konden immers als natuurelementen een rol spelen. De opvatting dat verpleging en behandeling relatief kleinschalig moesten zijn resulteerde in de keus voor losse, vrij bescheiden paviljoens in plaats van een of enkele hoofdgebouwen. De stringente sexe scheiding leidde er toe dat de mannen aan de noordkant gevestigd werden, de vrouwen aan de zuidkant. Het reserveren van rustige plekken voor

onrustige patiënten kreeg vorm in de positionering van paviljoens voor deze groep: het verste weg van de centrale as met alle daaraan verbonden drukte. Ook de toenmalige organisatie van de gezondheidszorg komt terug in het terrein: hoe lager de verpleegklasse, hoe groter de afstand tot de centrale as.

Ondanks dat er verschillende veranderingen op het terrein zijn doorgevoerd en gebouwen volgens andere principes zijn toegevoegd of uitgebouwd, is het oorspronkelijke concept nog steeds duidelijk afleesbaar. De Willem Arntsz Hoeve vertegenwoordigt dan ook een hoge cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een psychiatrische inrichting uit de vroege 20e eeuw.

Stedenbouwkundige en ensemblewaarde

De opzet van de psychiatrische inrichting was tweeledig:

- primair is het centraal gelegen ‘gesticht’ dat bestond uit een centrale as met het directiegebouw en andere ondersteunende gebouwen en daaromheen de paviljoens, symmetrisch gerangschikt aan weerszijden van de as;
- secundair is de ‘tweede laag’, die aan de rand van het terrein is gesitueerd, met een boerderij en dienstwoningen.

Binnen de opzet van de centrale as met aan weerszijden paviljoens was bewust sprake van een niet-spiegelbeeldige, maar verstrooide symmetrie. Essentieel binnen het stedenbouwkundige ontwerp waren de verschillende zichtaspecten, zoals de visuele relaties tussen de paviljoens en het directiegebouw. Om het nagestreefde karakter van ‘buiten wonen’ te versterken werden de paviljoens omgeven met groen (bomen, tuinen) en lanen beplant met laanbomen. Opvallend is de situering van de paviljoens, die allemaal met de lange zijde parallel aan de noord-zuid lopende dwarsassen liggen. De lange (woon)gevels zijn daarom op het oosten en het westen georiënteerd. Bij alle paviljoens ligt de westgevel aan de dwarsas; hier bevindt zich dan ook altijd de ingangspartij. Gemeenschappelijke verblijfsruimten, serres en veranda’s om onder te verblijven zijn aan de oostgevel gesitueerd, grenzend aan de tuin.

De ingang van de Willem Arntsz Hoeve met de drie hoofdgebouwen in de achtergrond.

De ingang van de Willem Arntsz Hoeve met de drie hoofdgebouwen in de achtergrond, met de voorgrond met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw.

De tweede laag met boerderij en dienstwoningen hadden een vrijere opzet en is op een natuurlijke wijze ingepast in hun omgeving. Deze gebouwen lijken dan ook (bewust) los te staan van het primaire gedeelte.

Hoewel het eerste aanzicht van het complex met het directiegebouw als prominente blikvanger

veranderde met de bouw van het zustercomplex in 1928-1931 naar ontwerp van H.F. Mertens, bleef het symmetrische principe van de terreinopzet gehandhaafd.

De latere toevoegingen van onder andere architect H.F. Mertens (1928-1938) en de afbraak van verschillende paviljoens heeft de oorspronkelijke opzet enigszins vertroebeld, maar het stedenbouwkundige concept van de primaire en secundaire laag is desondanks nog steeds goed afleesbaar. De Willem Arntsz Hoeve vertegenwoordigt dan ook een hoge stedenbouwkundige en ensemblewaarde.

Architectuur/bouwhistorische waarde

Architect F.W.M. Poggenbeek had voor de bouw van de Willem Arntsz Hoeve reeds veel ervaring opgedaan met het ontwerpen van dergelijke psychiatrische inrichtingen. De opzet en architectuur heeft dan ook sterke vergelijkingen met de gestichten in Castricum en Apeldoorn. Met het ontwerp voor de hoofdgebouwen en paviljoens beoogde Poggenbeek een verwelkomende, hoogwaardige maar ook natuurlijke uitstraling te geven, die aansloot bij de doordachte ligging midden in het groen. De vormgeving van het directiegebouw, dat is opgetrokken in een representatieve, decoratieve chaletstijl, is daarvan nog het best bewaarde voorbeeld. De paviljoens hebben een soberder

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw.

maar lichte uitstraling met witte gestucte gevels en grote vensters, als ware het villa’s in het groen.

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw.

De bebouwing van H.F. Mertens oogt heel anders dan die van Poggenbeek. Lichte gebouwen maakten plaats voor gevels van roodbruine baksteen en forse schuine, ver overhangende dakvlakken. De paviljoens bestaan uit een aantal tegen en in elkaar geschoven volumes en kappen.

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw.

De architectuur van Poggenbeek kenmerkt zich als lineaire en vrijstaande bebouwing, Mertens introduceerde een hovenachtige structuur (kamers) met een besloten karakter. In een aantal opzichten is er ook sprake van continuïteit in de architectuur; net als Poggenbeek paste Mertens veel en grote ramen toe, bijvoorbeeld in de paviljoens en de werkplaatsen in het Carré.

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw.

Ondanks de verscheidenheid in architectonische ontwerpen vormen de gebouwen uit verschillende periodes een bijzondere eenheid waarbinnen de ontwikkelingsgeschiedenis van het complex tot uiting komt. Het geheel van gebouwtypen heeft daarnaast een zeldzaamheidswaarde in Nederland; er zijn slechts enkele voorbeelden van dergelijke gestichten uit de vroege 20e eeuw, waarvan vele reeds ingrijpend zijn aangepast.

AANBEVELINGEN / TRANSFORMATIEKADERS

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve, met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw. De opvatting van de rustige plekken wordt toegeschreven aan de Franse architect Charles de Woude.

Koesteren van het totaalensemble

Hoewel het totaalensemble van gebouwen uit verschillende periodes en de groene aanleg vrij gaaf bewaard is gebleven, heeft het complex als geheel geen beschermde status. Sommige gebouwen vallen buiten de bescherming, andere zijn aangewezen als gemeentelijk of rijksmonument. Om de eenheid en samenhang binnen de Willem Arntsz Hoeve zoveel mogelijk te behouden, is het bij herontwikkeling dan ook van belang om een integrale visie op het complex te ontwikkelen, waarbij wordt uitgegaan van de waarde en betekenis van het geheel. De aanpak van individuele panden - met of zonder status - dient zorgvuldig te worden gedaan vanuit een goed begrip van het totaalconcept. Onderdeel van de integrale aanpak is het kleurhistorisch onderzoek. De resultaten uit het onderzoek leveren uitgangspunten voor een restauratie- of transformatieplan.

Koesteren en activeren van de symmetrische opzet

De symmetrische stedenbouwkundige opzet van de Willem Arntsz Hoeve is zeer waardevol en zeldzaam in Nederland. Koesteren van deze opzet zou dan ook uitgangspunt moeten zijn bij herontwikkeling.

- Het ‘systeem’ van de centrale as en de verschillende dwarsassen vormt de

ruggengraat van de monumentale opzet. De aanbeveling luidt dan ook om deze assen herkenbaar te houden en waar mogelijk te versterken. Het koesteren van de visuele relatie tussen de dwars-assen en de centrale as is daarbij van belang.

- Hoewel de centrale as ruimte biedt aan gebouwen uit verschillende periodes, hadden deze allen een belangrijke ondersteunende functie; zoals administratie/directie, gehoorzaal, bakkerij, ketelhuis, etc. Deze gebouwen lagen oorspronkelijk vrij op de as en hadden een alzijdig karakter dat in de loop van de tijd vertroebeld is geraakt door aanbouwen en aanpassingen. De aanbeveling luidt om de centrale as zoveel mogelijk vrij te spelen, storende elementen/aanbouwen te verwijderen en de gebouwen weer hun stevige positie terug te geven. Daarnaast is de aanbeveling om deze gebouwen in de toekomst een andere functie dan een woonfunctie te geven; cultureel of commercieel - als trekpleister op het terrein.
- Ruimte voor nieuwe gebouwen wordt bij voorkeur elders op het terrein gevonden.
- De dwarsassen hadden van oorsprong een zeer ruime opzet met verschillende paviljoens die een vrije ligging hadden in het groen. De aanbeveling is om de vrije ligging van de paviljoens in de toekomst te behouden en

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve, met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw.

Het terrein van de Willem Arntsz Hoeve, met de drie hoofdgebouwen van de eerste helft van de 17e eeuw.

storende aanbouwen uit het verleden te verwijderen. Nieuwe gebouwen toevoegen gebeurt zoveel mogelijk in lijn met het totaalconcept - rekening houdend met de oorspronkelijke symmetrische opzet en passend bij de typologie en architectuur van de Willem Arntsz Hoeve.

Koesteren van de groene aanleg

De groene aanleg vormt een onlosmakelijke eenheid met de gebouwen op de Willem Arntsz Hoeve. Vooral de verscheidenheid aan typen landschappen is bijzonder; er komt wei- en bouwland voor, moestuinen, bos en heide. Bij herontwikkeling is het van belang dat deze verscheidenheid zoveel mogelijk gekoesterd wordt en waar mogelijk versterkt. De groenaanleg binnen de primaire laag van de centrale as en de dwars-assen is in de loop van de tijd vertroebeld geraakt. Bij herontwikkeling ligt hier dan ook een bijzondere kans om de kwaliteit van het groen als verbinder tussen alle gebouwen op het complex te verbeteren.

Transformatiekaders individuele gebouwen

In het voorliggende document is een beschrijving (in tekst en beeldmateriaal) gegeven van de historische gebouwen met hun verbouwings-geschiedenis. Van de beschermde monumenten is

(indien aanwezig) de monumentenbeschrijving toegevoegd.

Deze cultuurhistorische verkenning geeft een aanzet voor de transformatiemogelijkheden. In individuele kavelpaspoorten worden nadere randvoorwaarden voor gebouw en kavel omschreven. Afhankelijk van de aanpak van en ingrepen aan de individuele monumenten zal aanvullend bouwhistorisch onderzoek nodig zijn.

COLOFON

Project

Projectnaam: WA-Hoeve Den Dolder

Projectnummer: 1776

Fase: Beeldkwaliteitsplan

Datum: 3 mei 2021

Oprachtgever

BPD Ontwikkeling BV

De Brand 30

3823 LK Amersfoort

Braaksma & Roos Architectenbureau

Toussaintkade 52

2513CL 's-Gravenhage

www.braaksma-roos.nl

+31 70 361 53 63

Geraadpleegde bronnen

- Archieftekeningen Altrecht (bijlagen bij de tender)
- RCE - monumentenbeschrijvingen
- Gemeente Zeist - Gemeentelijke monumentenlijst per 19 maart 2019
- Gemeente Zeist - Gemeentelijke monumentale structurenlijst
- Stichting Welstand Noord-Holland - Cultuurhistorische Effectrapportage d.d. mei 2005 (in opdracht van Gemeente Zeist)
- Noor Mens Architectuurhistoricus - www.noormens.nl/altrecht
- Geheugen van Zeist - www.geheugenvanzeist.nl, www.omnia.ie
- Noor Mens - De architectuur van het psychiatrisch ziekenhuis (in opdracht van Altrecht)
- Lize Stilma - Tussen hoop en wanhoop, tachtig jaar Willem Arntsz Hoeve
- Ronald K.M. Blijdenstijn - Zeist, groei en bouw; [6]

Toussaintkade 52 - 2513 CL Den Haag
070 361 53 63 - www.braaksma-roos.nl